

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Liis Kägo

**MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMINE LÄHEDASE SURMA PÕHJUSTAMISE,
TALLE KEHAVIGASTUSE VÕI TERVISEKAHJUSTUSE TEKITAMISE NING
KANNATANU ASJA HÄVIMISE VÕI KAOTSIMINEKU KORRAL**

Magistritöö

Juhendaja
Dr iuris Janno Lahe

Tartu
2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMISE ERANDLIKUD ALUSED	8
1.1. Mittevaralise kahju hüvitamise üldiseloostus	8
1.2. Lähedasele isikule surma põhjustamine, raske kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine kui mittevaralise kahju hüvitamise nõude alus.....	11
1.2.1. Lähedase mittevaralise kahju hüvitamise nõude olemus.....	11
1.2.2. Surma põhjustamine, raske kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine	15
1.2.3. Lähedane isik.....	19
1.2.4. Erandlikud asjaolud.....	22
1.3. Asja hävimine või kaotsimine mittevaralise kahju hüvitamise alusena.....	28
1.3.1. Asja hävimise või kaotsimineku mõiste.....	28
1.3.2. Eriline huvi asja vastu	30
2. RAHALISE HÜVITISE SUURUSE KINDLAKSMÄÄRAMISEL TÄHTSUST OMAVAD ASJAOLUD	40
2.1. Hüvitise kindlaksmääramise üldised kriteeriumid.....	40
2.2. Hüvitise kindlaksmääramise spetsiifilised kriteeriumid lähedase surma, talle raske kehavigastuse või tervisekahjustuse põhjustamise või asja hävimise või kaotsimineku korral.....	44
3. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISE RAHALISED SUURUSED.....	54
3.1. Mittevaralise kahju hüvitise rahaline suurus lähedase surma või raske kehavigastuse või tervisekahjustuse põhjustamise korral.....	54
3.2. Mittevaralise kahju hüvitise rahaline suurus asja hävimise või kaotsimineku korral.....	58
KOKKUVÕTE.....	61
SUMMARY	67
KASUTATUD KIRJANDUS	72
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	74
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	74
MUUD ALLIKAD.....	76
LISAD	77

SISSEJUHATUS

Mittevaraline kahju on midagi abstraktset, mille tekkimine on kindel, kuid samaaegselt raskesti märgatav ning seletatav. Seda ei ole võimalik selgelt välja tuua, tõendada ning veel vähem määrata kindlaks sellest tingitud kahju väärtus rahalises mõttes nii, et kahjuhüvitise suurus oleks võimalik pidada ainuõigeks ning vaieldamatuks.

Mittevaraliseks kahjuks võib pidada nt nii valu, kannatusi kui ka elumõnude kaotust. Kusjuures mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamisel hõlmatakse nii möödunud kui ka tulevikus veel aset leida võivaid kannatusi.¹ Mittevaraline kahju ei tulene tingimata vaid isiku füüsilisest kahjustamisest, vaid selle puhul võib tegemist olla ka vaimsete kannatustega. Sellest tulenevalt väljendub selgesti mittevaralise kahju tekkimise ning selle ulatuse määramise keerukus, mistõttu on ka rahalise hüvitise kindlaksmääramine mittevaralise kahju abstraktse iseloomu tõttu raske.

Maailmas ei ole võimalik välja tuua ühtegi õigussüsteemi, mis tänapäeval ei näeks ette mittevaralise kahju hüvitamise võimalikkust.² Loomulikult ei ole kõikjal mittevaralise kahju hüvitamine reguleeritud ühtemoodi, vaid kahju hüvitamise aluseks olevad asjaolud ning kahju hüvitamise ulatus erinevad isegi Euroopa piires märgatavalt.³ Sisuliselt on võimalik eristada kahte mudelit: ühed piirkonnad, kus kahju on igal juhul kompenseeritav ning teised, kus mittevaralise kahju hüvitamine on võimalik vaid siis, kui seadus seda konkreetsel juhul ette näeb.⁴

Eesti õiguses on mittevaralise kahju hüvitamise alused välja toodud eelkõige võlaõigusseaduse⁵ (edaspidi VÕS) §-s 134. Mittevaralise kahju hüvitamise eelduseks on kahju hüvitamise kohustuse olemasolu delikti üldkoosseisu, riskivastutuse või tootjavastutuse alusel ehk tegemist peab olema kahju õigusvastase tekitamisega, mille eest kahju tekitaja vastutab.⁶ Lisaks võib erandlikel juhtudel mittevaralise kahju hüvitamine tuleneda ka lepingulisest suhtest.⁷ Mittevaralise kahju hüvitamiseks annab deliktiõiguse alusel õigustuse

---

¹ H. McGregor. Moraalse kahju liigid. – McGregor on Damages. The Common Law Library nr 9. – <http://www.riigikohus.ee/?id=533> (24.04.2017).

² Christian von Bar, Ulrich Drobnig. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. München: Sellier 2004, lk 89.

³ European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law: Text and Commentary. Viin: Springer 2005, lk 172.

⁴ C. von Bar, U. Drobnig (viide 3), lk 89.

⁵ Võlaõigusseadus. – RT I, 31.12.2016, 7.

⁶ P. Varul jt. Võlaõigusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016. – K. Sein, § 134, komm 4.3.

⁷ P. Varul jt. (viide 6). § 134, komm 3.

vabaduse võtmine, kehavigastuse tekitamine, tervise kahjustamine, muu isikuõiguse rikkumine (sh au teotamine) (VÕS § 134 lg 2); lähedase isiku surma põhjustamine, raske kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine, kui esinevad ka erandlikud asjaolud (VÕS § 134 lg 3); asja hävimine või kaotsimine, kui esinevad erandlikud asjaolud ning kahjustatud isikul on asja suhtes eriline huvi (VÕS § 134 lg 4). Lisaks deliktiõiguse alusel tekkida võivate mittevaralise kahju hüvitamise juhtudele on mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigus kannatanul olemas ka lepingust tuleneva kohustuse rikkumise korral, kui kohustus oli suunatud mittevaralise huvi järgmisele (VÕS § 134 lg 1). Kehtib eeldus, et võlaõigusseaduses välja toodud loetelu mittevaralise kahju tekkimise võimalikkusele on ammendav.⁸ Iseenesest mittevaraline kahju kui selline võib isikule tekkida ka muul juhul, kui võlaõigusseaduses välja toodud⁹, kuid tuleb arvestada, et kui juhtum ei mahu võlaõigusseaduses sätestatud mittevaralise kahju hüvitamise loetellu, ei ole sellist kahju võimalik kannatanule hüvitada.

Niisiis jagunevad riigid ja nende õiguspõhimõtted kahte leeri, kus ühed hüvitavad mittevaralist kahju kergemini ning rohkemate juhtumite korral kui teised, kes lähtuvad vaid väga konkreetsetest seadusesätetest ega ületa nende piire laiendavalt. Eesti õiguse saab paigutada pigem sellesse rühma, mille jaoks mittevaralise kahju hüvitamise juhtumid on küll ammendavalt üles loetletud, kuid mis oma loeteluga katab siiski suure hulga erinevaid sündmusi, mille tagajärjel kannatanutele mittevaraline kahju tekkida võiks. Teise gruppi on võimalik aga paigutada Saksa õigus, kus mittevaralist kahju nii laialdaselt ei hüvitata.

Varasematel aastatel on magistritöodes käsitlemist leidnud mittevaralise kahju hüvitamise eeldused ning hüvitiste suuruste kindlaksmääramise aspektid, mille aluseks on isikule endale tekitatud kehavigastus või tervisekahjustus.¹⁰ Tervisekahjustuse ja kehavigastuse tekitamisel tuleb eeldada, et kannatanule on mittevaraline kahju tekkinud ning selle hüvitamiseks maksta mõistlik rahasumma (VÕS § 134 lg 2).

Mittevaralise kahju tekkimist ei eeldata aga juhtudel, mil mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitavad lähedased isikud kannatanu surma või kehavigastuse tekitamise korral, samuti asja hävimise või kaotsiminek korral. Äsjanimetatud mittevaralise kahju hüvitamise aluseid

---

⁸ P. Varul jt (viide 6) § 134, komm 1.

⁹ T. Tampuu, J. Lahe. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Märkusi võlaõigusseaduse 7. peatüki kommentaaride kohta. – Juridica 2007/5, lk 326.

¹⁰ S. Tartum. Objektiivsete kriteeriumite kasutamine kehavigastuse ning tervisekahjustuse korral mittevaralise kahju hüvitise suuruse hindamisel lepinguvälistes suhetes: magistritöö, juhendaja Age Värvi. Tartu Ülikool, 2016.

on varem käsitletud nii õpikutes¹¹, juriidilistes artiklites¹², võlaõigusseaduse kommentaarides¹³ kui ka kohtupraktika analüüsid.¹⁴ Töö autor leiab, et erandlike mittevaralise kahju hüvitamise juhtumitele lisatähelepanu pööramine on sama oluline kui ka üldiste mittevaralise kahju juhtumite puhul. Lisaks on erandlikel alustel mittevaralise kahju hüvitamise alused endiselt väljakujunemise tasemel, mistõttu pakub küllaltki vähene, kuid siiski järjepidev kohtupraktika pidevalt uusi täpsustusi, arusaamu ja võimalusi, laiendades nii erandlike asjaolude mõisteid kui ka hüvitiste suuruste kindlaksmääramisel olulisi fakte, lisades pidevalt selgitusi ka edaspidiseks arenguks.

Töös käsitletavaid kahte alust võib nimetada erandlikeks mittevaralise kahju hüvitamise juhtudeks, kuna nõude rahuldamine eeldab lisatingimuste täitmist. Sellest tulenevalt on töö põhiliseks eesmärgiks välja selgitada, millised erandlikud põhjused peavad mittevaralise kahju hüvitise saamiseks esinema lähedase surma või raske kehavigastuse või tervisekahjustuse põhjustamise korral või asja hävimise või kaotsimineku korral ning milliseid asjaolusid võetakse hüvitise suuruse kindlaksmääramisel arvesse. Lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõude puhul on kõigepealt oluline eristada, milliseid isikuid on võimalik kannatanu suhtes pidada tema lähedasteks isikuteks, millised asjaolud omavad tähtsus lähedussuhte määratlemisel ning kas ja kuidas on lähedase isiku mõiste aja jooksul ühiskonnas muutunud. Lisaks, milliseid spetsiifilisi asjaolusid kahju põhjustamisel saab pidada erandlikeks asjaoludeks, mis õigustaksid lähedase isiku mittevaralise kahju nõude rahuldamist ning kas kohtud lähtuvad erandlike asjaolude määratlemisel ühesugustest kriteeriumidest. Asja hävimise või kaotsimineku korral esitatava mittevaralise kahju hüvitamise nõude puhul on oluline leida vastused küsimustele, milliseid asju saab pidada isiku jaoks sedavõrd olulisteks ning millised asjaolud peavad kaasnema, et õigustada mittevaralise kahju hüvitamist.

---

¹¹ T. Tampuu. Lepinguvälised võlasuhted. Tallinn: Juura 2012.

¹² J. Lahe, I. Kull. Compensation of non-pecuniary damage to person close to the deceased or to the aggrieved person. International Comparative Jurisprudence. 2016.

¹³ P. Varul jt (viide 6).

¹⁴ M. Vutt. Kahju hüvitamise normide kohaldamine kriminaalasja lahendavas kohtus. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/vfs/781/KahjuHyvitamineKaristusõiguses.pdf> (23.04.2017); M. Vutt. Lähedase isiku surma põhjustamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamine. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/1321/MittevaralineKahjuSurmaPohjustamisel_Avaldamiseks.pdf (23.04.2017); M. Vutt. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal. Riigikohtu õigusteabe osakond 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/2203/Mittevaralise_kahju_h%FCvitamine_tsiviil- ja kriminaalasjades_2016.pdf (24.04.2017).

Töö eesmärkide saavutamiseks on kasutatud võrdlevat ja analüütilist meetodit. Töö koostamisel on läbivalt Eesti õigust võrreldud Saksa õigusega.¹⁵ Saksa õigus on võrdlusaluseks õiguseks valitud seetõttu, et Saksa õigus on olulisel määral avaldanud mõju Eesti õiguse arengule. Sealhulgas on Eesti võlaõigusseadus välja töötatud Saksa tsiviilkoodeksi (*Bürgerliches Gesetzbuch*)¹⁶ (edaspidi BGB) eeskujul.¹⁷

Nii erandlike asjaolude mõistete sisustamiseks, rahaliste hüvitiste määramise kriteeriumide väljaselgitamiseks ning hüvitiste suuruste määratlemiseks on olulisel määral tuginetud kohtupraktika analüüsile. Analüüsitud on nii maakohtute, ringkonnakohtute kui ka Riigikohtu otsuseid ning seal väljendatud seisukohti. Kuna mittevahalise kahju VÕS § 134 lg 3 ja 4 alusel hüvitamine on suures osas kohtute hinnata ning määrata, püütakse töö käigus välja selgitada, millistel arusaamadatel põhineb kohtute hinnang, mille kohaselt on alust väita, et erandlikud asjaolud on olemas ning millist viisi kasutatakse hüvitise suuruse kindlaksmääramisel.

Analüüsi koostamisel tugines töö autor lähedase surma, tervisekahjustuse või kehavigastuse tekitamisega seotud juhtumite puhul kõikidele perioodil 2012 – 2016 Riigi Teataja vahendusel kättesaadavatele kohtulahenditele. Asja hävimise või kaotsiminekuuga seotud mittevahalise kahju hüvitamise nõuete analüüsimisel, arvestades kohtupraktika vähesust, võeti aluseks aga kõik Riigi Teatajas kättesaadavad kohtulahendid, s.o perioodil 2005 – 2017.

Magistritöö on jagatud kolmeks suuremaks peatükiks. Töö esimeses peatükis annab autor ülevaate mittevahalise kahju hüvitamise erandlike asjaolude olemusest, käsitledes nii lähedase isiku mittevahalise kahju hüvitamise nõude kui ka asja hävimise või kaotsimineku korral kannatanu mittevahalise kahju nõude eeldusteks olevaid aluseid, mis õigustaksid mittevahalise kahju hüvitise nõuete rahuldamist. Esimene peatükk on jagatud kolmeks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis avatakse mittevahalise kahju mõiste ning tuuakse välja selle kahju liigi üldiseloomustus. Teises alapeatükis käsitletakse lähedase isiku mittevahalise kahju hüvitamise nõuet kannatanu surma, tervisekahjustuse või kehavigastuse tekitamisel. Selgitatakse välja, millised on lisaeldused VÕS § 134 lg 3 alusel mittevahalise kahju hüvitamise nõudes: keda on võimalik käsitleda lähedase isikuna ning millised erandlikud asjaolud peavad olema

---

¹⁵ Saksa õigus Euroopa kontinentaalõiguse osana on määratletav kodifikatsiooniõigusena ehk riigi õigusnormide ja õigusaktide vahel on tugev süstemaatiline seos. Süstemaatilisus ajendab nii kohtunikke kui ka teisi ametnikke põhjendama kõiki oma otsuseid tulenevalt seadusest. – I. Pärnamägi. Saksa mõju Eesti õiguses. Õiguskeel 1/2014.

¹⁶ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Inglise keeles arvutivõrgus kättesaadav: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf (23.04.2017).

¹⁷ P. Varul jt. Võlaõigusseadus III. 8. ja 10. osa (§-d 619-916 ja 1005-1067). Komm. v.lj. Tallinn: Juura, 2009.

esinenud, et õigustada hüvitise väljamõistmist. Kolmandas alapeatükis analüüsitakse mittevahalise kahju hüvitamise nõude võimalikkust asja hävimise või kaotsimineku korral. Selleks selgitatakse välja, millised on lisaeldused VÕS § 134 lg 4 alusel mittevahalise kahju hüvitamise nõudes, sealhulgas, mida tähendab isiku eriline huvi asja vastu.

Teises peatükis keskendutakse mittevahalise kahju hüvitamisel rahalise hüvitise suuruse kindlaksmääramisel tähtsust omavatele asjaoludele. Sellest lähtuvalt tuuakse välja, missugused on rahalise hüvitise suuruse kindlaksmääramisel üldised kriteeriumid ning millised on spetsiifilised kriteeriumid, mida võetakse arvesse justnimelt erandlike mittevahalise kahju hüvitamise juhtudel ehk lähedase surma või raske kehavigastuse või tervisekahjustuse põhjustamise korral või asja hävimise või kaotsimineku korral. Peatükk on jagatud kaheks alapeatükiks, millest esimeses analüüsitaks rahalise hüvitise suuruse kindlaksmääramise üldiseid kriteeriumeid ning teises spetsiifilisi kriteeriumeid.

Kolmandas peatükis võetakse kokku kohtupraktika analüüsi tulemused ning tehakse nende pinnalt järeldused mittevahalise kahju hüvitiste rahaliste suuruste kohta nii lähedase surma, raske kehavigastuse või tervisekahjustuse korral kui ka asja hävimise või kaotsimineku korral.

Käesolevas töös on allikatena kasutatud nii mittevahalise kahju, selle hüvitamisega kui ka võlaõigusega üldisemalt seotud õpikuid, teadusartikleid, õigusakte, õigusaktide kommenteeritud väljaandeid, kohtupraktika analüüse ning kohtulahendeid.

1. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMISE ERANDLIKUD ALUSED

1.1. Mittevaralise kahju hüvitamise üldiseloostus

Ajalooliselt loeti isikuõiguste rikkumised, materiaalsed kahjud ja varalised kaotused sisuliselt õnnetusteks, mille kahjud jäid kannatanute endi kanda. Selleks, et vastutust oleks võimalik üle kanda kahju põhjustajale, pidid esinema erilised asjaolud ehk sündmust pidi olema võimalik liigendada kasuistlikult reguleeritud erandi alla.¹⁸ Aja jooksul, eriti 20. sajandi vältel, on selline arusaam kõikides riikides muutunud ning kahju hüvitamise kohustus õigusvastaselt tekitatud teo eest lasub loomulikult kahju põhjustajal.¹⁹

Hüvitamisele kuuluv kahju võib olla varaline või mittevaraline (VÕS § 128 lg 1). Kui varalist kahju on võimalik kindlaks teha läbi selle, et vara on kaotsi läinud, hävinenud, selle väärtus on vähenenud või on kahju tekitamise tagajärjel tekkinud muu asjaolu, mille tõttu väheneb kannatanu tulu või jääb see sootuks saamata, siis mittevaraline kahju on midagi abstraktset ja erilist, mille kindlakstegemiseks rahaliste väärtuste võrdlust kasutada ei ole võimalik.

Eesti Vabariigi Põhiseadus sätestab, et igapähele on õigus talle ükskõik kelle poolt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele (§ 25).²⁰ Kuigi Põhiseaduses on kirjas sõna „moraal”, mitte aga termin „mittevaraline kahju”, tuleb neid kahte mõistet siiski sünonüümideks käsitleda.²¹ Moraalset kahju on R. Maruste mõtestanud kui hingelist valu, kannatusi, frustratsiooni, üleelamisi, ebakindlust, reputatsiooni kaotust, võimaluste kaotust jmt.²² VÕS § 128 lg 5 järgi hõlmab mittevaraline kahju eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi. Seega on seaduses sätestatud mittevaralise kahju alla kuuluvad seisundid võrreldavad õiguskirjanduses kirjeldatud moraalse kahju mõistega.

Mittevaralise kahju liigid võib omakorda jagada kolmeks: valu, kannatused ja elumõnudest ilmajäämine.²³ Mitte ühtegi varianti kolmest ei ole võlaõigusseaduses täpsemalt defineeritud. On vaid selge, et nii valu kui ka kannatused võivad olla füüsilised või vaimsed. Valu mõistet on kohtud ning õiguskirjandus avanud kui närvide ja aju poolt vahetult tajutud mõnele kehaosale põhjustatud kahjustust või vigastust. Valuks mittevaralise kahju tähenduses võib

¹⁸ P. Schlechtriem. Võlaõigus. Eriosa. 4. trükk. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2000, lk 245.

¹⁹ B. A. Koch, H. Koziol. Compensation for Personal Injury in a Comparative Perspective. Tort and Insurance Law Vol. 4. Austria: Springer Wien New York 2003, lk 409.

²⁰ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

²¹ Ü. Madise jt (koost). Eesti Vabariigi põhiseaduse Komm vlj. III. täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.

²² R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn: Juura, 2004, lk 418.

²³ H. McGregor (viide 1).

pidada ka ükskõik millist meditsiinilisest protseduurist või muust toimingust tekitatud valu, mis on vajalik seoses kahju põhjustaja poolt tekitatud kahju ehk vigastuse parendamiseks.²⁴ Samas kannatusteks võib pidada hirmu nii kahju põhjustamise ajal kui ka selle tagajärgede suhtes, mis võivad ilmned tulevikus, samuti alandust, kurbust ja piinlikkust, mis võib tuleneda kahju tekitamise tagajärgedeks olevatest vigastustest.²⁵

Elumõnudest ilmajäämiseks tuleks pidada aga olukorda, mil kahju põhjustamise tagajärgede tõttu on kannatanult võetud ära võimalus elada edaspidi oma elu täpselt samasuguse kvaliteediga, nagu tal oli võimalik seda teha enne kahju tekitamise juhtumit. Selliseks olukorraks võiks olla kannatanu ühe või mitme viiest meeletajust kahjustamine või ilmajäämine ning võimetus teha mingit konkreetset tegevust, mis kannatanul oli enne kahju tekitamist võimalik. Elumõnudest ilmajäämiseks saab pidada olukorda, kus kannatanu ise ei ole enam võimeline mõistma elumõnudest ilmajäämise fakti kui sellist,²⁶ vaid oluline on, et kannatanult on võetud ära võimalus nautida kõiki elamise ja inimeseks olemisega kaasnevaid võimalusi.

Kahju hüvitamise õigust iseloomustavad kaks lähtepositsiooni: naturaalarstitatsioon ja totaalreparatsioon.²⁷ Naturaalarstitatsiooni eesmärk on panna kahjustatud isik kahju hüvitamise kaudu samasse olukorda, milles isik oleks olnud ilma kahju hüvitamise kohustuse kaasa toonud sündmuseta.²⁸ Kui selline endise olukorra taastamine läbi tegude ei ole võimalik, tuleb lähtuda totaalreparatsioonist, mille korral on kahju põhjustaja kohustatud kannatanule kahju täielikult rahalise hüvitisena kompenseerima. Võlaõigusseaduse kohaselt on primaarne siiski rahaline hüvitis. Ka Euroopa deliktiõiguse printsiipide järgi (*Principles of European Tort Law – PETL*²⁹) on kahju hüvitamise viisiks rahaline kompensatsioon, mis peaks panema isiku olukorda, milles ta oli enne kahju põhjustamist (Art 10.101.). Muul viisil kahju heastamine on lubatud vaid siis, kui see on võimalik, ega ole kahju tekitajale liigselt koormav (Art. 10.104.).

---

²⁴ H. McGregor (viide 1).

²⁵ *Ibid.*

²⁶ *Ibid.*

²⁷ P. Schlechtriem. Võlaõigus. Üldosa. 2. trükk. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 1999, lk 69.

²⁸ I. Kull jt. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura, 2004, lk 280.

²⁹ 1992. a loodi Tilburgi ülikooli professori Jaap Spier'i poolt töögrupp, kuhu kuulusid deliktiõiguse eksperdid. Töögrupi liikmete arv kasvas algsest üheteistkümnest liikmest peagi kahekümne liikmeni ning sai tuntuks kui *European Group on Tort Law*. Loodud grupi poolt koostati Euroopa kontekstis Euroopa deliktiõiguse printsiibid (*Principles of European Tort Law – PETL*), mis avaldati 2005. a ning mille eesmärgiks on Euroopa deliktiõiguse ühtlustamine. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/283/PETL.pdf> (23.04.2017).

J. Neethling. (University of South Africa) – Toward a European ius commune in Tort Law: a practical experience. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/3662/neethling.kongres.CC.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Isiku surma põhjustamisega, samuti tervisekahjustuse ja kehavigastuse tekitamisega avaldatakse kõige suuremat kahju isiku kehalisele puutumatusetele. Nimetatud tagajärjed on kõige tõsisemad, mida üks isik teisele põhjustada saab. Õigusvastase teoga tekitatud kahju eest on võimalik nõuda nii varalise kui ka mittevaralise kahju hüvitamist. Varalise kahju hüvitamine on võrreldes mittevaralise kahju hüvitamisega oluliselt lihtsam, kuna varalise kahju ulatust on võimalik suhteliselt kerge vaevaga hinnata. Mittevaraline kahju on seotud, nagu termini nimetuski ütleb, millegagi, millel otsesõnu ei ole olemas väärtust, kuid mida on hüvitamise teel ühiskonnas püütud panna rahalisesse vääringusse.

Saksa õiguses reguleerib mittevaralise kahju hüvitamist Saksa tsiviilseadustik. BGB esimese versiooni kohaselt (1900. a) reguleeris mittevaralise kahju hüvitamist § 847. Nimetatud sätte kohaselt oli mittevaralise kahju hüvitamine võimalik vaid lepinguvälistest võlasuhetest tulenevatel juhtudel, mil kannatanule oli põhjustatud isikukahju, mis väljendus tervise kahjustamises, vabaduse piiramises või seksuaalse enesemääratluse rikkumises.³⁰ Mittevaralise kahju hüvitamist Saksa õiguse järgi reguleerib BGB § 253. BGB § 253 lg 1 sätestab, et mittevaraline kahju hüvitatakse rahaliselt vaid seaduses sätestatud juhtudel. Alles 01.08.2002. a. lisandus sättele ka teine lõik.³¹ BGB § 253 lõike 2 kohaselt on kannatanul õigus nõuda mittevaralise kahju hüvitist, kui nõude aluseks on keha, tervise, vabaduse või seksuaalse enesemääratlemise rikkumine. Sellistel juhtudel on kannatanul õigus mõistlikule mittevaralise kahju hüvitisele. Eriline on teise lõike lisandumine ka selle poolest, et sätte täiustamisega on valu ja kannatanused kui mittevaraline kahju Saksa õiguse järgi hüvitatavad sellest ajast ka lepingulistest suhetes.³²

Lisaks BGB §-le 253 käsitlevad mittevaralise kahju hüvitamist veel ka § 651 f lg 2, mille alusel on võimalik nõuda mittevaralise kahju hüvitamist rikutud puhkuse eest ning § 611 a lg 2, mis võimaldab nõudeõiguse tulenevalt seksuaalsest diskrimineerimisest.³³ Seega on Saksa tsiviilseadustiku järgse mittevaralise kahju hüvitamise võimalused rangelt piiritletud ning võimalik vaid loetletud juhtumite korral. Rahalise hüvitise väljamõistmine on võimalik vaid seaduses reguleeritud erandlike asjaolude korral (§ 253). Sellest tulenevalt ei ole võimalik

---

³⁰ J-B. Racine jt. European Contract Law. Materials for a common frame of reference: terminology, guiding principles, model rules. Sellier. European Law Publishers, 2008, lk 271.

³¹ B. Markesinis jt. The German Law of Contract: a comparative treatise. Oxford: Portland Hart Publishing 2006, lk 482.

³² *Ibid.*

³³ B. Markesinis jt. Compensation for Personal Injury in English, German and Italian Law: a comparative outline. Cambridge: Cambridge University Press 2005, lk 61.

igasuguse õigusvastaselt tekitatud kahju eest, mille tagajärjel võib kannatanul tekkida mittevaraline kahju, hüvitist nõuda.

Seega on mittevaraline kahju hüvitatav nii Eesti kui ka Saksa õiguse järgi. Mõlema riigi õiguse järgi on mittevaraline kahju hüvitatav olenemata sellest, kas kahju on tekkinud deliktiõiguse alusel või põhjustatud lepingulise kohustuse rikkumisega. Saksa tsiviilseadustiku säte, mis käsitleb mittevaralise kahju hüvitamist (BGB § 253), on võrreldes völaõigusseaduse vastava sättega (§ 134) märksa lühem ning konkreetsem, võimaldades mittevaralise kahju hüvitamist otsesele kannatanule isikukahjude korral. Samal ajal on völaõigusseaduse alusel hüvitatavad ka mittevaralised kahjud, mille puhul on nõude esitajaks kolmandad isikud (esmase kannatanu jaoks lähedased isikud) või mille korral on kahju tekkimise aluseks kannatanu asja hävimine või kaotamine kahju põhjustaja deliktiõigusliku teo tulemusena.

Mittevaralise kahju hüvitise kindlaksmääramisel tuleb nii Euroopa deliktiõiguse printsiipide (Art. 10.301 lg 2), Saksa õiguse kui ka Eesti õiguse (VÖS § 134 lg 5) järgi arvesse võtta kahju tekkimise kõiki asjaolusid, s.h kahju raskust, kestvust, tagajärge, kahju põhjustaja suhtumist teosse ja selle tagajärgedesse jms.

1.2. Lähedasele isikule surma põhjustamine, raske kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine kui mittevaralise kahju hüvitamise nõude alus

1.2.1. Lähedase mittevaralise kahju hüvitamise nõude olemus

Erinevate riikide arusaamad lähedase mittevaralise kahju hüvitamise võimalikkusest ja vajalikkusest on väga erinevad. On riike, mille õiguse kohaselt on kolmandatele isikutele mittevaraline kahju lähedase isiku kaotuse eest hüvitatav vaid selle tõttu, et tegemist on raske kaotusega. Teisalt on ka riike, mille õigus näeb ette kolmandale isikule mittevaralise kahju hüvitamise lähedase isiku kaotuse eest vaid juhul, kui juhtumi tagajärjel on kannatada saanud isiku enda tervis ning tegemist ei ole vaid tavapärase leinaga.³⁴

Mittevaralise kahju hüvitamise erinevad võimalused Eesti õiguses on välja toodud VÖS §-s 134. Kui üldjuhul esitavad kas varalise või mittevaralise kahju hüvitise nõude otsesed

---

³⁴ H. Koziol, B. C. Steininger. European Tort Law 2006. Tort and Insurance Law Yearbook. Viin: Springer 2008, lk 52.

kannatanud ise, kelle suhtes õigusvastane tegu on toime pandud, siis VÕS § 134 lg 3 võimaldab iseseisva mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitada ka surmasaanud või kannatanu isiku lähedastel, kui esinevad erandlikud asjaolud.

Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt on paragrahvi 134 lg 2 ja lg 3 eeskjuju Šveitsi *Obligationenrecht*³⁵ (edaspidi OR)³⁶ art 47 lg 1, mille kohaselt võib kohus lähedasele isikule kannatanu surma või kehavigastuse tekitamise korral mõista välja mõistliku kahjuhüvitise, kui esinevad erandlikud asjaolud. Seega on Šveitsi tsiviilseadustiku võlaõiguse osa Eesti õiguses kehtiva sättega väga sarnane. VÕS § 134 lg-st 3 tulenev nõude alus on erandlik. Selle nõude eeldusteks on kahju õigusvastane tekitamine, kahju tekitaja vastutus selle eest ning § 134 lg-s 3 nimetatud lisaelduste olemasolu³⁷ ehk kannatanu ja kahju hüvitamist nõudva isiku lähedussuhte olemasolu ning erandlikud asjaolud.

Eesti õiguse järgi on lähedase isiku surma korral kolm mittevaralise kahju hüvitamise võimalust. Kõige selgesõnalisemalt tuleb selline nõudeõiguse välja VÕS § 134 lg-st 3, mille kohaselt võivad isiku surma põhjustamise või talle raske kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamisega põhjustatud kahju hüvitamise kohustuse korral ka surmasaanu või kahjustatud isiku lähedased isikud nõuda mittevaralise kahju hüvitist, kui hüvitise maksmist õigustavad erandlikud asjaolud. See säte ütleb selgesõnaliselt, et kannatanu lähedastel tekib nõudeõigus.

Samal ajal laieneb tegelikult ka sama paragrahvi lg 2 lähedastele isikutele. Selleks võib olla kaks võimalust. Esiteks, kui kahju põhjustamise tagajärjel isik sureb, tal tekib kehavigastus või tervisekahjustus, võib selliste tagajärgede ilmnemine tekitada lähedasele isikule endale omakorda tervisekahjustuse. Sellisel juhul on lähedasel isikul võimalik VÕS § 134 lg 2 alusel mittevaralise kahju hüvitist nõuda. Teine võimalus tekib lähedasel isikul samuti VÕS § 134 lg 2 alusel, kui kahjustatud isik enne surma veel mõnda aega elas. Sellisel juhul läheb kahjustatud isiku kannatuste ja valu alusel tekkiv mittevaralise kahju nõudeõigus üle tema pärijale, kelleks võib olla tema lähedane isik. Selline nõue on VÕS § 166 lg 1 tingimustel loovutatav ja ka pärandatav, st selle nõude võivad esitada ka surnud isiku pärijad.³⁸

---

³⁵ Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Fünfter Teil: Obligationenrecht) vom 30. März 1911 (Stand am 1. April 2017). Arvutivõrgus: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19110009/index.html>

Šveitsi õiguses on mittevaralise kahju hüvitamise üldreegel sätestatud OR art 47 lg-s 1, mille kohaselt võib erandlike asjaolude korral mõista kannatanu isiku lähedasele välja mittevaralise kahju hüvitisena mõistlik summa.

³⁶ P. Varul jt (viide 6). § 134 komm. 2.

³⁷ *Ibid.* Komm. 3.

³⁸ *Ibid.*

Siinkohal tuleb aga olulise täpsustusena välja tuua asjaolu, et mitte alati ei ole pärijateks lähedased isikud. Pärijateks võivad olla nii isikud, kes on pärit pärandajaga küll ühest perekonnast, kuid keda siiski ei saa arvestada lähedaste isikute hulka, kui ka isikud, kellel pärandajaga perekondlikud suhted täielikult puuduvad ning keda samuti ei arvestata mõne muu põhjuse tõttu lähedaste inimeste ringi. Pärimisseaduse³⁹ (edaspidi PärS) kohaselt on lisaks seadusejärgsele pärimisele pärandajal võimalik muuhulgas oma tahte kohaselt teha oma surma korral pärandi kohta korraldusi ka testamendi koostamisega (PärS § 19 lg 1). Testamendi alusel pärimise korral on pärijaks isik, kelle on testaator valinud enda tahtest lähtuvalt, mistõttu võib pärandaja pärijaks määrata ükskõik kelle, k.a kohaliku omavalitsuse. PärS § 130 lg 1 sätestab, et pärandi vastuvõtmisega lähevad pärijale üle kõik pärandaja õigused ja kohustused, välja arvatud need, mis oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga või mis seadusest tulenevalt ei saa ühelt isikult teisele üle minna. Mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõiguse puhul on tegemist isiku õigusega, mis ei ole lahutamatult seotud tema isikuga, mistõttu on võimalik, et surnud isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõue läheb pärimise teel üle lähedasele isikule, kuid sõltuvalt pärandaja tahtest võib selleks isikuks, kellele nõudeõigus üle läheb, olla ka muu isik kui lähedane.

Kuna VÕS § 134 lg 2 alusel tekkivad nõudeõigused on tuletatavad kas isikule endale tekkivast kahjust või pärimise teel üle läinud nõudeõigusest, siis on kolmas variant ehk VÕS § 134 lg 3 alusel tekkiv nõudeõigus kõige keerukam. VÕS § 134 lg-s 3 nimetatud lisaeldused on väga kitsalt piiritletud, mis tähendab, et kahjuhüvitise nõude jaoks peavad esinema vaid väga spetsiifilised alused, mida esinebki aga vaid vähestel õigusvastaselt kahju tekitamise juhtudel. Nendeks eeldusteks on lähedaseks isikuks olemine ning erandlikud asjaolud. Mõlemad eeldused peavad esinema korraga ehk ühe eelduse täitmisest ning teise eelduse mittetäitmisest üksi ei piisa. Nimetatud eeldused tuleb ära tõendada kannatanul.

Oluline on lisaks jälgida ning eristada, kas lähedane isik esitab kahjunõude selle eest, et talle tekitati kahju VÕS § 134 lg 3 aluseks oleval viisil, või on siiski nende sündmuste tagajärjel tekkinud omakorda isikul endal raske psüühiline seisund või halvenenud tervis olulisel määral. Eesti kohtupraktikat analüüsides võib märgata, et lähedased isikud esitavad tihti nõude VÕS § 134 lg 3 alusel, kuna nende lähedasele on õigusvastase teo tagajärjel tekkinud kahju, kuid tegelikkuses kahju hüvitamise aluseks hoopis isikule endale tekkinud kahju eelnevate sündmuste tagajärjena. Kui isikule endale on omakorda tekkinud tervisekahjustus,

---

³⁹ Pärimisseadus. – RT I, 10.03.2016, 16.

tuleb mittevaralise kahju hüvitise nõudes tugineda siiski VÕS § 134 lg-le 2.⁴⁰ Seetõttu on oluline eristada, kas mittevaralise kahju hüvitist nõutakse lähedasele isikule tekitatud kahju põhjustamisest tulenevalt või isikule endale tekkinud tervisekahjustuse tõttu.

Olukorras, kus isik on korraga nii lähedase isiku kui ka kannatanu rollis ning esitab nõude mittevaralise kahju hüvitamiseks samaaegselt VÕS § 134 lg 2 kui ka § 134 lg 3 alusel, on kohtuotsustes väljendatud kahjuhüvitise suurusest tihti raske mõista, kui suur võiks kohtu äranägemise järgi olla terviksummast välja mõistetud hüvitis lähedase isiku surma, tervisekahjustuse või kehavigastuse põhjustamise eest ning kui suur summa kuulub isikule endale sama sündmusega tekitatud tervisekahjustuse või kehavigastuse hüvitamise katteks.

Pärnu Maakohtu otsuse asjaolude kohaselt sai liiklusõnnetuse tagajärjel mootorratta seljas viibinud isikutest üks surma, teine kehavigastuse. Kuna tegemist oli elukaaslastega, on ellujäänud kannatanu ka lähedase isiku seisuses, mistõttu võimaldab olukord esitada tal nõude kahju põhjustaja vastu nii VÕS § 134 lg 2 kui ka lg 3 alusel. Kohtuotsusega mõisteti ellujäänud kannatanu kasuks mittevaralise kahju hüvitis summas 10 000 eurot.⁴¹ Puuduvad aga kohtu selgitused, kui suur osa sellest summast peaks katma isikule endale tekitatud kehavigastusest tuleneva kahju ning kui suur osa lähedase inimese kaotamisest tekkinud kahju. Sellisel kujul on mõlema kahjuhüvitise suuruse eraldi välja toonud Ringkonnakohus oma otsuses, kus kohus on selgitanud, kui suur hüvitis on ette nähtud tütrele ema surma pealtnägemise eest liiklusõnnetuses ning kui suur hüvitis temale endale tekkinud kehavigastuste eest.⁴² Ringkonnakohus konstateerib, et arutatavas asjas on vajalik selgitada hüvitise suuruse määramise kriteeriume mõlema mittevaralise kahju hüvitamise aluse osas. Kohus on üksikasjalikult välja toonud mõlema kahju hüvitamise aluse puhul asjaolud, millega tuleb hüvitise suuruse kindlaksmääramisel arvestada.

Esmalt analüüsis kohus⁴³, millised on olnud varasemalt kohtupraktikajärgsed mittevaralise kahju hüvitiste suurused. Selle väljaselgitamise vajalikkust põhjendas kohus sellega, et mõistetavad mittevaralise kahju hüvitised peavad olema õiglased. Samuti peab hüvitise suurus olema kooskõlas ühiskonna üldise heaolu tasemega, kusjuures hüvitise määrad ei tohi olla

---

⁴⁰ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17. detsember 2012. a otsus nr 3-1-1-116-12. Alaealise isiku pantvangistamise, lunaraha nõude esitamisega (millega kaasnesid ähvardused alaealine laps tappa või "happesga üle valada") tekkis vanematel eraldiseisvad tervisekahjustused, mis väljendusid nt posttraumaatilise stressi nähtudes, meeleolu- ja unehäiretes jms, vajades nii kiirabi kui ka psühhiaatri abi.

⁴¹ Pärnu Maakohtu 10. detsember 2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-4001.

⁴² Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 8. september 2016. a otsus nr 1-15-10975.

⁴³ *Ibid.*

kivisse raiutud, vaid peavad ajas muutuma vastavalt ühiskonna jõukuse kasvule. Lisaks varasema kohtupraktika poolt kindlaks määratud hüvitiste suurustele võttis kohus arvesse ka varasemate kohtulahendite põhjendatusi hüvitiste kindlaksmääramisel.

Lähedase mittevaralise kahju hüvitamise nõude puhul on seega vajalik täpselt määratleda, et tegemist oleks lähedase isikuga, kellel on tekkinud kahju seoses esmasele kannatanule kahju põhjustamisega. Olukorda, mil lähedaseks isikuks oleval inimesel on endal tekkinud tervisekahjustus, ei ole käsitletav kui lähedase mittevaralist kahju. Seetõttu on oluline neid kahte erinevat mittevaralise kahju hüvitamise alust eristada ka kohtuotsustes kahjuhüvitise suuruse kindlaksmääramisel.

1.2.2. Surma põhjustamine, raske kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine

Lähedasele isikule nõudeõiguse tekkimise esmaseks eelduseks on kannatanule surma, raske kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine kahju põhjustamise tagajärjena. Eestis loetakse surma põhjuse tuvastamise seaduse⁴⁴ (edaspidi SPTS) § 3 lg 1 järgi surm saabunuks, kui vastavalt arstiteaduse nüüdisaegsele tasemele on tuvastatud:

- 1) peaaegu kõigi funktsioonide täielik ja pöördumatu lakkamine või
- 2) vereringe täielik ja pöördumatu lakkamine.

Surma hetkeks ei ole võimalik lugeda kliinilist surma ehk hingamise ja südametegevuse lakkamist, kuna kliinilisest surmast on võimalik inimene täisväärtusliku elu juurde tagasi tuua. Seetõttu loetakse surma saabumiseks õiguslikus mõttes ajusurma ehk seisundit, mil inimese peaaegu funktsioonid on pöördumatult lakanud.⁴⁵ Ajusurma on samatähenduslik mõistega bioloogiline surm, mille korral ajutegevus lakkab pöördumatult ning mida iseloomustab aju bioelektrilise aktiivsuse lõppemine ja kõigi reflekside puudumine.⁴⁶ Kui isiku surm on põhjustatud teise isiku poolt õigusvastase teoga ehk deliktiga VÕS § 1045 lg 1 p 1 järgi, on isikule tekkinud õigusvastase teo või tegevusetuse tulemusel surma kaasa toov kehavigastus või tervisekahjustus.⁴⁷

Surma määratlemisest ehk isegi keerulisem on teha vahet isiku tervise kahjustamisel ja raskel kehavigastusel. Ajalooliselt eristati neid kahe kriteeriumi alusel ehk meditsiinilisel ja

⁴⁴ Surma põhjuse tuvastamise seadus. – RT I, 26.02.2015, 14.

⁴⁵ P. Varul jt (viide 6), § 129 komm. 4.1.

⁴⁶ I. Kull jt (viide 91), § 7 komm. 3.5.

⁴⁷ P. Varul jt (viide 17), § 1045 komm. 3.2.

sotsiaalmajanduslikul alusel. Meditsiinilise kriteeriumi puhul hinnati vigastuse raskust ja kehale tekitatud kahju suurust, sotsiaalmajandusliku puhul aga vigastusest tingitud töövõime kaotust.⁴⁸ Saksa 1871. a StGB loobus siiski töövõimetuse tunnusest ning jagas tervisekahjustuse liigid meditsiiniliste tunnuste järgi kergeks ja raskeks.⁴⁹

Täna päeval on karistusseadustiku⁵⁰ (edaspidi KarS) järgi võimalik eristada vägivallategusid ja rasket tervisekahjustust.⁵¹ Kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamist saab pidada isiku kehalise või vaimse heaolu seisundi halvenemiseks.⁵² Kehavigastus on vigastus, millega kaasneb isiku kehalise terviklikkuse rikkumine või kahjustamine teatava välise füüsilise mõjutuse tulemusena. Tervisekahjustuseks loetakse aga mis tahes hälbe tekkimist inimorganismi normaalse ja tavapärase seisundiga võrreldes, mistõttu on võimalik tervisekahjustuseks pidada ka organismi seesmisi patoloogilisi seisundeid, mis võivad olla tekkinud ka inimese psüühika mõjutamisest.⁵³ Kuna nii tervisekahjustuse tekitamine kui ka raske kehavigastuse põhjustamine mõjutavad kahju tekitaja poolt kannatanu kehalist puutumatus, peab igasugune keha vääralt mõjutamine teise isiku poolt olema kaitstud ka mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigusega. Lisaks kannatanu enda nõudeõigusele tuleneb VÕS § 134 lg-st 3 selline õigus ka lähedastele isikutele.

Küll aga on lähedasele isikule nõudeõigus mittevaralise kahju tekitamise eest õigustatud siis, kui kannatanule on tekitatud tervisekahjustus või raske kehavigastus, mitte aga lihtsalt kehavigastus. Kehavigastuseks võib olla ka nt isiku käe lihtne vigastamine. Sellise vigastuse korral võib küll kannatanul endal tekkida väiksemal või suuremal määral valutunne ning ebameeldivus, kuid see ei mõjuta isiku elu ning kehalist väljanägemist suuremal viisil. Seetõttu ei saa lihtne käe vigastamine, millest kannatanu kerge vaevaga taastub, olla midagi, mille korral võiks tekkida lähedasele isikule mittevaraline kahju. Lähedase isiku mittevaralise kahju tekkimiseks peaks esinema midagi intensiivsemat, et otsesele kannatanule tekitatud vigastused saaksid mõjutada niivõrd tugevalt kolmandaid isikuid, mistõttu on lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamine õigustatud üksnes surma, tervisekahjustuse või raske kehavigastuse tekitamise korral.

---

⁴⁸ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. Tallinn: Juura 2014, lk 70.

⁴⁹ *Ibid*

⁵⁰ Karistusseadustik. – RT I, 31.12.2016, 14.

⁵¹ J. Sootak (viide 48) lk 74.

⁵² P. Varul jt (viide 17), § 1045 komm. 3.3.

⁵³ *Ibid*.

Kui Saksa õiguse järgi on nõudeõigus tavaliselt vaid kannatanul endal, siis sarnaselt Eesti õigusele on ka Saksa õiguse kohaselt võimalik mittevahalise kahju hüvitamise nõudeõigus üle kanda kolmandatest isikutest pärijatele.⁵⁴

Ka Euroopa deliktiõiguse printsiipide järgi on õigustatud mittevahalise kahju hüvitamine isiku surma või talle raske vigastuse tekitamise korral tema lähedasele isikule (art 10:301 lg 1). Sellest lähtuvalt võib järeldada, et kui Euroopa deliktiõiguse ühtlustamise printsiibid, mis peaksid koondama Euroopa riikide õigustes valitsevaid põhimõtteid ja arusaamu ka mittevahalise kahju hüvitamisel, on ka Eesti õigus, tunnustades lähedase isiku nõudeõigust kannatanu surma, tervisekahjustuse või kehavigastuse tekitamisel, õigel seisukohal, et sellist liiki ja selliste kahju tekitamise tagajärgedel tuleks jaatada kahju hüvitamise võimalust.

Euroopa deliktiõiguse printsiipidega ei ole samal seisukohal aga mitte kõik Euroopa riigid. Kuigi sarnaselt Saksa tsiviilseadustiku sättele (BGB § 253) on ka Eesti võlaõigusseadus mõistete defineerimisel ja lahtimõtestamisel napolisõnaline, ei kajastu erinevalt VÕS sätetest (§ 134 lg 3) Saksa tsiviilseadustikus lähedase isiku mittevahalise kahju hüvitamise nõude võimalikkus. Sellist nõudeõigust BGB sõnaselgelt lähedasele isikule ette ei näe.

Saksa õiguses selliste sätete puudumine, mis võimaldaksid erinevatest kannatustest põhjustatud mittevahalise kahju hüvitamist, ei tähenda, et selliste sündmuste tagajärjel tekkinud kahju mitte kunagi ning mingil moel ei hüvitata. Kaudselt võib see siiski võimalik olla. Saksa õigus on lähtunud sellest, et mittevahaline kahju hüvitatakse siis, kui nõude aluseks on keha, tervise, vabaduse või seksuaalse enesemääratlemise rikkumine. Kui aga õigusvastane tegevus oli kahju tekitaja poolt kannatanule suunatud mõne muu aluse rikkumisele, kuid sellisest sündmusest tekkinud hingelised kannatused mõjuvad kannatanule sedavõrd tugevalt, et tekib psüühiline häire või mõni muu tervisekahjustus, on mittevahalise kahju hüvitamine ka Saksa õiguse järgi siiski võimalik. P. Schlechtriem on konstanteerinud, et hingeline valu võib põhjustada psüühilisi kahjustusi nagu näiteks lähedase isiku vigastamise või surma pealtnägemise korral.⁵⁵ Sellisel juhul on tegemist juba ka kannatanule endale tekitatud tervisekahjustusega, mille eest on kompensatsioon rahalise hüvitise näol vastavate asjaolude esinemise korral võimalik.

---

⁵⁴ Euroopa riikidest eitavad täielikult nõudeõiguse üleminekut kolmandatele isikutele Hollandi ja Hispaania õigus. B. A. Koch jt. (viide 19), lk 425.

⁵⁵ P. Schlechtriem (viide 27), lk 73.

Kuna Saksa õigus põhimõtteliselt eitab võimalust hüvitada vigastuste tekitamisest tingitud kahju kolmandatele isikutele, on nendeks väga erandlikeks olukordadeks, mil kahju siiski kolmandale isikule hüvitatakse, ette nähtud väga kõrged standardid ja reeglid.⁵⁶ Mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigus on Saksa õiguse järgi lähedastel isikutel vaid juhtudel, mil kahju tekitamine on harukordselt raske ning traumeerinud lähedasi väga raskel moel.⁵⁷ Selline olukord on aga väga erandlik ning kahju põhjustamise asjaolud ning tagajärg peab olema harukordselt julm ja šokeeriv. Lähedasel isikul kui kolmandal isikul peab kannatanule kahju põhjustamise tagajärjel tekkima iseseisvalt psüühiline kahju tingituna esmasest kahju põhjustamisest (n-ö šokikahju).⁵⁸ Vaimse kahju hüvitamiseks tuleb tõendada kahju meditsiiniliselt ning põhjendada ka kahju tekkimist meditsiinilise ravi vajalikkusega. Tervise kahjustuse ulatus peab ületama tavalise ja normaalse piiri, mis võib kaasneda tavapäraselt lähedase isiku kahjustamise tagajärjel. Siiski ei saa sellisel juhul täielikult rääkida lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigusest, mis tuleneb kannatanule surma põhjustamisest või tema kahjustamisest.⁵⁹ Pigem on tegemist ikkagi lähedase isiku enda tervise kahjustamisest tuleneva nõudega.

Lisaks on Saksa õiguses kahjuhüvitisena väljamõistetav rahaline summa loovutatav ja pärandatav, kusjuures nõude üleantavus ja päritavus ei sõltu kannatanu enda tahtest kahjuhüvitist nõuda.⁶⁰ Seega on pärijatel, võimalik esitada mittevaralise kahju hüvitamise nõue surmasaanud kannatanu eest ning selliselt nõuda mittevaralise kahju hüvitist.

Saksa õigusega võrreldes on Eesti õigus lähedasele isikule mittevaralise kahju hüvitamise seisukohalt leebem, nähes sellise sätte ka võlaõigusseaduses sõnaselgelt ette. Saksa õigus seda otsesõnu ette küll ei näe, kuid otsesele kannatanule põhjustatud kahju erakordne raskus võimaldab lähedasel isikul nõuda mittevaralise kahju hüvitamist endale tervisekahjustuse tekitamise tähenduses. Eesti õiguse puhul on selline kahju hüvitamine vaadeldav aga kui eraldiseisev mittevaralise kahju hüvitamise alus (§ 134 lg 1), mitte aga võrdsustatav lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõudega selle otseses tähenduses (§ 134 lg 3).

---

⁵⁶ B. Markesinis (viide 33), lk 82.

⁵⁷ B. A. Koch jt (viide 19), lk 446.

⁵⁸ J. Lahe (viide 12), lk 2.

⁵⁹ *Ibid*, lk 3.

⁶⁰ P. Schlechtriem (viide 18), lk 302.

1.2.3. Lähedane isik

Lähedase isiku mõistet ei ole Eesti seadustes konkreetselt defineeritud. Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt tuleb lähedaste isikute ringi piiritlemiseks ning selle kindlaksmääramiseks lähtuda konkreetselt olukorrast.⁶¹ Eeldatakse, et lähedasteks isikuteks on kannatanu lapsed, abikaasa ja vanemad.⁶² Riigikohtu tsiviilkolleegium on 9. aprilli 2008. a otsuses nr 3-2-1-19-08 lähedase isiku mõiste sisustamisel leidnud, et kuna seaduses ei ole piiritletud ‘‘lähedaste’’ ringi, tuleb see määratleda kohtul endal. Iga üksikjuhtum tuleb hinnata eraldi, lähtudes mh isikute sugulusest, perekondlikest sidemetest, senisest elukorraldusest ja muudest asjaoludest.

Teise isiku suhtes sellise teo toimepanemine, mille tagajärjeks on isiku surm, tervisekahjustus või kehavigastus, on otseselt õigushüve riivav käitumine kannatanu suhtes. Inimesed, olles üksteisega perekondlikes või muudes lähedastes suhetes, tunnevad tavapäraselt üksteise vastu tugevaid emotsionaalseid tundeid. Isiku suhtes toime pandud õigusvastane tegu, mille tagajärjeks on kannatanu kehaline kahjustamine, puudutab ka kannatanu lähedasi, kes läbi emotsionaalse seotuse teo tagajärgi omakorda ise vaimselt üle elada võivad.

Kohtupraktika analüüsi tulemusel on kokkuvõtvalt jõutud järeldusele, et Riigikohus on suhete hindamisel pidanud olulisteks kriteeriumideks elukorraldust, sugulust ja perekondlikke sidemeid.⁶³ Sellest lähtuvalt ei ole võimalik kindlapiirilisel toetuda vaid sellele, et lähedaseks isikuks on lapsed, abikaasa ja vanemad. Ühiskonna elukorralduslike vormide arenedes on muutunud ka inimeste kooselamise vormid, mistõttu ei saa lähtuda vaid seaduslikest suhetest nagu laste ja vanemate ning abikaasade puhul. Puhtalt juriidilise fakti puudumine perekondliku vormi kohta ei tähenda sugugi, et isikud ei võiks olla omavahel lähedased isikud VÕS § 134 lg 3 mõttes. Samuti ei ole võimalik eeldada, et inimesed, kes on küll juriidilises mõttes seotud, nt abikaasad, on tingimata lähedased isikud. On võimalik, et ka abielus olevad isikud ei suhtle omavahel ning ei ole juba pikki aastaid üksteise tegemistega kursis. Vaid asjaolu, et abielu on endiselt kehtiv, ei saa olla määravaks, kui isikute abielulised suhted faktiliselt on lõppenud. Sellisel juhul ei ole võimalik inimesi pidada üksteise suhtes lähedasteks isikuteks.

---

⁶¹ Varul, P. jt (viide 6). § 134.

⁶² Tallinna Ringkonnakohtu 14. aprill 2005. a otsus nr 3-2-1-129-05; Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 9. aprilli 2008. a otsus nr 3-2-1-19-08.

⁶³ Vutt, M. Lähedase isiku surma põhjustamisega tekitatud mittevahalise kahju hüvitamine. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2012, lk 25.

Lähedaseks isikuks on pidanud Tartu Maakohus 6. septembri 2012. a otsuses kriminaalasjas nr 1-12-8428 ka surmasaanud isiku elukaaslast, kes surma saabumist, mille põhjuseks oli löök puupingiga kannatanu peapiirkonda ning selle tagajärjel trepist alla kukkumine, pealt nägi.⁶⁴ Elukaaslane saabus sündmuskohta vahetult pärast löömist ja nägi pealt löögist ning kukkumisest tekkinud tagajärgi, mis hiljem põhjustasid ka kannatanu surma. Seega on kohus konstaneerinud lähedase isikuna ka elukaaslast, mis kinnitab, et lähedaseks isikuks olemiseks ei pea isikute vahel eksisteerima juriidilist suhet. Sellest lähtudes võib järeldada, et lähedaseks isikuks võiks olla ka registreeritud elukaaslased kooseluseaduse⁶⁵ (edaspidi KooS) § 7 lg 1 mõttes kui täidetud on ka emotsionaalsed kriteeriumid. Sellisel juhul on tegemist nii juriidilises kui ka faktilises mõttes lähedaste isikutega.

On märgata, et kohtud on aja jooksul laiendanud lähedaste isikute ringi, võttes arvesse justnimelt ülaltoodud elukorralduslikke vorme. Kui elukaaslase määratlemine lähedase isikuna on kohtute jaoks muutunud juba pigem tavapäraseks, siis Viru Maakohtu poolt vanavanema käsitlemine lähedase isikuna VÕS § 134 lg 3 mõttes on esmakordne.⁶⁶ Kohtu hinnangul tuleb lugeda olukorras, mil kannatanu eestkostjaks on vanavanem ning mõlemal vanemal puudub kannatanu suhtes hooldusõigus sootuks, pidada mõlemaid vanavanemaid kannatanu lähedasteks. Iga juhtumi puhul ei ole võimalik pidada eelduslikult lähedasi isikuid nagu vanemad, abikaasa ja lapsed kannatanu lähedasteks isikuteks faktilises mõttes. Tegelikuses sõltub kõik siiski isikutevahelisest elukorraldusest ning emotsionaalsetest suhetest, mistõttu oli võimalik pidada vanavanemaid, kes hukkunut kasvatasid ning kelle juures ta elas, lähedasteks isikuteks tema bioloogiliste vanemate asemel.

Lähedaseks isikuks olemise määratlemisel on ka Saksa õigus leidnud, et otsustavaks faktoriks ei ole mitte juriidiline perekondlik suhe inimeste vahel, vaid lähedussuhe sõltub emotsionaalsest ning erilistest suhetest inimeste vahel. Ei ole oluline, kas isikul on olemas juriidilises mõttes perekonnana käsitletavat isikud nagu ema, isa, õde, vend vms, kui kahjustatud isik ei ole perekonnaliikmega emotsionaalselt lähedane. Sellisel juhul ei ole faktiliselt käsitletav perekonnaliige seotud mõistega lähedane isik ega oma sellest tulenevalt ka nõudeõigust lähedase isikuna.⁶⁷

---

⁶⁴ Tartu Maakohtu 6. septembri 2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-8428.

⁶⁵ Kooseluseadus. – RT I, 16.10.2014, 1.

⁶⁶ Viru Maakohtu 15. aprilli 2016. a otsus nr 2-15-12557.

⁶⁷ C. von Bar. Non-contractual Liability Arising Out of Damage Caused to Another: Principles of European Law. Brüssel: Bruylant 2009, lk 365.

Ka PETL art 10:301. lg 1 annab nõudeõiguse kannatanu lähedastele. Selle kohaselt võivad mittevaralise kahju hüvitamist nõuda kannatanuga lähedastes suhetes olevad isikud, kui kannatanu kahjustamise tagajärjeks on kannatanu surm või väga raske kehavigastus. PETL ei ole määranud, et nõudeõiguse olemasolu on perekonnaliikmetel. Perekonnaliikmed võivad küll õigustatud isikuteks olla, kuid seda mitte perekonnaliikmeks olemise staatuse tõttu, vaid ainult sellest lähtuvalt, et kannatanu isikuga ollakse lähedastes suheteks. Seega on ka PETL-i järgi olulised reaalselt olemasolevad emotsionaalsed tunded isikute vahel.

Olgugi, et Saksa õigus ei näe otsesõnu ette lähedase isiku õigust nõuda mittevaralise kahju hüvitamist kannatanu surma põhjustamise või tema vigastamise korral, tuleks isegi šokikahju korral lähtuda sellest, et hüvitise nõudeõigus peaks eelkõige olema kahjustatud isiku lähedasel isikul, mitte ükskõik millisel kolmandal isikul. Lähedaseks isikuks olemise vajalikkust šokikahjust tuleneva nõude esitamisel võib järeldada sellest, et juhtumite puhul, mil šokikahjust tuleneva nõude on esitanud muud isikud kui lähedased isikud, on kohtud tavapäraselt kahju tekkimist eitanud.⁶⁸ Eeldatakse, et sellisteks lähedasteks isikuteks on võimalik pidada kannatanu lähedasi sugulasi, elukaaslaslast ning ka kihlatut.⁶⁹ Seega ei ole ka Saksa õiguse kohaselt oluline ainult see, et isikute vahel eksisteeriks perekondlik seos üksnes juriidilises mõttes, vaid arvesse võetakse ka mitteametlikult koos elavaid isikuid nagu registreerimata elukaaslased ning kihlatud. Sellegipoolest tuleb peamiselt arvesse veel ka võtta isikutevahelist faktilist lähedust, mis muudaks nad omavahel lähedasteks isikuteks.

PS § 25 sõnastuse "igäühe" all tuleb mõista ka kolmandaid isikuid, s.h lähedasi isikuid, kui surma või isiku kahjustamisega on põhjustatud neile mittevaraline kahju.⁷⁰ Siiski ei ole võimalik kolmandateks isikuteks, kellel selline nõudeõigus on, pidada kõiki isikuid ning kõikidel juhtudel, mil isiku surm või tema kahjustamine on aset leidnud. Lähedastele tekitatud mittevaralise kahju hüvitamine vaid erandlike asjaolude esinemisel tuleneb vajadusest kaitsta ka kahju põhjustajat. Erandlike asjaolude esinemisel lähedasele isikule nõudeõiguse andmine võimaldab tagada kahju tekitajale oma teo tagajärgede ettenähtavus mõistlikus ulatuses.⁷¹

---

⁶⁸ J. Lahe., I. Kull (viide12), lk 4.

⁶⁹ Markesinis, B. jt (viide 33), lk 82.

⁷⁰ Õiguskantsleri vastus viieteistkümneme Riigikogu liikme arupärimisele surma põhjustamisega lähedastele tekitatud kahju hüvitamise piirangust. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_vastus_riigikogu_liikmete_arupa_rimisele_surma_pohjustamisega_lahedastele_tekitatud_kahju_huvitamine_0.pdf

⁷¹ RKTKo 3-2-1-19-08.

Seega, võttes arvesse nii kohtupraktikat, võlaõigusseaduse kommentaare, õiguskirjandustest, Saksa õigusest kui ka PETL-st tulenevat, tuleb igal konkreetsel juhul isikute omavahelisi suhteid hinnata ning kaaluda, kas esineb piisav läheduse aspekt, et pidada isikuid omavahel lähedasteks isikuteks. Autori seisukoha järgi on vale lähtuda vaid juriidilisest faktist, mille alusel saab isikuid omavahel perekonnaliikmeteks pidada, sest inimestevahelised suhte sõltuvad siiski reaalselt olemasolevatest tunnetest, mitte juriidiliselt kindlaksmääratud faktidest. Seetõttu pooldab ka autor seda, et kohtud sisustavad lähedase isiku mõistet aja möödudes üha laiemalt, kaasates nende hulka ka isikuid, keda varasemalt lähedaste isikutena VÕS § 134 lg 3 mõttes tunnustatud ei ole. Autor ei arva, et lähedaste isikute ring peaks laienema määratlematusesse kaugusesse, kuna sellisel juhul tekiks vastuolu kahju tekitaja kaitsega, kelle jaoks ettenähtavus enda teo tagajärgedest muutuks sellevõrra hägusemaks, kuid sõltuvalt isikute elukorraldusest ning omavahelisest lähedussuhtest tuleks lähedaste ringi kaasata siiski kannatanute elukaaslasi, olenemata sellest, mis soost nad on, ning lähedasemaid sugulasi, kellega konkreetsel kannatanul võib olla oluliselt lähedasem suhe, kui nt bioloogiliste vanematega.

1.2.4. Erandlikud asjaolud

Erandlike asjaolude nõue on üks kahest obligatoorsest eeldusest VÕS § 134 lg 3 alusel mittevahalise kahju hüvitise nõudes. See tähendab, et lähedase isiku mittevahalise kahju hüvitamise nõude tekkimiseks ei piisa vaid surma põhjustamise või isiku kahjustamisest ning lähedaseks isikuks olemisest, vaid esinema peavad ka erandlikud asjaolud, mis õigustavad hüvitise nõuet.

Erandlikud asjaolud mõistena, nii nagu ka *lähedane isik*, ei oma seaduses kindlaksmääratud ning lahtikirjutatud definitsiooni. Ka seda asjaolu tuleb tõlgendada ning kohtutel eraldi hinnata, samuti tugineda aja jooksul tekkinud kohtupraktikale.

Asjaolu, miks VÕS § 134 lg 3 ja 4 alusel hüvitise maksmiseks peavad esinema erandlikud asjaolud, on Riigikohtu tsiviilkolleegium põhjendanud sellega, et erandlike asjaolude tõendamise nõue on ette nähtud esmajoones kahju tekitajale mõistlikus ulatuses oma teo ettenähtavuse tagamiseks, aga ka kahju tekitajate määratlemata hulga nõuetega koormamisega maksejõuetuks muutmise vältimiseks.⁷² Muidugi on olukorras, kus kahju tekitaja on teinud õigusvastase teo, mille tagajärjel on kannatanul tekkinud kahju, nõrgemaks pooleks

---

⁷² RKTko 3-2-1-19-08, p 16.

kannatanu. Sellest hoolimata ei ole võimalik kahju tekitajat piiritlematult n-ö karistada ja teha võimalikuks ettenägematult mitmete isikute nõuded seoses kahjujuhtumiga ning samuti reguleerimatult kohustada kahju tekitajat ebamõistlikus ulatuses kandma rahalisi kulusid kahjuhüvitiste näol.

Erandlike asjaolude esinemise tõdemiseks peab lähedasel isikul esinema nt afektiseisund, posttraumaatiline stresshäire või tekkima raske psüühiline seisund. Lisaks lähedase isiku vaimse olukorra muutumisele kahju tagajärgede mõistmisel võib erandlikuks olukorraks lugeda ka surma või kahjustada saanud isikuga sündmuse hetkel koosviibimist ning kahju tekkimise pealtnägemist.⁷³ Tartu Ringkonnakohus on 19. aprill 2010. a otsuses nr 2-07-23928 erandlike asjaolude mõiste sisustamisel lähtunud sellest, et kuna vaieldamatult kaasnevad lähedase surmaga alati valu ja kannatused, tuleb erandlike asjaoludena mittevaralise kahju hüvitamise erinormile tuginedes käsitleda selliseid asjaolusid, mis konkreetset juhtumit ülejäänud võimalikest juhtudest, mil lähedane sureb, eristavad.⁷⁴

Erandlik asjaolu saab seega olla olukord, mil surma põhjustamise, tervisekahjustuse või kehavigastuse tekitamise asjaolud on ka kõrvaltvaatajate jaoks erakordselt tugevaid emotsioone tekitavad ning igäihe jaoks mõistetav millegi draagilisemana kui tavapäraselt inimese surmaga kaasnev lein ja kaotusevalu.

Erandlike asjaolude olemasolu eelduseid on Riigikohus põhjalikult analüüsinud lahendis nr 3-2-1-19-08 ning välja toonud kolm suuremat valdkonda, mil kahju põhjustamise asjaolusid võiks pidada erandlikeks:

- 1) ruumiline lähedus hukkunu või kannatanuga kahju tekitamise ajal või vahetult pärast seda;
- 2) hukkunu või kannatanu isiklikust ja vahetust nägemisest saadud hilisemad üleelamised;
- 3) hukkunule või kannatanule kahju tekitamine sooviga mõjutada sellega lähedast isikut.

Igas olukorras peab olema tagatud mittevaralise kahju hüvitise nõude esitanud isiku isiklik ning vahetu olukorra kogemine, mis ei tohi olla vahendatud kolmandate isikute poolt.

---

⁷³ Varul, P. jt (viide 6), § 134, komm 4.3.

⁷⁴ Tartu Ringkonnakohtu 19. aprilli 2010. a otsus tsiviilasjas nr 2-07-23928.

Ülalnimetatud valdkonnad, mil olukorda on võimalik pidada erandlikuks, on väga piiritletud. Selline loetelu nõuet õigustavatest asjaoludest jätab lähedastele isikutele väga vähe ruumi selleks, et mittevaralist kahju üldse lähedase isiku surma või kahjustamise korral oleks võimalik nõuda. Loomulikult ongi selline nõudealus käsitletav erandliku alusena, kuid erandliku aluse olemus ei peaks tähendama seda, et erinevate kriteeriumide abil muudetakse sellele alusele tuginemine peaaegu et võimatuks.

Erandliku asjaoluna lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõudes on välja toodud, et selleks peaks esinema olukord, kus lähedane isik viibib kannatanuga ühes „ohutsoonis”. Sellest selgitusest on Tallinna Ringkonnakohtus 16. novembri 2010. a otsuses kriminaalasjas nr 1-10-350 teinud arutluse tulemusel järelduse, et kui erandliku asjaoluna tuleb kindlasti silmas pidada seda, et lähedane isik on kannatanuga kahju tekkimise ajal viibinud ühes ohutsoonis, tähendaks see kahju põhjustaja jaoks seda, et kannatanu surma saabumine tooks talle kaasa kergemad asjaolud. Seda põhjusel, et kui lähedane isik ei viibi kannatanuga ühes ohutsoonis, langeb kohustuslik erandlik asjaolu automaatselt ära, mis tähendab, et lähedasel isikul ei ole võimalik VÕS § 134 lg 3 alusel mittevaralise kahju hüvitamist nõuda. Küll aga raskendaks kahju põhjustaja olukorda see, kui kannatanu jääb ellu, kuna sellisel juhul on kannatanul endal võimalik mittevaralise kahju hüvitamise nõuded kahju põhjustaja suhtes maksma panna.⁷⁵

Seega ei tohiks ja ei saagi erandlikuks asjaoluks pidada vaid lähedase isiku ja kannatanu ühes ohutsoonis viibimist kahju põhjustamise ajal või vahetult pärast seda. Ühises ohutsoonis viibimise oligatoorsus põhjustaks lähedastele isikutele ebavõrdse olukorra, mil surmasaanud isikuga koosviibimine jaataks lähedasele isikule mittevaralise kahju tekkimist ning eraldiolek seda samaaegselt eitaks, mistõttu ei ole võimalik nõustuda täielikult Riigikohtu seisukohaga erandlike asjaolude piiritlemisel lahendis nr 3-2-1-19-08. Vaid koosviibimise faktorile tuginemine ei ole seetõttu õige ning on oluline, et lähedastele isikutele jääks veel ka teisi võimalusi, mil kohus leiaks, et nende mittevaralise kahju hüvitamise nõue lähedase isiku kahjustamisest tingituna on õigustatud. Ülalviidatud erandlike asjaolude kolm suuremat valdkonda on küll heaks juhiseks, mil olukorda on võimalik erandlikuks pidada, kuid sellegipoolest ei tuleks sellist loetelu pidada ainuvõimalike kriteeriumide aluseks.

---

⁷⁵ Tallinna Ringkonnakohtu 16. november 2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-350.

Ühel ja samal ajal vahetult ühes ohutsoonis ei viibinud küll isa ja poeg, mil isa oma kodus tapeti, kuid Tartu Ringkonnakohtu hinnangul⁷⁶ on sellises olukorras, kus isegi täiskasvanud laps ja isa elavad ühes kohas ning kus isa tapetakse, põhjust jaatada erandlike asjaolude olemasolu. Ei ole tavapärane, et vanem hukkub oma kodus kuriteo läbi. Kohus leidis, et tunnet, mis kaasneb kodu rüvetamisega raske isikuvastase kuriteo läbi, on võimalik lugeda selliseks erandlikuks asjaoluks, mis annab aluse mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmiseks.

Kui eelnimetatud juhtumi puhul leidis poeg oma isa tapetuna nende oma kodus, kus ta oli surnuna põrandal olnud juba mitmeid päevi ning kohus pidas seda seetõttu erandlikuks asjaoluks, siis teisalt on kohus pidanud erandlikuks asjaoluks ka olukorda, mil isal oli oma pojaga lihtsalt lähedane suhe, poeg oli enne õnnetusse sattumist just isa juurde teel ning pärast õnnetusse sattumist ning enne poja surma viibis isa poja juures haiglas.⁷⁷ Kohtu hinnangul olid isa ja poeg ruumilistes sidemetes.

Ruumilise sideme puudumine ei takistanud ka Tartu Ringkonnakohtul pidada erandlikuks olukorda, mil ühes liiklusõnnetuses said surma nii kannatanu ema kui ka alaealine tütar ning lisaks vigastada kannatanu alaealine õde.⁷⁸ Kolme lähedase isiku surma või raskelt vigastamist üheaegselt on seega võimalik pidada erandlikuks asjaoluks, mis võimaldab rahuldada lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõude isegi juhul, mil lähedane isik õnnetust või selle otseseid tagajärgi vahetult pealt ei näe ehk ei viibi kahjustatud isikutega ühes ohutsoonis. Seega võivad kohtukoosseisude hinnangud olla erinevad ning erandlikuks asjaoluks võidakse pidada ühel juhul sündmuse vahetut pealtnägemist, teisel juhul vaid seda, et laps, isegi kui ta on juba täiskasvanud ning otseselt oma vanematest enam ei sõltu, on oma vanemaga väga lähedases suhtes.

Eriliseks asjaoluks lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõudes võib pidada ka olukorda, kus isik tapetakse või talle tekitatakse vigastus põhjusel, et sellise teoga tekitada kannatusi just lähedasele isikule. Harju Maakohus on sellist olukorda pidanud eriliseks asjaoluks, põhjendades, et kahju tekitajal oli olemas kahju tekitamise tahtlus kannatanule, kui kahju tekitaja mõrvas kannatanu ema tahtlikult omakasu motiivil.⁷⁹

---

⁷⁶ Tartu Ringkonnakohtu 3. veebruar 2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-15276. Täiskasvanud poeg leidis oma isa tapetuna nende kodust vereloigust. Poeg nägi seda vaatepilti vahetult, pidi koristama vere ja muud kuriteojäljed.

⁷⁷ PMKo 10.12.2012, 1-12-4001.

⁷⁸ Tartu Ringkonnakohtu 29. veebruar 2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-5273.

⁷⁹ Harju Maakohu 27. märts 2012. a. otsus tsiviilasjas nr 2-11-28971.

Lähedasele isikule teise isiku tapmise või vigastuste tekitamisega kannatuste põhjustamise tahtluse korral ei tarvitse lähedasel isikul viibida kahjustatud isikuga ühes ohutsoonis ega isegi mitte hilisemalt otseselt pealt näha kahju tekitamise tagajärgi. Piisab vaid sellest, et kahju põhjustaja kiuslikusest ning omakasu motiivist lähtudes valib kahjustatavaks isikuks mõne lähedase inimese isikule, kellele ta soovib selle teo tegemisega kannatusi põhjustada.

Uudselt on erandliku asjaolu mõistet käsitletud Tartu Ringkonnakohus otsuses nr 1-15-1618. Kohus leidis, et erandlikuks asjaoluks on võimalik pidada lähedastele osaks saanud pikemaajalist soovimatut avalikkuse tähelepanu, mis oli tingitud nende lähedase vastu suunatud kuriteo toimepanemisest.⁸⁰ Liigse avalikkuse tähelepanu tõttu, mis omakorda tulenes kahju põhjustamisest, olid kannatanud sunnitud muutma oma tavapärast elukorraldust.

Olulise tähelepanekuna on Riigikohtu kriminaalkolleegium välja toonud asjaolu, et VÕS § 134 lg 3 kohaldamine ei eelda lisaeldusena seda, et kahju tekkimise aluseks olev tegu oleks tehtud tahtlikult. Kolleegium leidis, et sõltumata sellest, kas tsiviilõiguslikult oli kannatanu surm põhjustatud hooletuse, raske hooletuse või tahtlusega, on kannatanule tekitatud kahju põhjustatud siiski tahtlikult.⁸¹ Seetõttu ei ole oluline, milline oli kahju põhjustaja tahtlus ning kahju põhjustaja on igal juhul kohustatud hüvitama ka mittevaralise kahju, kui ka muud asjaolud seda õigustavad.

Erinevate erandlike asjaolude olemasolu põhjenduste tõttu võib järeldada, et madalamate astmete kohtud ei lähtu täie tõsikindlusega Riigikohtu seisukohaga erandlikest asjaoludest lahendis nr 3-2-1-19-08, kuna nii kitsas piiritlemine teeb mittevaralise kahju hüvitamise lähedastele isikutele VÕS § 134 lg 3 alusel praktiliselt võimatuks. Fakti, et madalamate astmete kohtud Riigikohtu otsusega tihti ei nõustu ning rahuldavad mittevaralise kahju hüvitise nõude ka juhtudel, mil asjaolud ei lange kokku Riigikohtu lahendis väljendatud olukordadega, on nentunud ka Riigikohtu õigusteabe osakonna 2016. aasta kohtupraktika analüüs.⁸²

---

⁸⁰ Tartu Ringkonnakohtu 31. märts 2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-1618.

⁸¹ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 27. oktoober 2010. a. otsus nr 3-1-1-57-10.

⁸² Maris Vutt. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal. Riigikohtu õigusteabe osakond 2017, lk 13. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/2203/Mittevaralise_kahju_h%FCvitamine_tsiviil- ja_kriminaalasjades_2016.pdf (24.04.2017).

Pärast Riigikohtu otsuse⁸³ tegemist püüdsid madalamate astmete kohtud suuresti sellest otsusest lähtuda, kui hinnati asjaolude erandlikkust. Selle tulemusena hakkasid kohtud aga eitama erandlike asjaolude olemasolu ning lähedaste isikute mittevaralise kahju hüvitamise nõuded VÕS § 134 lg 3 alusel jäid peamiselt rahuldamata.⁸⁴ Töö koostamise käigus analüüsis töö autor perioodil 2012 – 2016 Riigi Teataja vahendusel kättesaadavaid kohtulahendeid. Töös võeti arvesse vaid need lahendid, mil nõue rahuldati. Selliseid kohtulahendeid oli kokku 9. Kusjuures analüüsi käigus käsitletavaid kohtuotsuseid oli kokku 41. Seega jäid sellel perioodil suurem osa nõuetest rahuldamata põhjusel, et täidetud ei olnud erandlike asjaolude olemasolu kriteerium kui nõude üks eeldus, kuna erandlikuks asjaoluks olemise nõuded iseseisvalt on kohtute hinnangul tulenevalt Riigikohtu otsuses⁸⁵ väljatoodud nõuetest sedavõrd kõrged.

Lisaks on Riigikohtu õigusteabe osakonna kohtuotsuste analüüsis leitud, et lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõuded rahuldati kergemini kriminaalasjades kui tsiviilasjades.⁸⁶ Samasugusele järeldusele on jõutud ka 2017. aastal koostatud kohtupraktika kordusanalüüsis, mille kohaselt ei tehtud 2016. aastal mitte ühtegi lahendit, millega oleks lähedasele isikule mittevaralise kahju hüvitis välja mõistetud. Küll aga mõisteti hüvitis välja samal alusel kriminaalmenetluses läbi vaadatud tsiviilhagide lahendamiste juhtudel, mida oli kokku viis.⁸⁷ Seega on märgatav, et tsiviilkohtud püüavad juhendada Riigikohtu lahendis⁸⁸ väljatoodud kriteeriumidest, kuid sellejärgne liigselt kitsas piiritlemine on ühtlasi põhimõtteliselt kaotanud võimaluse lähedase isiku mittevaralise kahju nõude rahuldamiseks. Kusjuures kriminaalmenetluste raames läbi vaadatud tsiviilhagide puhul kohtud Riigikohtu kriteeriumidest sedavõrd kiivalt kinni ei hoiu ning on märgata madalama astmete kohtute erinevat lähenemist ja arusaama määratlemaks erandlike asjaolude olemust mittevaralise kahju hüvitamisel.

Lõppkokkuvõttes peab siiski kohus iga juhtumi puhul olukorda eraldi hindama ning leidma, kas kokkuvõttes erandlikud asjaolud isikute jaoks esinevad või mitte. Riigikohtu poolt välja toodud loetelu peaks kohtuotsuste tegemisel olema kindlasti juhendiks, kuid sellegipoolest ei ole võimalik vaid selle näidetest lähtuda. Nii ei oleks võimalik öelda, et isa tapetuna leidnud poeg ei peaks olema õigustatud saama mittevaralise kahju hüvitist, kuna ei viibinud isaga

---

⁸³ RKTko 3-2-1-19-08.

⁸⁴ J. Lahe, I. Kull (viide 12), lk 5.

⁸⁵ RKTko 3-2-1-19-08.

⁸⁶ M. Vutt (viide 63).

⁸⁷ M. Vutt (viide 82), lk 14.

⁸⁸ RKTko 3-2-1-19-08.

samas kohas, kui surma põhjuseks olevat tegu toime pandi. Siiski on selgesti arusaadav, et oma vanema ühisest kodust tapetuna leidmine ei ole tavapärane olukord, mil lähedane isik sureb. Teo toimepanemise asjaolud ning selle tagajärjed koos hilisema vaatepildiga on sedavõrd tõsised, et ebaõiglane oleks eitada mittevaralise kahju tekkimist pojale ning selle hüvitamise õigust.

1.3. Asja hävimine või kaotsimineku mittevaralise kahju hüvitamise alusena

1.3.1. Asja hävimise või kaotsimineku mõiste

Esemed liigituvad kehalisteks esemeteks ning mittekehalisteks esemeteks.⁸⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse⁹⁰ (edaspidi TsÜS) kohaselt on esemeks asjad, õigused ja muud hüved (TsÜS § 48). Asi esemete liigituse kohaselt on kehaline ese (§ 49 lg 1). Kuna loomi ei käsitleta õiguslikus mõttes õiguse subjektidena, samas ei ole võimalik neid võtta ka kui õiguse objekte, sätestab seadus, et loomadele kohaldatakse asjade suhtes kehtivaid sätteid (§ 49 lg 3). Lisaks tuleb ka õigustele seaduses sätestatud juhtudel kohaldada asja kohta sätestatud (§ 49 lg 2).

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse kommentaarides⁹¹ määratletakse asja kolme tunnuse kaudu:

- 1) meeltega tajutavus;
- 2) ruumiline piiritletus;
- 3) võimalus teostada faktilist võimu ehk asja vallata.

Mittevaralise kahju hüvitamine võib kõne alla tulla ka asja hävimise või kaotsimineku korral. Kuna lemmikloomadele kohaldatakse asjade kohta käivaid sätteid, siis tuleks laiendavalt tõlgendada sõna "hävimine". Asjade puhul tähendab see, et asi saab kahjustada sedavõrd kõrgel määral, et see kaotab oma tavapärased omadused ning asja ei ole võimalik tavapäraselt enam kasutada.

Loomade puhul sellist tõlgendust otseselt kasutada ei ole võimalik, mistõttu tuleks seda laiendavalt määratleda olukorras, mil loom saab raskelt kahjustada või sureb.

Eeltoodust tulenevalt on VÕS § 134 lg 4 alusel võimalik nõuda mittevaralise kahju tekitamise eest hüvitist ka juhul, kui hävinud või kaotsi on läinud loomad. Viru Maakohtu 30. detsembri

---

⁸⁹ P. Varul jt (koost). Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012, lk 305.

⁹⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 12.03.2015.

⁹¹ Kull, I. Jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010, § 49 komm. 3.1.1.

2008. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-01-145 langes nõude aluseks olevate asjaolude kohaselt hageja maatükile elektriliin, mistõttu surid hageja loomad. Loomade hukkumine põhjustas hagejale tema seisukoha järgi kannatusi. Kuigi selles kohtuotsuses ei tõendanud hageja enda mittevaralise kahju tekkimist ning hagi suhtes kohaldati aegumist, võis siiski VÕS § 134 lg 4 alla sobivaks lugeda ka loomad. Samuti on Tartu Ringkonnakohus 20. veebruari 2009. a otsuses tsiviilasjas nr 2-06-22209 leidnud, et olukorras, mil kostja koer ründas hagejat ja hageja kutsikat, mille tagajärjel sai vigastada nii kannatanu ise kui ka tema kutsikas, kes ründe tagajärjel suri, on põhjust kohaldada VÕS § 134 lg-t 4.

Kuivõrd TsÜS § 54 lg 1 kohaselt on kinnisasja olulised osad sellega püsivalt ühendatud asjad, nagu ehitised, kasvav mets, muud taimed ja koristamata vili, siis ei kohaldu VÕS § 134 lg 4 kinnisasja oluliste osade suhtes, kuna sellisel juhul ei ole tegemist mitte asja hävimise või kaotsiminekuaga, vaid kinnisasja kahjustamisega.⁹² Tartu Ringkonnakohtu 30. jaanuari 2006. a. otsusega tsiviilasjas nr 2-04-978 leidis kohus, et olukorras, mil nõue esitatakse hagejate poolt kostja vastu põhjusel, et kostja raius maha hagejatele olulise hõbekuuse nende kodu hoovis, ei ole võimalik puu maharaiumist käsitleda asja hävimise või kaotsimineku VÕS § 134 lg 4 mõttes. Sellisel juhul on tegemist vaid kinnisasja kahjustamisega, mis aga ei kuulu VÕS § 134 lg 4 piiridesse.

Mittevaralise kahju hüvitamisel, mis on tingitud asjade hävimisest või kaotsimineku, on asjade all mõeldud siiski vallasasju TsÜS § 50 lg 2 mõttes. Küll aga tuleb arvesse võtta TsÜS § 49 lg-s 2 sätestatud, mille kohaselt tuleb õigustele kohaldada asja kohta sätestatud. Seetõttu on omandiõigus kas kinnisasja või korteriomandi suhtes õigus, mille suhtes kehtivad sarnaselt asjadele ka mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigus, kui esineb eriline huvi.

Mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigus VÕS § 134 lg 4 sõnastuse kohaselt on "isikul". Keda aga täpsemalt tuleks pidada selleks nõudeõiguslikuks isikuks, et tule kahjuks sätestatud otsesõnu välja. Asjaõigusseaduse⁹³ (edaspidi AÕS) § 33 lg 1 kohaselt on valdajaks isik, kelle tegeliku võimu all asi on. Vaid valdamisest mittevaralise kahju hüvitamise nõuetes ei piisa. Õiguskirjanduse järgi tuleks selleks isikuks pidada asja omanikku, mitte aga asja otsest valdajat, kes pole asja omanik.⁹⁴ Seega on mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigus siiski vaid asja omanikul. Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 17. novembri 2012. a. otsuses nr 2-12-45078 leidis kohtukolleegium, et hageja kasutuses olnud sõiduki hävimisega tekitatud

⁹² Tartu Ringkonnakohtu 30. jaanuar 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-04-978.

⁹³ Asjaõigusseadus. – RT I, 25.01.2017, 4.

⁹⁴ Tampuu, T. (viide 11), lk 311.

mittevaralise kahju hüvitamiseks puudub alus, kuna sõiduk ei kuulunud hagejale, vaid tegemist oli liisinguesemega, mistõttu on asja omanik liisinguandja, mitte asja otsene valdaja ehk hageja, kes sõidukit igapäevaselt kasutas. Niisiis ei piisa nt liisinguesemeks oleva sõiduauto puhul sellest, et isik maksab korrapäraselt liisingumakseid ning ka auto hooldamisega kaasnevaid kulusid. Liisingueseme puhul on asja omanikuks siiski liisinguandja. Seetõttu puudub liisinguvõtjal sisuliselt nõudeõigus, kuna asja omanikuks ei ole mitte tema ise, vaid liisinguandja.

Kui esmapilgul võib Eesti õiguse suhtes jääda mulje, et mittevaralise kahju hüvitamise võimalusi on vähe ning nende eeldused on ranged, siis võrreldes Saksa õigusega on Eesti õiguse järgselt mittevaralise kahju hüvitamine oluliselt kergem ning see pakub rohkem võimalusi mittevaralise kahju hüvitise nõude esitamiseks kui Saksa õigus. Selliselt ei kohaldu BGB § 253 lg 2 juhul, kui mittevaralise kahju tekkimise on tinginud asja hävimine või kaotsimine. Seega ei ole võimalik Saksa õiguse kohaselt nõuda hüvitist eseme hävimise või kaotsimineku korral isegi siis, kui asjal on kannatanu jaoks eriline, sentimentaalne tähendus.⁹⁵

VÕS § 134 lg 4 järgi on mittevaraline kahju hüvitatav asja hävimise või kaotsimineku korral. Loetelust puudub aga võimalus mittevaralise kahju hüvitamiseks, kui asja on kahju põhjustaja poolt vaid kahjustatud. Kuna asja hävimise või kaotsimineku korral mittevaralise kahju hüvitamine on võimalik vaid erilise huvi korral ning säte on mittevaralise kahju hüvitamise puhul erandlikuks aluseks, ei ole võimalik laiendada mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigust selleni, et see oleks võimalik ka asja kahjustamise korral. Asja kahjustamise korral jääb asi selle omanikule alles ning see ei ole kaotanud oma esialgset otstarvet või funktsiooni. Kuna mittevaralise kahju hüvitamine VÕS § 134 lg 4 alusel nõuab omaniku erilise huvi olemasolu asja vastu, siis asja kahjustamise korral ei ole võimalik, et selline eriline huvi kahju tekitamise tõttu kaoks. Seega ei ole võimalik vaid asja kahjustamist pidada sedavõrd oluliseks kahju põhjuseks, mis õigustaks mittevaralise kahju hüvitamist asja omanikule.

1.3.2. Eriline huvi asja vastu

Asjad, s.h ka loomad on midagi sellist, mille üle inimesel on kontroll ning mida ta saab omada. Inimese ja asjade ning loomade omavaheline side võib olla väga erinev. On objekte, mille suhtes inimene olulisi emotsioone ei tunne, samas aga ka neid, mille osas võib omanikul

---

⁹⁵ B. Winiger, H. Koziol jt. Digest of European Tort Law. Vol. 2: Essential cases on damages. Berliin: Walter de Gruyter 2011, lk 722.

olla eriline mälestus, tähendus või tunne. Sellest tulenevalt, kui tavapärase asja hävimine või kaotamine ei tohiks selle omanikule mõjuda üleliia raskelt, siis asja suhtes erilist huvi omades võib ilmned, et asja hävimine või kaotamine võib põhjustada niivõrd olulisi kannatusi selle omanikule, et kõne alla võiks tulla mittevahalise kahju olemasolu ning selle hüvitamine. Seetõttu ongi seadusandja ette näinud ka teise erandliku mittevahalise kahju hüvitamise aluse, mis on küll oluline, kuid mille puhul peab esinema siiski sedavõrd oluline ilming, et asja hävimisest või kaotamisest tekkinud kahju saaks pidada erandlikuks mittevahalise kahju hüvitamise juhtumiks. Seega on VÕS § 134 lg 4 alusel võimalik asja hävimise või kaotamise korral erandlikke asjaolusid arvestades nõuda mõistlikku rahasummat mittevahalise kahju hüvitisena, kui kahjustatud isikul on hävinud või kaotatud asja suhtes eriline huvi, arvestamata asja kasulikkust, eelkõige isiklike põhjuste tõttu.

PETL art. 10:203. kohaselt kui asi on kadunud, hävinenud või kahjustunud, loetakse kahju väärtuseks asja enda väärtus või väärtuse vähenemisest tulenev väärtuste vahe. Seega on PETL kohaselt hüvitatav igal juhul asja kadumise, hävimise või kahjustamise korral sellest tulenev vaheline kahju. Mittevahalise kahju hüvitamise võimalust asjade hävimise või kaotamise korral PETL otsesõnu ette ei näe. Üldise mittevahalise kahju hüvitamist kätkev artikkel keskendub peamiselt küll isikule isikukahjustest tingitud mittevahalisele kahjule, kuid art. 10:301 lg 1 esimese lause kohaselt võib mittevahalise kahju hüvitamist õigustada ka huvi kahjustamine.

Erilise huvi olemasolu Eesti õiguse järgi, mille korral on isik õigustatud nõudma mittevahalise kahju hüvitamist asja hävimise või kaotamise korral, peab olema seotud isiku enda isikliku põhjusega. Isiklik põhjus peab samaaegselt olema niivõrd intensiivne, et eristaks sellist huvi teiste asjadega seonduvast kardinaalselt.

Erilise huvi olemasolu peab tõendama sellele tugineda sooviv isik ehk kannatanu. Lisaks erilise huvi olemasolule tuleb kannatanul tõendada ka seda, et asja kahjustumise või hävimise tagajärjel on põhjusliku seosena tekkinud talle mittevahaline kahju. Ringkonnakohus on öelnud, et juhul, kui kannatanud ei tõenda enda erilist huvi asja suhtes, ei ole tõendatud ka mittevahalise kahju tekkimine, kuna erilise huvi olemasolu on aluseks mittevahalise kahju hüvitamisele.⁹⁶

---

⁹⁶ TrtRnKo 30.01.2006, 2-04-978. Kostja raius maha hagejate kinnistule istutatud hõbekuuse. Kuna hagejad ei suutnud tõendada erilise huvi olemasolu ütluste vasturääkivuse tõttu (hagejad väitsid, et kuusk oli istutatud nende pulmapäeval), nentis kohus, et hagejate kohustus on tõendada erandlikke asjaolusid. Kuna hagejad seda teha ei suutnud, ei ole võimalik VÕS § 134 lg-le 4 tugineda.

Tõendamiskoormise jagamist on põhjendatud sellega, et VÕS § 134 lg-s 2 nimetatud juhtumite puhul peaks kahju hüvitamist taotlevale isikule olema tõendamine oluliselt kergendatud.⁹⁷ Lõikes 2 nimetatud sündmuste tagajärjel mittevaralise kahju tekkimist eeldatakse. Sama paragrahvi lõigete 3 ja 4 kohaselt peab aga kahjustunud isik tõendama nõutud erandlike asjaolude olemasolu selleks, et õigustada mittevaralise kahju hüvitamist.

Ühel juhul kannatanule mittevaralise kahju tekkimise eeldamine ja teisel juhul mittevaralise kahju konstateerimine pärast erandlike asjaolude ja lisaelduste tõendamist vihjab selgelt §-s 134 esinevale paremusjärjestusele. Esimesed lõiked on olulisemad kui järgnevad. Järjestuselt allpool olevaid sätteid rakendatakse küll võrdselt eespool olevatega, kuid nendele tugineda soovivad isikud peavad ise rohkem vaeva nägema ning tõendama erandlikke asjaolusid, et sättele tugineda ning selle alusel kahjuhüvitise saamist õigustada.

Et oleks võimalik jaatada isiku erilise huvi olemasolu kahjustatud asja suhtes, peaks see kannatanule tähendama suuremat kaotust, kui on seda liiki asjade üldine turuväärtus.⁹⁸ Asi peab isikule tähendama palju rohkemat, kui teised isikud võiksid ilma selliste emotsionaalsete sidemeteta aru saada ning kogeda. Küll aga ei saa kõiki isiklikke esemeid pidada kannatanu jaoks eralisteks esemeteks, mille korral võiks väita, et tegemist on erilise huviga asja suhtes. M. Kingisepp on nentunud, et isiklikul kallikspidamisel põhineva väärtuse (tundeväärtuse) arvestamine on õigustatud erandjuhtudel, kui asja hävimise või kahjustumisega kaasnevad märkimisväärsed hingelised kannatused.⁹⁹ Nii ei saa kahju tekitamisega põhjustatud stress ja moraalsed üleelamised olla aluseks mittevaralise kahju rahaliseks hüvitamiseks,¹⁰⁰ vaid tegemist peab olema millegi olulisemaga, kui vaid endale kuuluva eseme hävimise või kaotsiminemise faktiga.

Kuigi teise isiku subjektiivset hinnangut ning emotsioone on kõrvaltvaatajal raske hinnata ning mõista, peaks eriline huvi asja vastu siiski välja paistma ka välismaailmale, mitte ainult kannatanule endale. Asja olemus, selle ajalugu, saamisviis ning asjaga kannatanu jaoks kaasnevad emotsionaalsed tunded peaksid olema sedavõrd märkimisväärsed, et ka kokkupuudet asjaga mitteomaval isikul tekiks tunne, et konkreetse asja hävitamisega või selle

---

⁹⁷ Kull, I jt. (viide 28), lk 263.

⁹⁸ Margus Kingisepp. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002, lk 45.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11. mai 2005. a. otsus nr 3-2-1-38-05.

kaotamisega on oluliselt riivatud asja omaniku tundeid ning võetud ära võimalus mälestuste meenutamiseks ning nägemiseks läbi selle eseme.

Erilise huvi olemasolu mõistet ei ole seadustes konkreetselt määratletud. Nii nagu ka kõikide eelnevate nõude eeldusteks olevate mõistetega, tuleb ka siin taaskord mõistet eriline huvi igal erineval juhtumil avada, mõtestada ning kaaluda, kas konkreetses olukorras esineb eriline huvi aspekt või mitte.

Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt on eriliseks huviks eelkõige mälestusväärtus, mis seondub hävinenud või kaotsiläinud asjaga (nt vanaema poolt pulmadeks kingitud ehe, perekonnareliikvia, aga ka lemmikloom).¹⁰¹ Nii on nt Viru Maakohus jaatanud mittevaralise kahju olemasolu, mil varastati vanavanaisa poolt perekonnale pärandatud kaks kuldsõrmust, mis olid pärit üle-eelmisest sajandist.¹⁰² Sellise ajaloo eseme puhul tuleb sõrmustele omistada kaks erinevat liiki väärtust. Esimene neist koosneb sõrmuste harilikust väärtusest, teine aga isiklikust väärtusest eseme suhtes. Seetõttu leidis kohus, et sõrmustel on olemas eriline tähendus kannatanu jaoks.

Eriline tähendus kannatanu jaoks ei saa tuleneda aga vaid kinkimise faktist. Kinkimisega kaasnevad loomulikult mälestused seoses sellega, et üks inimene annab teisele inimesele üle mingi eseme tasuta, kuid sellise tegevusega ei kandu kingitud esemele automaatselt üle sellised emotsioonid ja väärtused, mida saaks pidada eriline huvi hulka. Selliselt on ülaltoodud näite puhul sõrmused käsitletavad esemetena, mille suhtes omanikul on eriline huvi. Erilise huvi olemasolu võib aga puududa täielikult, kui asja väärtus koosneb vaid selle n-õ harilikust väärtusest. Seetõttu ei olnud võimalik pidada huvi eriliseks nt kaasuses, kus, kahjustatud esemeks oli televiisor, mille kinkis kannatanule sünnipäevaks tema õde. Televiisori kinkimise puhul õelt vennale ei saa muidugi elimineerida eriline huvi võimalikkust teleri suhtes täielikult, kuid selleks peaksid esinema veel lisafakte konkreetse eseme suhtes. Teler peaks seetõttu olema mingil moel unikaalne, spetsiaalselt valmistatud, ajaloolist tähendust omav vms. Tavapärase televiisori puhul on kohtukolleegium leidnud, et televiisori sünnipäevakingituseks saamine ei saa olla selliseks erandlikuks asjaoluks, mis teeks kaebaja huvi selle teleri suhtes eriliseks, seda isegi hoolimata sellest, et kinkijaks oli

---

¹⁰¹ Varul, P. jt (viide 6), § 134 kamm 4.4.

¹⁰² Viru Maakohu 18. november 2008. a otsus kriminaalasjas nr 1-07-12654.

kaebaja õde ehk lähedane perekonnaliige.¹⁰³ Televisorit on kohtu hinnangul võimalik pidada tarbeesemeks, mistõttu ei tuleks seda käsitleda kui mälestuseset või unikaalset eset.

Eriline huvi võib selle omanikul olla ka looma suhtes. Ringkonnakohus on oma otsuses leidnud, et olukorras, kus hageja lemmikloom sai kostja koera ründe tõttu surma, on mittevaraline kahju tekkinud seoses koera hukkamisega.¹⁰⁴ Kuna tegemist oli hageja lemmikloomaga, kellega hagejal oli emotsionaalne side, omas koer hageja jaoks erilist tähendust, mistõttu tuleb seda käsitleda kui erilise huvi olemasolu. Sellise järelduseni on jõutud ka teises kohtuasjas, mille hagi asjaoludeks oli samuti koera surm teise koera ründe tagajärjel. Kohus leidis, et lemmikloom on käsitatav teatavas mõttes kui perekonnaliige, kelle surma on omanikul kahtlemata raske taluda. Sellest tingitud rasked emotsionaalsed läbielamised on kohtu hinnangul isiklikeks erandlikeks asjaoludeks, mis annavad aluse mittevaralise kahju hüvitamise nõude tekkimiseks.¹⁰⁵

Olenemata sellest, et loomadele ei ole võimalik üle kanda subjektiivseid õiguseid, ei ole nad kindlasti ka objektid, kellel puuduksid nii vaimsed kui ka füüsilised tunded. Inimesepoolne elusolendiga koos elamine ning ühise aja veetmine muul kui majanduslikul eesmärgil (kariloomad jms) kätkeb endas kindlasti ka emotsionaalset sidet inimese ja looma vahel. Sellest tulenev hoolivustunne on midagi kõrgemat kui vaid füüsilise eseme suhtes tuntav. Seetõttu on töö autori seisukoha järgi lemmikloomade, keda peetakse kodustes tingimustes emotsionaalsest soovist ja vajadusest tulenevalt, käsitlemine erilise huvi aspekti all tavapärane ning eeldatav, vajamata lisaeeldusi ning nõudeid.

Selline seisukoht ei olnud aluseks aga Harju Maakohtule kohtuotsuse tegemisel, mil kostja suuremõõtmeline koer pures hageja väikest Chihuahua tõugu koera.¹⁰⁶ Selle kaasuse puhul raputas kostja koer hageja koera tugevalt, misjärel hageja koer pärast šokiseisundit kooma langes ning hiljem suri. Kohus aga leidis hageja mittevaralise kahju hüvitamise nõudes VÕS § 134 lg 4 alusel, et kuigi lemmiklooma kaotus on üldjuhul looma omanikule traumeeriv, ei saa ainuüksi sellega lugeda põhjendatuks ja tõendatuks mittevaralise kahju hüvitamise nõuet. Kohus jäi seisukohale, et hageja ei ole tõendanud erandlike asjaolude esinemist, millest lähtuvalt jättis kohus hageja mittevaralise kahju hüvitise nõude rahuldamata.

---

¹⁰³ Tartu Halduskohtu 22. november 2012. a otsus haldusasjas nr 3-12-1790.

¹⁰⁴ Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 20. veebruar 2009. a. otsus nr 2-06-22209.

¹⁰⁵ Harju Maakohtu 10. veebruar 2015. a otsus tsiviilasjas nr 2-14-56293. Samale järeldusele on jõutud ka Harju Maakohtu 26. mai 2015. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-14-56301.

¹⁰⁶ Harju Maakohtu 13. detsember 2013. a otsus tsiviilasjas nr 2-13-28837.

Seega on kohtute hinnangud lemmiklooma omaniku erilise huvi olemasolule või selle puudumisele lemmiklooma suhtes väga erinevad. Kui Tartu Ringkonnakohus¹⁰⁷ leidis, et kuigi kuuekuuse kutsika ja tema omaniku vahel on emotsionaalne suhe arenemisjärgus, tuleb siiski jaatada erilise huvi olemasolu aspekti ning mõista kahjuhüvitis kostjalt välja, siis Harju Maakohus¹⁰⁸ jõudis järeldusele, et isegi ligi kolmeaastase koera ja tema omaniku vahel ei saa sellist emotsionaalset sidet ja sellest tulenevat erandlikku asjaolu eeldada ning jättis kahjuhüvitise välja mõistmata. Siiski tuleb sellist järeldust, mille kohaselt ei peeta kolmeaastase koera ja tema omaniku vahel olevat emotsionaalset sidet eelduslikult erandlikuks asjaoluks pigem eitada, kuna vaid üks kohtuotsus tugineb seisukohale, et mittevaralise kahju tekkimist ei saa sellisel puhul lihtsalt eeldada, samas kui ülejäänud kohtulahendites on lemmiklooma surma korral, mis tulenes teise isiku koera ründest, mittevaralise kahju hüvitise nõude rahuldanud.

Vastuoluliseks võib pidada asjaolu, et analüüsitud kohtulahendite puhul, mis tuginesid VÕS § 134 lg-le 4 ning olid seotud looma kahjustamise või hävimisega ehk surmaga, jättis kohus vaid ühel juhul mittevaralise kahju hüvitise nõude omaniku suhtes rahuldamata,¹⁰⁹ küll aga jätavad kohtud kannatanute nõuded rahuldamata enamikel juhtudel, mil kannatada on saanud isikule lähedane isik. Inimesele surma põhjustamise või kahjustuse tekitamise eest lähedasele mittevaralise kahju hüvitamine on väga piiratud, kuna nõude aluseks oleva erandliku asjaolu aspekti tõlgendatakse kohtute poolt ülimalt kitsalt. Seetõttu on enamasti välistatud lähedase isiku nõude rahuldamine kannatanu kahjustamise eest, kuna on harv nähtus, et juhtumi asjaolud langeksid kokku kitsalt piiritletud kriteeriumidega, mille kohaselt saab olukorda pidada erandlikuks.

Olgugi, et nii inimesed kui ka loomad on mõlemad elusolendid ning ei ole võimalik pidada ühe elu tähtsamaks kui teise oma, on siiski kaheldav, kas looma tuleks pidada tema omanikule tähtsamaks kui lähedast isikut. Arvestades seda, et kohtud hüvitavad tavaliselt alati omaniku mittevaralise kahju hüvitamise nõude, kui tema loom on saanud kahjustada või surma, kuid inimese kahjustamise või surma korral hüvitatakse mittevaraline kahju pigem harvadel kordadel, on mittevaralise kahju hüvitamise "gradatsioon" nihkes. VÕS § 134 lõiked peaksid suhestuma omavahel nii, et ülemised lõiked on oma olemuselt olulisemad, kui alumised. Küll aga ei ole võimalik öelda, et VÕS § 134 lg 3 oleks tähtsam kui § VÕS § 134 lg 4, sest VÕS §

---

¹⁰⁷ TrtRnKo 20.02.2009, 2-06-22209.

¹⁰⁸ HMKo 13.12.2013, 2-13-28837.

¹⁰⁹ HMKo 13.12.2013, 2-13-28837.

134 lg 4 alusel mittevaralise kahju hüvitamise nõude rahuldamine looma kahjustamise korral on pigem reegel, nõude rahuldamine VÕS § 134 lg 3 korral aga pigem erand.

Töö autori arvates tuleb siiski jõuda järeldusele, et Riigikohtu poolt otsuses nr 3-2-1-19-08 kirjeldatud alused, mil juhtumit on võimalik pidada erandlikuks VÕS § 134 lg 3 alusel, on liialt piiravad ning asetavad lähedased kannatanu kahjustamise või kaotuse korral ebavõrdsesse olukorda võrreldes loomaomanikega, kelle looma kahjustamise või surma põhjustamise korral esitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõue reeglina kohtute poolt rahuldatakse. Autor ei arva, et loomi tuleks pidada inimeste jaoks olulisemaks kui lähedasi isikuid, kes on saanud surma või kahjustada, mistõttu ei ole võimalik pidada õigustatuks seda, et hukkunud looma eest mõistetakse hüvitis loomaomanikule alati välja, kuid lähedase inimese kahjustamise korral on hüvitise väljamõistmist õigustavate eelduste standardid tõstetud sedavõrd kõrgeks, et enamikel juhtudel ei lange juhtumi asjaolud erandlike asjaolude raamesse, mis tähendab, et mittevaralise kahju hüvitamise nõue lähedase isiku poolt jäetakse rahuldamata.

Olukorras, mil isik omab samaaegselt mitut samalaadset asja, mis teenivad oma olemuselt sarnast eesmärki ning millel ei ole eraldi suuri emotsionaalseid väärtuseid, ei saa lugeda ühe hävimist või kadumist asjaoluks, mida võiks pidada eriliseks ning millest võiks tekkida mittevaraline kahju. Ringkonnakohus on omandiõiguse kaotamisel hinnanud, et kui kannatanu kaotab omandiõiguse ühele korteriomandile Tallinna kesklinnas, kus ta oma väite kohaselt soovis veeta pensionipõlve, siis ei saa esineda erilist huvi selle korteri suhtes olukorras, mil kannatanul on samas piirkonnas olemas ka teine korter. Sellisel juhul on kannatanu küll omandiõiguse korterile kaotanud, kuid pensionipõlve on tal samamoodi võimalik Tallinnas veeta ka teises korteris elades, mis asub samuti kesklinnas ega erine oma omadustelt elamispinna mõttes kuigi palju teisest, kaotatud korteriomandist.¹¹⁰

Lisaks füüsiliselt tajutavatele asjadele tuleb tähelepanu pöörata ka tänapäeva maailmas olulist osa mängivatele muul moel tajutavatele asjadele ehk kõigele sellele, mida on võimalik näha ja tajuda elektroonikaseadmete vahendusel. Ka elektroonilised pildid, videod, tekstifailid, programmid jms on võrreldavad käega katsutavate asjadega, kuna on saanud sedavõrd tähtsaks inimeste igapäevaeludes. Nende kaudu võivad säilida mälestused ning olla sarnaselt olulised muude füüsiliste objektidega. Arvutisse salvestatud materjali olulisusele ning inimese erilisele huvile nende suhtes on viidanud ka Tartu Ringkonnakohus. Kohtukolleegium leidis,

---

¹¹⁰ Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 2. november 2010. a. otsus nr 2-07-14968.

et arvutis, mis viidi remondiettevõttesse, kuid kust see varastati, sisalduv informatsioon oli hageja jaoks oluline, asendamatu ja sellest tulenevalt esinevad hagejal isiklikud põhjused, mis on aluseks mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmisele.¹¹¹

Töö autori arvates on õiglane, et Tartu Ringkonnakohus¹¹² hagejale, kelle arvuti remondiettevõttest varastati, mittevaralise kahju hüvitise välja mõistis. Tänapäeval säilitavad enamik inimestest oma pilte, videosid ja muid faile, k.a mitmesugust loomingut arvutis, mitte aga füüsilisel kujul väljaprintituna või salvestatuna eraldi kassetile, CD-le või muule andmekandjale. Kõige selle suhtes võibki inimestel esineda eriline huvi, kui tegemist on emotsioonidel ja mälestustel põhinevaga. Kui tavapärase arvuti remonti viimisega kaasneb olukord, et isik jääb kõigest arvutis sisalduvast ilma põhjusel, et arvuti varastati, mitte selle tõttu, et remont ise võiks endaga kaasa tuua andmete kaotuse riski, siis oleks ülekohtune jätta kahjustatud isik ilma igasugusest hüvitisest. Loomulikult ei too mittevaralise kahju hüvitisena välja mõistetud rahasumma kahjustatud isikule tagasi tema arvutis sisaldunud informatsiooni ja andmeid, kuid sellegipoolest aitab hüvitis kasvõi vähesel määral leevendada kaotatud informatsioonist tulenevaid negatiivseid emotsioone.

Erilise huvi olemasolu on eelkõige seotud isiku endaga, talle vaimselt olulistest asjaoludest tingitud tunnete ning emotsioonidega. Lisaks mälestusesemetele, mis kannavad endaga kaasa mälestusi kunagi elanud kallitest inimestest, või perekonnareliikviatele, millega samuti meenutatakse perekonnatraditsioone ja päritolu, võiks kõige tähtsamaks materiaalse elu osaks inimese jaoks pidada tema kodu. Kodus veedavad inimesed üldjuhul suure osa oma ajast. See on seotud perekonnaga, ühise ajaveetmisega, mälestustega, kurbuste ja rõõmudega, mis tulenevad ning seonduvad lähedaste inimestega. Seetõttu võiks arvata, et kodu on igal juhul muu materiaalsete objektidega võrreldes erilise huvi olemasolu aluseks, mille kaotamise või hävimise korral võiks kannatanu nõuda mittevaralise kahju hüvitamist ja olla samal ajal selleks ka õigustatud. Nii ei ole kahjuks võimalik aga alati järeldada.

Haldusasjas, milles hagejate kinnistust osa sundvõõrandati riigile, leidis kohus, et ainuüksi sundvõõrandamise fakt, et kinnistul, millest tehakse äralõige, asub hagejate kodu, ei tähenda veel erilise huvi olemasolu. Ka Ringkonnakohus nõustus halduskohtu järeldusega ning lisas, et sellise faktiga ei ole võimalik mittevaralise kahju tekkimist põhjendada.¹¹³ Selline põhjendus on töö autori jaoks veidi vastuolusid tekitav. Loomulikult tuleb õigustada teatud

---

¹¹¹ Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 4. aprill 2011. a otsus nr 2-09-5145.

¹¹² *Ibid.*

¹¹³ Tallinna Ringkonnakohtu 8. veebruar 2012. a otsus haldusasjas nr 3-10-1441.

olukordades riigipoolset sundvõõrandamist üldise heaolu ja arengu nimel, kuid siiski hävitatakse sellise tegevusega isikute kodu ümbritseva kinnistu terviklikkus. On võimalik, et isikud kodu ostes või seda rajades justnimelt kinnistu suurusega arvestada soovisidki. Kodu ümbritseva maa olemasolu fakt ning vajalikkus ja soovid on inimestel erinevad, mistõttu võib mõnel juhul osa kinnistu äralõikamine tähendada selle omaniku jaoks suurt riivet ning n-õ tüki kodust hävitamist, kuna koduna ei ole võimalik käsitleda vaid elamut kui ehitist, vaid see kätkeb endas ka maja ümbritsevat maa-ala koos sellega kaasnevate kinnisasja oluliste osadega. Praegusel juhul ei kahjustatud kinnisasja osa nt sellega, et kinnistult eemaldati mõni puu, mida saab pidada kinnisasja oluliseks osaks, vaid lõigati tükk kinnistust n-õ ära ning kaotati omanike võimalus teostada sellele osale omandiõigusi, mistõttu on seda võimalik vaadelda kui tervikliku kinnistu hävimisena. Terviklikkus kui selline on rikutud ning asendatud vaid osaga järelejäänud tervikust. Seetõttu on vastuoluline, et jaatatakse erilise huvi olemasolu mõne vallasasja suhtes nagu näiteks pärandatud kuldsõrmus, kuid eitatakse erilise huvi olemasolu kodu terviklikkuse hävitamise puhul.

Kohtupraktika on senini asja hävimisest tekkida võiva mittevaralise kahju hüvitamise suhtes väga erinev. Ka Viru Maakohus on oma otsuses märkinud, et VÕS § 134 lg 4 alusel arvestatav kohtupraktika praktiliselt puudub.¹¹⁴ Tõepoolest, hetkel olemasolev kohtupraktika, milles kahjustatud isikud tugineksid nõude esitamisel VÕS § 134 lg-le 4, on minimaalne.¹¹⁵ See praktika, mis on olemas, tugineb olulisel määral vaid kohtuniku enda diskretsiooniõigusele, mitte aga nendele vähestele lahenditele, mis võivad enam-vähem sarnaste kaasuste puhul juba olemas olla. Nii on erinevalt sundvõõrandamise juhtumist leidnud kohus teises lahendis,¹¹⁶ et kodu on väga oluline paik inimese jaoks ning arvestas erandlikeks asjaoludeks kannatanute kodus toimunud vandalismiakti tagajärgede vahetut nägemist, võõra vara ja kodu puutumatus vastu austuse puudumise ning olukorra paratamatusega leppimise tunnetamist. Kuriteo toimepanemise asjaolusid koostoimes hageja hingeliste üleelamistega moodustasid kohtu hinnangul erandlike asjaolude kogumi.¹¹⁷ Seega saab järeldada, et kohtupraktika, tingituna selle hetkelisest vähesusest, on kohati veel vastuoluline ning sõltuvuses suuresti kohtuniku enda hinnangust asjale. Konkreetset ja ühtset

---

¹¹⁴ Viru Maakohtu 9. september 2015. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-10049.

¹¹⁵ Töö autor, analüüsides magistritöö koostamisel kõiki Riigi Teataja vahendusel kättesaadavaid kohtulahendeid, mis tugineksid sellele alusele, leidis 17 asjakohast kohtulahendit. Oluline on märkida, et otsingut teostades ei ole määratletud kindlat ajavahemikku, vaid lahendite koguarv hõlmab perioodi, millest alates VÕS § 134 lg-le 4 on tuginetud ning mil kohtulahendid on avalikult Riigi Teataja portaalis avaldatud ehk perioodil 2005 – 2017.

¹¹⁶ Viru Maakohtu 9. september 2015. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-10049.

¹¹⁷ VMKo, 09.09.2015, 1-14-10049.

suunda, mil nõustutakse mittevaralise kahju tekkimisega ning peetakse hüvitise väljamaksmist õigustatuks, ei ole veel täielikult kahjuks võimalik välja tuua.

2. RAHALISE HÜVITISE SUURUSE KINDLAKSMÄÄRAMISEL TÄHTSUST OMAVAD ASJAOLUD

2.1. Hüvitise kindlaksmääramise üldised kriteeriumid

M. Kingisepa hinnangul on mittevahalise kahju põhitunnuseks objektiivsete kriteeriumide puudumine, mille alusel oleks võimalik mittevahalist kahju otseselt rahaliselt hinnata.¹¹⁸ Mittevahalise kahju suurust ei ole arvuliselt võimalik kuidagi seaduses üheselt kindlaks määrata. Kui vahalise kahju puhul on materiaalsete asjade väärtused tulenevalt ühiskonna poolt neile konkreetsetele asjadele seatud hindadest lähtuvalt kergelt määratletavad, siis mittevahalise kahju hüvitise kindlaksmääramise puhul asi nii lihtne ei ole.

Mittevahalise kahju eest väljamõistetava rahalise hüvitise suuruse määramist reguleerivad seadusesätted VÕS § 134 lg 5, § 127 lg 6, tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹¹⁹ (edaspidi TsMS) § 233 lg 1 ja § 366¹²⁰. VÕS § 134 lg 5 kohaselt arvestatakse mittevahalise kahju hüvitise määramisel rikkumise raskust ja ulatust ning kahju tekitaja käitumist ja suhtumist kahjustatud isikusse pärast rikkumist. Selline määratlus tähendab seda, et mittevahalise kahju rahalise hüvitise kindlaksmääramisel ei ole ette antud otseseid arvulisi lähtepunkte, millele tugineda. Hüvitise suurus tuleb konkreetse juhtumi kõiki asjaolusid arvesse võttes sisuliselt algusest peale uuesti hinnata, muidugi võttes arvesse ka eelnevalt kohtute poolt välja mõistetud hüvitiste suuruseid. Deliktiõigusele on iseloomulik nn. kohtunikuõiguse suur osakaal.¹²¹

On leitud, et kuigi erinevates ühiskondades on erinevad elatustasemed, peaks ühe süsteemi raames valitsema teatav järjepidevus hüvitiste suuruste määramisel.¹²² Olukorras, kus kohus on ühe kahjujuhtumi puhul hüvitanud kannatanule kindla suurusjärguga hüvitise, tuleks selline hüvitis välja mõista ka teise kahjujuhtumi korral, kus kahjustus ja juhtumi asjaolud on võimalikult sarnased. Loomulikult kui ajaga muutuvad ühiskonnas erinevad majandusaspektid ja -tasemed, peaksid ka hüvitiste suurused koos aja ja majandusega muutuma, mitte kivisse raiutult jääma samasse suurusjärku ning lähtuma vaid eelnevast aastatetagusest väga sarnase juhtumi hüvitisest. Seetõttu, kui praegusel hetkel tehtava lahendi puhul võetakse arvesse Eesti kohtupraktika kümne viimase aasta lahendeid, tuleks lisaks

¹¹⁸ M. Kingisepp (viide 98), lk 41.

¹¹⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 28.12.2016, 22.

¹²⁰ T. Tampuu (viide 11), lk 307.

¹²¹ Tampuu, T. Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus. – Juridica 2003/2, lk 71.

¹²² H. McGregor (viide 1).

varasematele kahjuhüvitiste suurustele siiski arvesse võtta ka aja jooksul toimunud inflatsiooni ning seda, et Eesti on võtnud vahepealse aja jooksul kasutusele ka uue valuuta.¹²³

Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommentaarides on nenditud, et valu ja kannatuste esinemise intensiivsust, mis kaasneb õigushüve rikkumise tagajärjena kannatanule, tuleb hinnata kohtul ning otsustada, kas see toob kaasa mittevaralise kahju.¹²⁴ Võlaõigusseaduse kommentaarides on aga välja toodud, et mittevaralise kahju hüvitise suuruse määramisel arvestab kohus rikkumisega seonduvaid asjaolusid ja rikkuja süü astet, tema käitumist ja suhtumist kannatanusse pärast rikkumist, samuti hüvitise suurust sama liiki kohtupraktikas. Õiguskirjanduse kohaselt tuleb arvesse võtta ka muid asjassepuutuvaid faktoreid nagu elustandardid ja tavapärasemaid kulusid üldisemalt.¹²⁵ Hüvitise suuruse otsustamisel ei tohi kohus vaid ületada nõude piire ehk kannatanu kasuks välja mõista rohkem kui hageti.¹²⁶

Riigikohus on märkinud, et rahaliselt hüvitamisele kuuluva mittevaralise kahju suuruse otsustab kohus VÕS § 127 lg 6 ja TsMS § 233 lg 1 kohaselt diskretsiooni alusel, mistõttu võimaldab TsMS § 366 nõuda kohtult mittevaralise kahju hüvitamist õiglase hüvitisena ka kohtu äranägemisel. Hüvitise kindlaksmääramisel tuleb aga siiski arvestada ka ühiskonna üldise heaolu tasemega ning üldise võrdsuspõhiõiguse tagamiseks sarnaste asjaolude ja olukordadega.¹²⁷

Seega on esmalt kohtu ülesandeks kindlaks teha, kas moraalne kahju on üldse tekkinud ning seejärel diskretsiooniõigusele vastavalt teha kindlaks hüvitise suurus. Kui füüsilise valu suurust võib teine isik kõrvaltvaatajana eeldada, lähtudes üldisest kehalisest tajumisest ning valuaistingutest, mis kõikidel inimestel olemas on, siis hingelise valu olemasolu ja suurust on kõrvalistel isikutel sisuliselt võimatu hinnata ning mõista. Ometigi tuleb seda hüvitise kindlaksmääramise tarbeks proovida teha ning püüda asetada ennast kannatanu asemele, et kasvõi osaliselt mõõta valu suurust.

Ka Euroopa deliktiõiguse printsiipide (PETL) art 10:301 lg 2 ja 3 kohaselt tuleb kahjuhüvitise suuruse kindlaksmääramisel arvesse võtta tekitatud kahju raskust, kestvust ja tagajärgi. Hüvitise suurus peaks vastama põhjustatud kahju, olgu see siis füüsiline või vaimne

---

¹²³ M. Vutt (viide 31), lk 3.

¹²⁴ Ü. Madise jt (viide 21).

¹²⁵ B. A. Koch, H. Koziol (viide 19), lk 433.

¹²⁶ P. Varul jt (viide 6), § 134 komm. 4.5.; Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17. oktoober 2001. a. otsus nr 3-2-1-105-01.

¹²⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22. oktoober 2008. a. otsus nr 3-2-1-85-08 p 13.

kahjustus, olemusele. Lisaks tuleb kinni pidada põhimõttest, et sarnaste situatsioonide ehk ühesuguste vigastuste või kahjutekitamise juhtumite korral peaksid ka rahaliste hüvitiste suurused olema samas suurusjärgus (Art. 10:301 lg 3).

Samuti tuleneb PETL-st, et kui kahjuhüvitise summa ning selle väljamõistmine kahju põhjustajalt on arvestades tema majanduslikku olukorda liialt suur ning koormav, tuleks kahjuhüvitise suurust vähendada, samal ajal siiski võttes arvesse ka põhjustatud kahju iseloomu (art. 10:301 lg 4). Seega on võimalik järeldada, et ka Eesti kohtud tuginevad hüvitise suuruse kindlaksmääramisel sellele, milline oli kahju põhjustaja süü vorm, hilisem suhtumine kannatanusse ning majanduslik olukord.

BGB § 253 lg 2 kohaselt on kannatanul õigus saada õiglane hüvitis, kompenseerimaks tekitatud kahju tagajärgi. Õiglase hüvitise mõiste sisustamisel on leitud, et kohtu poolt kahju hüvitamiseks määratud rahalise hüvitise suuruse ning kahju hüvitamise eesmärgi vahel võib tekkida vastuolu. Selline olukord võib tuleneda siis, kui kannatanul on endal olemas piisavad rahalised vahendid, mille abil on võimalik kahju tekitamisest tingitud heaolu vähenemist asendada mõnel muul materiaalsel viisil. Seega kui kannatanule kahju põhjustaja poolt makstav rahaline hüvitis ei suurenda kannatanu heaolu mitte mingil viisil, ei ole võimalik nimetada sellist hüvitist õiglaseks hüvitiseks BGB § 253 lg 2 mõttes.¹²⁸ Siiski tuleb rahalise hüvitise kindlaksmääramisel võtta arvesse kõiki juhtumi asjaolusid ning lähtuda põhimõttest, et sarnased juhtumid ja kannatanute vigastused kahju tekitamise tagajärjena peaksid pädima sarnases suuruses hüvitisega. Selline arusaam tuleneb võrdse kohtlemise põhimõttest ning teenib õigusliku järjepidevuse eesmärki.¹²⁹

Lisaks kahju põhjustaja majanduslikule olukorrale võib kahjuhüvitise määramisel arvesse võtta ka kahju põhjustaja süüd kahju tekitamisel. Olgugi, et kahju tekitaja tahtluse olemasolu ei ole mittevaralise kahju hüvitamisel eelduseks, siis võttes arvesse kohtu otsustusõigust hüvitise suuruse kindlaksmääramisel, oleks mõistlik võtta arvesse kahju põhjustaja süüd kahju tekitamisel. Sellest tulenevalt võiks kahju põhjustaja, kes tegutses tahtlikult, olla kohustatud hüvitama mittevaralise kahju kannatanule suuremas rahalises summas kui isik, kes põhjustas kannatanule kahju hooletusest.¹³⁰

---

¹²⁸ B. Markesinis jt. (viide 33), lk 62.

¹²⁹ *Ibid*, lk 67.

¹³⁰ J. Lahe. Süü deliktiõiguses. Doktoritöö. Tartu, 2005, lk125.

TsMS § 230 lg 1 kohaselt peab kumbki pool hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti. Seega tuleks ka kannatanul mittevaralise kahju hüvitise nõudes põhjendada nõutava summa suurust ning tõendada, et nõutava summa suurus vastab kahju tekitamise tagajärgedele. TsMS § 366 sätestab aga, et mittevaralise kahju hüvitamise hagi võib nõutava summa märkimata jätta ja taotleda õiglast hüvitist kohtu äranägemisel. Kuna mittevaralise kahju võrdsustamine rahalise väärtusega on keeruline tegevus ka kohtute jaoks, kellele pole samuti antud ette kindlaid määrasid mittevaralise kahju hüvitiste jaoks, kuna see on juba oma olemuselt praktiliselt võimatu, oleks nõutava hüvitise kindlaksmääramine hagiavalduses veelgi raskemaks tegevuseks hageja ehk kannatanu jaoks, kes ilmselt igapäevaselt mittevaralise kahju hüvitise nõudmisega ja selle suuruse põhjendamisega ei tegele. Seetõttu võimaldab sellise sätte olemasolu kannatanul kergemalt mittevaralise kahju hüvitist nõuda ning olla kindel, et kohtu töö on otsustada õiglase mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmine. Kui kannatanu on nõutava summa märkimata jätnud ning kohus on otsuse teinud vastavalt enda äranägemisele, ei ole kannatanul hiljem võimalik vaidlustada kohtuotsust põhjusel, et hüvitise suurus on liiga väike ning nõuda hüvitise suurenemist olukorras, mil kohus on järginud menetlusõiguse norme ning tegemist ei ole sümboolse hüvitisega.¹³¹

Mittevaralise kahju hüvitise suuruse kindlaksmääramisel on oluline roll asjaolul, kas kahjustava teo tulemusena hukkus kannatanu silmapilkselt või põhjustati õigusvastase teoga tervisekahjustus või kehavigastus. Silmapilkse surma puhul ei tunne kannatanu valu ja kannatusi sellisel viisil, mida on võimalik tunda siis, kui kahju tekitamise tulemuseks on tervisekahjustus või raske kehavigastus. Tervisekahjustuse või raske kehavigastuse tekitamise korral elab kannatanu juhtunu tagajärgedeks olevate patoloogiliste seisundite või vigastustega edasi ning ka kannatused kanduvad edasi tulevikku. Surnud isikul aga ei ole võimalik enam teo tagajärgi tunda. Õiguskirjanduses on sellest lähtuvalt jõutud järeldusele, et surma põhjustamine kannatanule peaks kahju tekitaja jaoks hüvitise maksmise seisukohalt olema n-ö soodsam kui juhul, mil kannatanu jääb ellu ning kannatab seetõttu elus rohkem.¹³² Seega väljendatakse seisukohta, et mittevaralise kahju hüvitise suurus peaks isiku ellujäämise korral olema suurem võrreldes sellega, kui isik kahju tekitamise tulemusena sureb. Sellist mittevaralise kahju hüvitise suuruse määramise arusaama võib pidada aga vastuoluliseks,

---

¹³¹ P. Varul, jt (viide 6), § 134 komm. 4.5.

¹³² B. Winiger, H. Koziol jt (viide 95), lk 52.

kuna sellisel juhul saab väita, et mida suuremad vigastused, seda väiksem kahjuhüvitis¹³³ ning seda soodsam on olukord kahju põhjustajale.

Samuti võiks kahju põhjustaja jaoks muuta olukorra kasulikumaks asjaolu, kui surnud isikul puuduvad lähedased isikud või ka füüsilistest isikutest pärijad.¹³⁴ Kui kannatanu näol on tegemist isikuga, kelle eluviisidest nähtuvalt puuduvad tal lähedased suhte teiste isikutega, ei olegi võimalik, et ükski kolmas isik saaks omada nõudeõigust esmase kannatanu surma põhjustamise eest. Seega võib väita, et üksiku isiku kahjustamine on kahju põhjustaja jaoks kasulikum, kuna lähedaste puudumine välistab võimaluse, et kahjustamise tagajärgede tõttu tekiks mittevaraline kahju kolmandatele isikutele. Lisaks muudab kannatanu perekondlike suhete puudumine või oma tahte väljendamata jätmine testamendi kaudu kahju põhjustaja olukorra soodsamaks, kuna kannatanu enda mittevaralise kahju hüvitamise nõuded ei pärandu sellisel juhul edasi kolmandatele füüsilistele isikutele. Eesti õiguse järgi, kui isikul puuduvad seadusejärgsed pärijad, on isiku pärijaks PärS § 18 lg 1 järgi kohalik omavalitsus. Kohalik omavalitsuse kui juriidilise isiku puhul on aga äärmiselt vähetõenäoline, et kohtud mittevaralise kahju hüvitamist õigustatuks loeksid. Kuigi VÕS mittevaralise kahju hüvitamist juriidilisele isikule iseenesest ei välista, eeldatakse, et selline võimalus peaks olema olemas vaid väga spetsiifilistel juhtudel. Ka Riigikohus ei ole varasemas praktikas tunnustanud juriidilise isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõuet.¹³⁵ Seetõttu on ebatõenäoline, et ka pärimise teel läheks kannatanu nõue kellelegi üle. Kokkuvõtvalt on kahju põhjustajale kahjuhüvitiste suuruste määramisel kasulikum olukord, mil kannatanul puuduvad lähedased ning mil kannatanu ise silmapilkselt sureb. Selline lähenemine on küll moraalselt ebaõige, kuid sisuliselt omab tähtsust mittevaralise kahju hüvitiste suuruste määramisel.

2.2. Hüvitise kindlaksmääramise spetsiifilised kriteeriumid lähedase surma, talle raske kehavigastuse või tervisekahjustuse põhjustamise või asja hävimise või kaotsimineku korral

Lähedase inimese kaotuse või talle raske vigastuse tekitamise puhul ei ole kindlasti võimalik rääkida täielikust kahju hüvitamisest, kuna rahaline hüvitis ei suuda kuidagi korvata inimese kaotust või tema vigastamist. Inimelu väärtust ei ole ilmselgelt võimalik millegagi mõõta ning

---

¹³³ B. Winiger, H. Koziol jt (viide 95), lk 52.

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ P. Varul jt (viide 6) § 134. komm. 3.

määrata kindlaks selle vastavus rahalisele väärtusele. Seetõttu on lähedasele isikule tekitatud kahju puhul tegemist vaid osalise hüvitisega, mis peaks kompenseerima tekkinud kahju.

Kui lähedasele isikule on surma põhjustamisega, tervisekahjustuse või kehavigastuse tekitamisega tekitatud kahju, on olenemata sellest, et inimelu ei ole võimalik rahaliselt mõõta, tarvis leida rahaline väärtus, mis oleks sobilik kahjuhüvitisena. Kui kahju suurust ei ole võimalik muudel alustel kindlaks määrata, tuleneb VÕS § 127 lg-st 6 kohtule diskretsiooniõigus.¹³⁶ Diskretsiooniõigus annab kohtule võimaluse võtta arvesse kõiki asjaolusid ning määrata kahju hüvitisena konkreetne rahasumma kohtu siseveendumuse kohaselt, lähtudes lisaks ka teo asjaoludest, kannatanule tekitatud vigastustest kui ka ühiskonna üldisest heaolu tasemest.¹³⁷

Sarnaselt Eesti õigusele on ka Saksa õiguses kahjuhüvitamise määramisel suur roll kohtul diskretsiooniõiguse alusel. Sellest tulenevalt ei ole ka kannatanule pandud kohustust määrata oma nõudes kindlaks kahjuhüvitise suurus, oluline on vaid märkida, milline on minimaalne kahjuhüvitise suurus, mida kannatanu küsib. Kahjuhüvitise suuruse kindlaksmääramine on võimalik jätta kohtu otsustada.¹³⁸

Riigikohtu tsiviilkolleegium on leidnud, et erinevad mittevaralise kahju hüvitamise juhtumid on seaduse järgi 'reastatud', lähtudes mittevaralise kahju tekkimise eeldatavast tõenäosusest ja kahju hüvitamise aluseks oleva rikkumise intensiivsusest. Olulisimaks mittevaralise kahju hüvitamise juhtumiks on võlaõigusseaduse kohaselt isikult vabaduse võtmine, isikule kehavigastuse tekitamine, tervise kahjustamine või muu isikuõiguse rikkumine, sealhulgas au teotamine, mille korral tuleb kannatanule alati välja mõista mõistlik rahaline hüvitis. Ülejäänud VÕS §-s 134 loetletud mittevaralise kahju hüvitamise juhtumid nõuavad aga täiendavaid kriteeriume ehk erandlike asjaolude olemasolu. Riigikohtu kolleegiumi hinnangul väljendab selline õigushüvede 'gradatsioon' muuhulgas erinevate õigushüvede erinevat hindamist ka rahalises mõttes, st juhtudel, kui mittevaralise kahju hüvitamine on ette nähtud piiranguteta (ilma erandlike asjaolude olemasolu vajaduseta – isikukahjud), peaks ka väljamõistetavad hüvitised olema üldjuhul suuremad kui juhtudel, mil mittevaralise kahju hüvitamine on piiratud.¹³⁹

---

¹³⁶ M. Vutt (viide. Kahju hüvitamise normide kohaldamine kriminaalasja lahendavas kohtus. Kohtupraktika analüüs. Tartu: 2008.

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ B. Markesinis jt (viide 33), lk 65.

¹³⁹ RRTKo 09.04.2008, 3-2-1-19-08 p 14.

Seega saab järeldada, et kuna nii lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõue kui ka asja hävimise, kaotsimineku või kahjustamise tagajärjel tekkinud mittevaralise kahju hüvitamise nõue asetsevad võlaõigusseaduses isikuõiguste rikkumisega seotud mittevaralise kahju hüvitamise sättest allpool, ehk on pingereas vähemolulised kui isikuõigustega seotud kahju tekkimine, on nende kahjude põhjustamisel tekkinud mittevaralise kahju võimalik hüvitis samuti väiksem kui isikukahjude korral võiks olla.

VÕS § 134 lg 2 sätestab, et isikult vabaduse võtmisest, isikule kehavigastuse tekitamisest, tema tervise kahjustamisest või muu isikuõiguse rikkumisest, sealhulgas isiku au teotamisest tekkinud kahju hüvitamise kohustuse olemasolu korral tuleb kahjustatud isikule mittevaralise kahju hüvitiseks maksta mõistlik rahasumma. Selle sõnastuse kohaselt on võimalik eeldada, et VÕS § 134 lg-s 2 loetletud rikkumiste korral tuleb lähtuda sellest, et mittevaraline kahju on igal juhul tekkinud ning kannatanul puudub kohustus rahalise hüvitise saamiseks ise mittevaralise kahju tekkimist tõendada. Piisab vaid kinnitatud asjaolust, et loetelus nimetatud rikkumine on toimunud.¹⁴⁰

Järelikult on olukorras, kus kannatanu isiklikult nõuab mittevaralise kahju hüvitamist, kergem tugineda mittevaralise kahju hüvitamise nõudele, sest vastupidiselt VÕS § 134 lg-le 2, kus eeldatakse, et mittevaraline kahju on tekkinud, tuleb lähedasel isikul VÕS § 134 lg 3 alusel ning asja omanikel VÕS § 134 lg 4 alusel mittevaralise kahju tekkimist ise tõendada. Sellisel juhul ei eeldata automaatselt, et mittevaraline kahju on tekkinud, vaid rahalise hüvitise saamiseks on tarvilik kõigepealt seda isikul endal tõendada.¹⁴¹

Tallinna Ringkonnakohtu otsuse¹⁴² kohaselt on kõiki asjaolusid arvesse võttes õigustatud hüvitiseks ema surma pealtnägemise eest kannatanule 10 000 eurot ning kannatanule endale raske tervisekahjustuse tekitamisega põhjustatud mittevaralise kahju eest 15 000 eurot. Kannatanule tema ema surmaga põhjustatud mittevaralise kahju hüvitise suuruse kindlaksmääramisel võttis kolleegium arvesse kahju põhjustaja teo toimepanemise asjaolusid, millena kohus käsitles kahju põhjustaja käitumises väljendunud ränka hooletust liiklusnõuete täitmisel, mille tagajärjeks oli raske õnnetus, ning teole järgnenud soovimatust toimepandut tunnistada. Seega võttis kohus arvesse kahju põhjustada suhtumist nii teo toimepanemisse kui ka kannatanusse pärast teo toimepanemist. Lisaks analüüsis kohus kannatanu läbielamisi. Kohus võttis arvesse kannatanu üleelamisi seoses oma ema surmaga. Kannatanu viibis emaga

---

¹⁴⁰ T. Tampuu (viide 11), lk 308.

¹⁴¹ *Ibid*, lk 309.

¹⁴² TlnRnKo 08.09.2016, 1-15-10975.

koos ühes sõidukis, nägi pealt ema kannatusi, olles ise raskelt vigastatud ning suutmatu ema abistada. Kohus leidis lisaks, et eelnimetatud asjaolud on käsitletavad Riigikohtu otsuses nr 3-2-1-19-08 loetletud eeldustena, mistõttu on õigust tõdeda erandlike asjaolude olemasolu.

Lisaks lähedase surmast tingitud mittevaralise kahju hüvise kindlaksmääramisel tähtsust omavate asjaolude analüüsimisele käsitles kohus ka kannatanule endale sama õnnetuse käigus osaks saanud mittevaralist kahju, mis on tingitud tema enda vigastustest. Selle puhul võttis kohus arvesse kannatanule tekkinud tervisekahjustuse ulatust ning raskust. Kannatanule tekkinud vigastuste puhul oli tegemist üle 4 kuu kestva tervisehäirega, mis avaldab kannatanule mõju ka edaspidiselt. Lisaks kannatanu vajadusele käia taastusravis ning võttes kokkuvõtvalt arvesse vigastuste raskust, leidis kohus, et vigastused on kannatanu elukvaliteeti püsivalt halvendanud.¹⁴³ Seega mõtestas kohus selgelt ning laialdaselt lahti kahju hüvitise rahalise suuruse kindlaksmääramisel olulist tähtsust omavad asjaolud.

Selline analüüsiv kaalumine võimaldab paremini aru saada kohtu seisukohtadest kahjuhüvitiste määramisel ning aitab mõista, milliseid asjaolusid võetakse arvesse ning milliseid mitte. Sellisel kujul välja toodud ning põhjendatud kohtuotsused aitaksid ka tulevikus kohtutel toetuda kohtupraktikale. Muidugi on seda võimalik teha ka praegu ning kohtud seda osaliselt teevadki, kuid detailsemad põhjendused võimaldavad paremini leida ühiseid tunnuseid erinevates kaasustes ning võrdlemise teel jõuda õiglase kahjuhüvitise suuruseni, mis rahuldab nii kannatanute kui ka kahju põhjustajate ootusi.

Hüvitise suuruse määramisel ning konkreetsete asjaolude arvessevõtmisel on Tartu Maakohus kriminaalasjas¹⁴⁴ jõudnud järeldusele, et mittevaralise kahju suuruse kindlaksmääramisel ei saa jätta tähelepanuta süüdistatava majanduslikku olukorda ega asjaolu, et surm põhjustati ettevaatamatusest. Konkreetsetes kriminaalasjas rahaldas kohus kannatanu ehk surmasaanud isiku lähedase hagi osaliselt, mõistes süüdlaselt 30 000 euro asemel välja 6 500 eurot, kuna kohtu hinnangul olukorras, kus süüdistataval vara ja sissetulek puudub, ta alles lõpetas kooli ning töökoht puudub, ei ole süüdlaselt 30 000 euro väljamõistmine õigustatud. Ka varasemalt on Riigikohtu kolleegiumi seisukoht olnud, et mittevaralise kahju eest mõistliku rahasumma väljamõistmisel arvestab kohus, sõltumata poolte taotlustest, rikkumise laadi ja raskust, rikkuja süüd ning selle astet, poolte majanduslikku olukorda, kannatanu enda osa kahju tekkimises ja teisi asjaolusid, millega arvestamata jätmine võiks kaasa tuua ebaõiglase

---

¹⁴³ TlnRnKo, 08.09.2016, 1-15-10975.

¹⁴⁴ Tartu Maakohu 14. juuli 2011. a. otsus kriminaalasjas nr 1-10-16566.

hüvitise määramise.¹⁴⁵ Kui ühel juhul leidis kohus, et arvestades kahju tekitaja majanduslikku olukorda, ei ole mitmekümne tuhande euro suurune kahjuhüvitise väljamõistmine õigustatud, siis teisel juhul, mil päästekorraldaja töötles valesti kahte hädaabikõnet, mille tulemusena viibis kiirabi kohalejõudmine ning kannatanu suri¹⁴⁶, kaalus kohus samuti ühiskonna üldise heaolu taset, üldist võrdsuspõhiõiguse tagamiskohustust ja kohtupraktikat samalaadsetes vaidlustes, misjärel leidis, et 20 000 euro suurune kahjuhüvitis on igati õigustatud summa kannatanule kahju põhjustaja sellise teo tagajärjel tekkinud kahju (abikaasa surm) hüvitamiseks.

Seega on asjakohane, et kahju hüvitise nõudeõiguse andmisega teistele isikutele kui konkreetsele kannatanule, kellele kahju tekitati, oleks selgepiirilisel kindlaks määratud, millised isikud võivad sellest kahjujuhtumist tingituna omakorda nõude esitada. Samuti, millises ulatuses peab kahju tekitaja hüvitist maksma, et vältida olukorda, mil ühe õigusvastase eksimuse tõttu peab kahju tekitaja ise ning võimalik, et ka tema perekond, vaevlema raske majandusliku olukorra käes, et vaid heastada ühte kahjujuhtumit. Töö autor soovib märkida, et ei poolda mitte kummagi poole eelistamist sellistes olukordades, kuid leiab, et kahju tekitaja piiramatu n-õ karistamine ei tohiks olla võimalik ega lubatud. Mittevaralise kahju hüvitamise eesmärk on hüvitada kannatanule kahju, mitte kahju põhjustaja karistamine kannatanu kasuks välja mõistetava nn rahatrahvi määramise kaudu.¹⁴⁷ Ka Harju Maakohus on leidnud, et mittevaralise kahju hüvitamise kohustuse tulemusel ei või oluliselt halveneda kohustatud isiku elukvaliteet.¹⁴⁸ Seega kahjuhüvitis peaks korvama kannatanule kasvõi kahju minimaalse osa võrdsustades kahju rahalise väärtusega, kuid teisalt ei tohiks esile kutsuda kahju põhjustaja edaspidist vaevlemist igapäevases elus tulenevalt kahjuhüvitiseks välja mõistetud summa tasumise püüdlustes.

VÕS § 134 lg 4 võimaldab nõuda mõistlikku rahasummat mittevaralise kahju hüvitisena. Lähedase inimese kaotuse või tema vigastamisest tekkinud mittevaralise kahju suurust ei ole võimalik kuidagi tuletada n-õ varalisest väärtusest, kuivõrd inimelu ei ole rahaliselt mõõdetav. Küll aga on kõikidel asjadel olemas oma väärtus ehk turuhind. Kohaliku keskmise turuhinna määramisel arvestatakse konkreetset liiki esemetega tehtavate tehingute hinnataset

¹⁴⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 27. september 2005. a otsus nr 3-2-1-81-05 p 17.

¹⁴⁶ Tartu Halduskohtu 13. detsember 2012. a. otsus haldusasjas nr 3-10-1594.

¹⁴⁷ M. Vutt (viide 82), lk 21.

¹⁴⁸ Harju Maakohtu 17. märts 2010. a. otsus kriminaalasjas nr 1-09-3573. Selles lahendis nõudis hukkunu abikaasa VÕS § 134 lg 3 alusel mittevaralise kahju hüvitamist, kuna nägi samas autos viibides avarii tagajärjel oma abikaasa surma pealt, summas 600 000 krooni. Kohus mõistis kahju põhjustajalt välja mittevaralise kahju hüvitise summas 400 000 krooni.

mingis kindlas piirkonnas.¹⁴⁹ Sellest tulenevalt on võimalik ka asjade kahjustamise ja kaotamise korral nõuda asja omanikul asja varalise väärtuse hüvitamist vastavalt turuhinnale. Kõik asjad ei oma aga likviidset väärtust, vaid on selle omanikule olulised vaid lähtudes emotsionaalsetest asjaoludest ning ajaloolistest väärtustest.

Sarnaselt teisele erandlikule mittevaralise kahju hüvitamise aluseks olevale sättele (VÕS § 134 lg 3), peab ka asja hävimise, kaotsimineku või kahjustamise korral kannatanu ise tõendama mittevaralise kahju olemasolu, ehk seda ei ole võimalik eeldada nagu üldsätte (VÕS § 134 lg 2) korral.

Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegium on mittevaralise kahju hüvitise kindlaksmääramist lemmiklooma surma põhjustamise (hävimise) korral põhjendanud sellega, et kuna hageja on olnud koera omanik kuus kuud enne koera surma, võib väita, et tegemist on suhteliselt lühikese ajaga, kus emotsionaalne side on alles kujunemisejärgus.¹⁵⁰ Hüvitise suuruse kindlaksmääramisel võtab kohus seega arvesse nii koera vanust kui ka omaniku ning lemmiklooma koosveedetud aega, mille jooksul emotsionaalne side peaks kujunema, kinnituma ning aja pikku süvenema. Sellest lähtuvalt võib väita, et lühema ajaga ei ole emotsionaalne side muutunud veel nii tugevaks kui võiks olla pikaajalise lemmiklooma omanikuks oldud aja jooksul. Mõneti on selline suund küll arusaadav, et aja vältel side loomaga suureneb ning emotsionaalsed tunded muutuvad tugevamaks, kuid teisalt ei saa sellist valemit rakendada eranditult igas olukorras. Nii nagu inimestevahelised suhted omavahel võivad olla väga erinevad, on see nii ka inimese ja lemmiklooma vaheliste suhete puhul, mistõttu võib ka lühikese ajaga tekkida tugevam emotsionaalne side lemmikloomaga kui mõnel teisel juhul, kus samalaadset sidet ei teki ka aastatepikkuse perioodi vältel. Seega ei ole võimalik siiski lähtuda vaid omanikuks olemise staažist kui sellisest, vaid tuleks lähtuda siiski konkreetsest juhtumist.

Sama lahendi puhul¹⁵¹ tõi Ringkonnakohus välja ka täpsema hüvitise kindlaksmääramise arvutuskäigu. Kuna kannatuste hindamine skaalal ning selle võrdsustamine mingi kindla rahasummaga ei ole kuidagi võimalik, leidis kohus diskretsiooniõigust kasutades, et olukorras, kus kannatanut pures koer, tuleb arvesse võtta, kui pika aja jooksul juhtunu kannatanule ka pärast sündmust veel kannatusi põhjustas. Kohtu hinnangul oli selleks umbes üks kuu. Kohus võrdsustas ühe päeva kannatuste tundmise 500 krooniga (~32 eurot) päevas,

¹⁴⁹ P. Varul jt (viide 89), lk 318.

¹⁵⁰ TrtRnKo, 20.02.2009, 2-06-22209.

¹⁵¹ *Ibid.*

mistõttu ühe kuu kahjuhüvitiseks kujunes 15 000 krooni (~959 eurot). Kuna kannatanu pidi pärast koera hammustusi saama ka marutaudisüsti, lisas kohus hüvitisele veel lisa 1000 krooni (~64 eurot). Kuigi kaasuses oli lähtunud VÕS § 134 lg-st 4, oli ülaltoodud arvutuskäik käsitletav siiski kannatanu enda tervise kahjustumisest tekkinud mittevaralise kahju hüvitamisena. Sama lahendi kohaselt määras kohus kannatanule kutsika surma põhjustamise ning selle pealnägemise eest lisahüvitise 3000 krooni (~192 eurot). Kui võtta arvesse kohtu ülaltoodud arvutuskäiku, mis tugines päevahinna määramisele, siis saaks järeldada, et kuna kannatanu oli kutsika omanik umbes kuus kuud (s.o 180 päeva), tuleks ühe päeva määraks ligikaudu 16,7 krooni (~1,07 eurot). Kuna kohus tõi esile asjaolu, et kuus kuud on suhteliselt lühike aeg, mistõttu omavaheline side on alles arenemisjärgus, võiks eeldada, et kui koeraomanik olla pikemat aega enne koera surma, siis on ka kahjuhüvitis koera surma ja selle pealnägemise eest sedavõrra suurem. Autor ei leia, et selline päevamäär kehtestamine oleks õigustatud ning täidaks kahju hüvitamise eesmärki. Iga juhtum ning suhe inimese ja looma vahel on erinev ning ei saa olla asjakohane määrata ühele koosveedetud päevale hind ning korrutada seda siis vastavalt kogu perioodi pikkusega.

Noore looma surmaga päädis olukord ka siis, kui kostja müüs hagejale haige kassipoja. Hagejal tuli haige kassipoja kannatusi ja piinlemist pealt vaadata, tegeleda tema ravimisega ning paraku lõpuks siiski otsustada eutanaasia kasuks, mis ka ise otsusena ei ole kerge langetada.¹⁵² Selle kaasuse puhul soovis kannatanu mittevaralise kahju hüvitise määramist kohtu poolt. Kohus võttis kahjuhüvitise suuruse määramiseks aluseks justnimelt ülalkirjeldatud otsuse, milles kostja koera ründe tagajärjel suri hageja kutsikas. Ka kassipoja korral hindas kohus, viidates eelnevale kohtupraktikale, et noore looma puhul on omaniku ja lemmiklooma suhe alles kujunemisjärgus, mistõttu võttiski esmalt aluseks eelneva kohtuotsuse hüvitise suuruse. Kohus leidis aga, et haige looma kannatuste pealnägemine, tema ravimine ning eutanaasia kasuks otsustamine on omaniku jaoks palju hullem, kui oma lemmiku silmapilkse hukkumise pealnägemine, kuna haigus vältab kauem ning surmamise otsus kui fakt tuleb omanikul endal vastu võtta, mistõttu on hingelise valu suurus märkimisväärses. Seetõttu lisas kohus eelnevas kohtupraktikas väljamõistetud kahjuhüvitise summale omapoolse lisa ning mõistis lõpliku mittevaralise kahju hüvitisena kostjalt hageja kasuks välja 450 eurot.

Olukorras, mil hageja ei soovi kahjuhüvitise suuruse määramist kohtu poolt, vaid soovib kindlale rahalisele suurusele ise tugineda ning mittevaralise kahju hüvitisena nõuda kahju

---

¹⁵² Harju Maakohtu 14. märts 2016. a. otsus tsiviilasjas nr 2-15-19104.

põhjustajalt 300 eurot, otsustas kohus proportsionaalses ulatuses kahjuhüvitist vähendada. Kuna lemmikloomale kallaletungimise ajal teise looma poolt viibis lemmikuga koos hageja tütar, mitte hageja ise, leidis kohus, et vajalik on nõutud hüvitise suurust vähendada poole võrra, kuivõrd nõudeavalduses esitatud ja kirjeldatud kannatused elas läbi hageja tütar, mitte hageja isiklikult.¹⁵³

Sarnaselt kohtuotsusele, kus kohus võttis hüvitise suuruse kindlaksmääramisel arvesse kutsika ja omaniku koosviibimise aega, võttis ajalist aspekti arvesse ka Tartu Ringkonnakohus, kelle lahendamisel oli vaidlus arvutis sisalduva informatsiooni kaotamise üle varguse teel.¹⁵⁴ Ka siin viitas kohtukolleegium ajale, kui kaua oli hageja arvutit enne varguse toimepanemist kasutanud. Kuna hageja alustas arvuti kasutamist 2005. aasta detsembris, arvuti varastati aga ajavahemikul 31.07.2007 – 01.08.2007, siis kasutas hageja arvutit ligikaudu poolteist aastat. Kohus leidis, et võttes arvesse perioodi pikkust, mil hageja arvutit kasutas, siis tuleb nentida, et arvutis asus hageja jaoks oluline informatsioon, mis on asendamatu. Sellest tulenevalt mõistis kohus kannatanu kasuks VÕS § 127 lg-le 6 ja TsMS § 233 lg-le 1 tuginedes välja 2000 krooni (127, 82 eurot) mittevaralise kahju hüvitiseks.¹⁵⁵ Autor on jällegi seisukohal, et ajaline faktor ei saa olla ainsaks määravaks tingimuseks mittevaralise kahju hüvitise suuruse kindlaksmääramisel. Ainuüksi fakt, et isik on arvutit omanud või kasutanud poolteist aastat, ei tähenda, et arvutis sisalduks tingimata informatsiooni, faile ja muid dokumente, mille suhtes isikul oleks eriline huvi ning millega kaasneks üldse mittevaraline kahju, mis nõuaks hüvitise väljamõistmist. Lähtuda tuleks siiski pigem sellest, millised konkreetsed dokumendid ja materjal arvutis sisaldus ning miks on isikul nende suhtes eriline huvi.

Kodu kallal vandaalitsenud noorte käitumisest tingitud kahjustusi perekonnale kuulunud asjade suhtes pidas kohus isikute huvi eriliseks.¹⁵⁶ Kodus olid perekonna pildid, diplomid, reisidelt kaasa toodud meened, pulmaserviis jms, mis kõik moodustasid kannatanu jaoks oluliste mälestusesemete kogumi, mille hävitamist saab käsitleda mittevaralise kahju hüvitamise eelduseks oleva erandliku asjaoluna. Kahjuhüvitise suuruse kindlaksmääramisel sellisel puhul arvestas kohus olulisel määral faktiga, et kodu on puutumatu ning selline klausel on ajalooliselt üks esimestest üldtunnustatud inimõigustest. Kohus leidis, et piisavaks hüvitiseks, mis väljendaks hukkamõistu rikkujate õigusvastasele tegevusele ning leevendamaks kannatanutele tekitatud ülekohut, on 4000 eurot. Selline summa on võrreldav

---

¹⁵³ HMKo, 10.02.2015, 2-14-56293.

¹⁵⁴ TrtRnKo, 04.04.2011, 2-09-5145.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ VMKo, 09.09.2015, 1-14-10049.

ka ühiskonna heaolu tasemega, selle väljamõistmisega ei rikota õiguse üldpõhimõtteid ning see ei ole hageja rikastumise allikaks, oli kohtu hinnang. Olulise tähelepanekuna tuleb välja tuua asjaolu, et 4000 eurot mittevaralise kahju hüvitisena mõisteti solidaarselt välja viielt kahju tekitajalt. Solidaarse vastutuse puhul ei ole loomulikult võimalik terviklikku kahjuhüvitise summat jagada viie kahju põhjustaja vahel, kuid kaudselt saab seda summat, mida iga kahju põhjustaja peab kannatanutele maksma, pidada väga minimaalseks, arvestades seda, et terves kodus oli kannatanute jaoks hulganisti esemeid, mis hävitati, kuid millega seondusid perekonnal mälestused, mille suhtes neil oli eriline huvi ning mida ei ole võimalik tavapärase taassoetamisega asendada. Seetõttu tundub 4000 eurot solidaarse kohustusena mittevaralise kahju hüvitise katteks viieliikmelise grupi põhjustatud teo puhul autori arvates liiga väike summa.

Kokkuvõttes võtavad kohtud lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõude puhul hüvitise suuruse kindlaksmääramisel arvesse kõiki juhtumi asjaolusid. Olulisel kohal on kahju tekitaja suhtumine nii teosse endasse kui ka kannatanusse pärast kahju põhjustamist. Samuti võetakse arvesse kahju tekitaja majanduslikku olukorda ning isikuomadusi üldisemalt. Olukorras, mil kahju põhjustajal ei olegi, lähtuvalt tema majanduslikust olukorrast, võimalik teatud suuruses kahjuhüvitist kannatanule maksta, ei ole õigustatud kahju põhjustaja asetamine nii raskesse olukorda, et hüvitise maksmine raskendaks isiku rahalist olukorda erakordselt raskelt. Siiski ei pea kahjuhüvitise maksmine olema kahju põhjustaja jaoks ka tavapärane tegevus, vaid teatav ebamugavus ja pingutamine hüvitise maksmiseks on eelduslik. Kahju põhjustaja puhul on tarvilik arvesse võtta seda, kas kahju põhjustati tahtlikult või ettevaatamatusest, mistõttu peaks ettevaatamatusest põhjustatud kahju hüvitis olema väiksem kui kahju tahtliku põhjustamise korral. Kannatanu puhul arvestatakse kannatanu läbielamisi ning kannatuste suurust.

Kohtuotsuste põhjal on senini võrdlemisi raske mõista, kuidas kohtud konkreetse kahjuhüvitise summani jõuavad. Tallinna Ringkonnakohtu otsuse nr 1-15-10975 põhjendav osa on autori hinnangul üks parimaid, kuna otsuses selgitab kohus väga täpselt, milliseid asjaolusid arvesse võetakse ning kuidas kahjuhüvitise summa kujuneb. Selliselt võiksid olla põhjendatud ka ülejäänud kohtotsused, mis aga paraku alati nii ei ole.

Esemete ning loomade puhul võetakse tihti arvesse ajalist faktorit, olgu selleks siis loomaomanikuks olemise aeg või asja omanikuks olemise ning kasutamise periood enne kahju tekkimist. Autor leiab, et vaid ajalise faktori arvessevõtmine hüvitise

kindlaksmääramisel ei saa olla õigustatud ning lähtuda tuleb siiski konkreetsetest asjaoludest, nagu kahju põhjustamise teo raskus ning mõju kannatanule selle tegevuse tulemusena. Tuleb lähtuda ka sellest, et ühesugused teokirjeldused ei tähenda tingimata seda, et kahju mõjuks erinevatele kannatanule alati ühesuguselt, kuna kannatanute emotsionaalsed tunded ei saa olla alati sarnased.

3. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISE RAHALISED SUURUSED

3.1. Mittevaralise kahju hüvitise rahaline suurus lähedase surma või raske kehavigastuse või tervisekahjustuse põhjustamise korral

Riigikohus on leidnud, et mittevaralise kahju hüvitis väljendab ühiskonna hukkamõistu rikkuja õigusvastasele tegevusele ja peab aitama leevendada kannatanule tekitatud ülekohtu.¹⁵⁷

Magistritöö autor analüüsis töö koostamise käigus Riigi Teatajast kättesaadavaid maakohtute, ringkonnakohtute ja Riigikohtu lahendeid perioodil 2012 – 2016. Antud perioodi lahenditest 9 on sellised, mil mittevaralise kahju hüvitist nõudvale lähedasele isikule kohtu poolt kahjuhüvitis välja mõisteti. Nimetatud lahendid on välja toodud ka tabelis (Lisa 1). Lahendid, milles lähedase kahjuhüvitise nõuet ei rahuldatud kas põhjusel, et nõude esitajaks ei olnud lähedane isik või põhjusel, et puudusid erandlikud asjaolud, magistritöös välja toodud ei ole.

Eraldi tuleb välja tuua üks lahend¹⁵⁸, mis on ka tabelis (Lisa 1) kajastatud, kuid mille puhul hüvitist VÕS § 134 lg 3 alusel välja mõistatud ei ole. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17. detsember 2012. a otsusega nr 3-1-1-116-12 mõisteti kahju põhjustajatelt pantvangistatud alaealise vanematele välja kahjuhüvitisena 1500 eurot (emale) ning 3500 eurot (isale) hoopis VÕS § 134 lg 2 alusel. Vanemad on küll kahjustatud isiku suhtes lähedasteks isikuteks, kuid konkreetse juhtumi puhul ei tekitanud vaid lähedase isiku kahjustamine vanematele mittevaralist kahju, vaid selline kahju tekkis neile endile tervisekahjustuse tekkimisest tulenevalt, mille omakorda tõi kaasa kahju põhjustajate tegu alaealise lapse vastu. Seega on kohtute ülesandeks täpselt jälgida, kas kahjuhüvitise nõude esitanud isikud tuginevad VÕS § 134 lg-e 3 või hoopis lõikele 2, kuna on oluline eristada lähedase vigastamisest tingitud üleelamistega kaasnevat mittevaralist kahju ning seda, et sündmus põhjustab lähedastele omakorda tervisekahjustuse. Nimetatud lahend on kajastamist leidnud just põhjusel, et rõhutada kahe erinevat liiki mittevaralise kahju eristamise vajadust. Ühtlasi on selle lahendi puhul tegemist ainsa olukorraga käsitletavate lahendite seas, mil kannatanut lisaks pantvangistamisele vaid vigastati. Ülejäänud lahendite puhul on nõude aluseks olevaks sündmuseks lähedase inimese surma põhjustamine.

¹⁵⁷ RKTko 17.10.2001, 3-2-1-105-01.

¹⁵⁸ RKTko 17.12.2012, 3-1-1-116-12.

Seega on võrreldud lähedase isiku surma põhjustamisest tekkinud mittevaralise kahju hüvitamise lahendeid kaheksal juhul ning võrreldud juhtumite asjaolusid ning välja mõistetud kahjuhüvitiste suuruseid.

Kahjuhüvitiste suurused analüüsitava lahendite puhul jäävad 1595 eurost¹⁵⁹ kuni 20 000 euroni.¹⁶⁰ Minimaalne hüvitis 1595 eurot mõisteti kahju põhjustajalt lähedase isiku kasuks tingituna mittevaralise kahju tekkimisest, mille põhjustas kahju tekitaja lähedase isiku ema omakasumotiivil tapmisega.¹⁶¹ Nimetatud kahjuhüvitise suuruse esitas kannatanu ise mittevaralise kahju nõudes. Kuna tegemist on tagaseljaotsusega, ei vaielnud kahju põhjustaja hüvitise suurusele vastu ning kohus rahuldab mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitatud ulatuses.

Liiklusõnnetuse tagajärjel surma saanud lähedaste isikute nõudeid oli kokku kolm. Kahel juhul viibis surmasaanuga ühes ohutsoonis isiku abikaasa¹⁶² või elukaaslane¹⁶³, ühel juhul oli surmasaanud isikuks ema, kellega koos sattus õnnetusse tema tütar¹⁶⁴. Hüvitise suurused liiklusõnnetuses surmasaanuga ühes kohas viibimise puhul on 6000 eurot¹⁶⁵ kuni 10 000¹⁶⁶ eurot. Kahjuks aga puudub kohtulahendites põhjendused, mis selgitaksid kahjuhüvitiste suuruseid. Arvesse tuleb võtta seda, et ka õnnetuses viibinud isikud, kes jäid ellu, kuid said siiski ka ise kehavigastusi, on õigustatud ka iseseisvalt saama mittevaralise kahju tekitamise eest hüvitist. Kohtuotsustest pole aga võimalik eristada, kui suur osa hüvitisest on määratud VÕS § 134 lg 2 alusel ning kui suur osa VÕS § 134 lg 3 alusel.

Liiklusõnnetusse sattunute puhul oli silmapaistvaimaks juhtum, mil liiklusõnnetuses sai surma mees, kellega koos viibinud elukaaslasel määrati koguhüvitisena 10 000 eurot, kuid surmasaanud isiku isale, kes õnnetuspaigal ei viibinud, 15 000 eurot kahjuhüvitisena.¹⁶⁷ Kohus põhjendas, et ka isa puhul on tegemist erandlike asjaoludega ning kahjuhüvitise väljamõistmine on õiglane. Töö autori arvates on selline olukord pigem erandlik, kui kohus jaatab eemalviibinud vanema või lapse olukorra erandlikkust. Lapse ja tema vanema vahel võib arusaadavalt olla väga lähedane suhe, kuid antud juhul ei ilmnenu kohtuotsusest, et

---

¹⁵⁹ HMKo 27.03.2012, 2-11-28971.

¹⁶⁰ THKo 13.12.2012, 3-10-1594.

¹⁶¹ HMKo 27.03.2012, 2-11-28971.

¹⁶² Tallinna Ringkonnakohtu 8. detsember 2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-5940.

¹⁶³ PMKo 10.12.2012, 1-12-4001.

¹⁶⁴ TlnRnKo 08.09.2016, 1-15-10975.

¹⁶⁵ TlnRnKo 08.12.2014, 1-14-5940.

¹⁶⁶ TlnRnKo 08.09.2016, 1-15-10975; PMKo 10.12.2012, 1-12-4001.

¹⁶⁷ PMKo 10.12.2012, 1-12-4001.

tegemist oleks olnud ülimalt traagilise olukorraga, mis õigustaks ka vanemale, kes õnnetust ise pealt ei näinud, hüvitise väljamõistmist. Kusjuures tuleb esile tõsta ka seda, et täiskasvanud isiku isale mõistetud hüvitise suurus oli 15 000 eurot, samal ajal kui liiklusõnnetuses viibinud elukaaslasele hüvitati nii tema enda kehavigastuste tekitamisest kui ka lähedase isiku surma põhjustamisest tulenev mittevaralise kahju hüvitiseks kokku vaid 10 000 eurot.

Tapmise juhtumeid (lisaks ühele omakasumotiivil tapmisele) on analüüsitud kohtulahendite hulgas neli.¹⁶⁸ Nendel puhkudel jäid kahjuhüvitiste suurused 1595 eurost¹⁶⁹ 3207 euroni.¹⁷⁰ Kahe lahendi puhul olid lähedased isikud esitanud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded konkreetsete summadena – vastavalt 3000 eurot¹⁷¹ ja 3207 eurot.¹⁷² Kuna kahju põhjustajad nõuetele vastu ei vaielnud, rahuldasiid kohtud nõuded vastavates summates. Võttes arvesse asjaolu, et isiku surm on suurim kahju, mida isikule on võimalik tekitada, ning asjaolu, et kahel juhul määras kohus kahjuhüvitise suuruse ise kindlaks, on autor seisukohal, et kahjuhüvitise suurused on võrdlemisi väikesed. Kindlasti ei ole suuremaid järeldusi võimalik nelja tapmise juhtumi ning nende hüvitiste suuruste puhul teha, kuid kuni 3207 euro suurune mittevaralise kahju hüvitis lähedase isiku surma põhjustamise eest on autori arvate liiga väike, arvestades kahju enda suurust ning olulisust. Nagu varasemalt nenditud, ei olegi inimelu väärtust rahalisesse suurusesse võimalik panna, kuid autorile jääb selgusetuks, mil moel võiks mittevaraline kahju lähedase isiku kaotuse puhul lugeda hüvitatuks ligikaudu 2000-3000 euro suuruse hüvitisega.

Analüüsitavaid lahendite hulgas oli üks lahend,¹⁷³ mil kohus määras kahjuhüvitise suuruse iseseisvalt ning mil hüvitise suurus ületas tavapäraselt määratavaid mittevaralise kahju hüvitiste suuruseid. Tartu Halduskohus hindas sobilikuks mittevaralise kahju hüvitiseks 20 000 eurot. Juhtumi asjaolude kohaselt töötles päästekorraldaja valesti hädaabikõne, mille tõttu viibis kiirabi kohalejõudmine kannatanuni ning mistõttu kannatanu suri. Seega on olemas ka erandeid, mil kohtud hindavad mittevaralise kahju hüvitise suurust kõrgemini, kuid kahjuks on nähtuvalt analüüsi tulemustest 20 000 euro suurune kahjuhüvitis selge erand, mitte tavapärase kahjuhüvitise suurus.

---

¹⁶⁸ HMKo 27.03.2012, 2-11-28971; TMKo 06.09.2012, 1-12-8428; Harju Maakohtu 26. august 2013. a otsus kriminaalasjas nt 1-13-3731; TrtRnKo 03.02.2014, 1-10-15276.

¹⁶⁹ HMKo 27.03.2012, 2-11-28971.

¹⁷⁰ TMKo 06.09.2012, 1-12-8428.

¹⁷¹ HMKo 26.08.2013, 1-13-3731.

¹⁷² TMKo 06.09.2012, 1-12-8428.

¹⁷³ THKo 13.12.2012, 3-10-1594.

Mittevaralise kahju hüvitamise korral on kohtud mõningatel juhtudel kohaldanud VÕS §-s 140 sätestatud ning vähendanud kahju hüvitise suurust, arvestades kohustatud isiku majanduslikku olukorda.¹⁷⁴ Riigikohus on leidnud, et VÕS § 140 peaks olema kohaldatav varalise kahju eest mõistetava hüvitise vähendamisel.¹⁷⁵ Kuigi § 140 on oma olemuselt kohaldatav ka mittevaralise kahju hüvitise suuruse vähendamise korral, siis tegelikkuses on selline võimalus olemas ka juba VÕS § 134 lg-s 2 ehk hüvitis peab olema mõistlik ja õiglane olenemata sellest, kas tuginetakse §-dele 139 ja 140 või mitte.¹⁷⁶ Normide kohaldamise või kohaldamata jätmisest olenemata on kohtute ülesandeks igal juhul teha otsus diskretsiooniõigusest lähtuvalt ja siseveendumuste põhjal. Kui kohus leiab, et kannatanu poolt nõutav kahjuhüvitise summa on liiga suur, on võimalik kahjuhüvitise suurust vähendada ka loogilise arutelu tulemusena.¹⁷⁷

Kahjuks ei ole mitte alati avalikest allikatest kättesaadavad Eesti kohtuotsused piisavalt hästi lahtimõtestatult selgitavad, mil moel üks või teine mittevaralise kahju hüvitis välja mõistetud on. Nii on kohus leidnud, et lähedane isik elukaaslasena on õigustatud saama mittevaralise kahju hüvitis summas 3207 eurot.¹⁷⁸ Lugesdes kohtuotsusest kohtu selgitusi, nähtub, et kannatanu oli esitanud hagi summas 5207 eurot. Enne kohtuotsuse tegemist hüvitas kahju põhjustaja kannatanule 2000 eurot, mille kohta kohus lisab, et kahju tekitaja on hüvitanud varalise kahju. Selline selgitus jätab aga andmata vastuse küsimustele, kas kannatanu esitaski mittevaralise kahju hüvitamise nõude summas 3207 eurot, millega põhjendas kannatanu justnimelt sellise summa hüvitamise vajalikkust¹⁷⁹ ning kui selline kahjuhüvitise suurus oli kannatanu hinnangul õiglaseks hüvitiseks, siis mida hindas kohus kahjuhüvitise väljamõistmisel. Seega jääb täpsemalt selgitamata, mis alusel tuleb kahju põhjustajal kannatanule hüvitada mittevaraline kahju summas 3207 eurot.

Olulist tendentsi kahjuhüvitiste suuruste suurenemisel või vähenemisel aja jooksul märgata ei ole võimalik. Osaliselt on see tingitud sellest, et lahendeid, mille asjaolud oleksid suuremas

---

¹⁷⁴ Harju Maakohtu 15. aprill 2008. a. otsus tsiviilasjas nr 2-06-37522.

¹⁷⁵ RKTko 27.09.2005, 3-2-1-81-05.

¹⁷⁶ Lillsaar, M., Vutt, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2008. aastal. Kohtupraktika kordusanalüüs, 2009, lk 21. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/905/MittevaralinekahjuTsiivilasjades_2008_Maarja_Lillsaar_Margit_Vutt.pdf (23.04.2017).

¹⁷⁷ M. Vutt (viide 82), lk 19.

¹⁷⁸ Isik jõudis vahetult sündmuskohta, kui tema elukaaslast oli löödud puupingiga pea piirkonda ning ta oli trepist alla kukkunud. TMKo 06.09.2012, 1-12-8428.

¹⁷⁹ Töö autorile jääb küsimuseks, miks on kannatanu soovinud hüvitist saada konkreetselt summas 3207 eurot, mitte ei ole väljendanud kahjuhüvitise suuruse nõuet mõne n-ö "ümarmguse" arvuna nagu tavapärast seda tehakse (nt 3200 eurot).

osas sarnased, ei ole palju. Üldistavalt saab väita, et viieaastase perioodi jooksul on hüvitiste suurused pigem ühtlased ning tulenevalt kahju põhjustamise ning selle tagajärgede asjaoludest ühetaolised.

3.2. Mittevaralise kahju hüvitise rahaline suurus asja hävimise või kaotsimineku korral

Töö autor tutvus kõikide Riigi Teatajas kättesaadavate kohtulahenditega, milles analüüsiti mittevaralise kahju hüvitamist VÕS § 134 lg 4 alusel. Selliseid lahendeid oli kokku 17. Analüüsimist leidsid nii maakohtute, halduskohtu, ringkonnakohtute kui ka Riigikohtu lahendid perioodil 2005-2017. Enim lahendeid tulenes maakohtutelt, mida oli 8, seejärel ringkonnakohtutelt, mida oli 7 ning lõpuks võrdselt halduskohtult ning Riigikohtult, kummaltki üks lahend. Mittevaralise kahju hüvitis VÕS § 134 lg 4 alusel mõisteti välja seitsmes autori poolt leitud kohtuotsuses. Ülejäänutes jäeti mittevaralise kahju hüvitamise nõue rahuldamata. Kahjuhüvitiste suurused seitsme kohtuotsuse puhul, milles kohus rahuldab kannatanu mittevaralise kahju hüvitamise nõude, jäid vahemikku 127,82 eurot¹⁸⁰ – 4000 eurot,¹⁸¹ kuid tuleb märkida, et hüvitiste ülemine piir oli ainuke omaette suurusjärk kahjuhüvitise määramisel.

Loomadega seotud kahju tekitamise juhtumeid oli kokku 6. Neljal juhul kuuest hüvitati kannatanutele looma hukkamise tõttu põhjustatud mittevaraline kahju. Oluline on aga märkida, et nendest kahest, mille puhul kohus nõuet ei rahuldanud, oli ühel juhul tegemist aegunud nõudega ning kariloomadega, mitte aga lemmikloomadega, nagu teiste puhul. Seega ei ole kariloomade surma põhjustamine teiste kaasustega võrreldes nii relevantne ühiste tunnuste poolest¹⁸².

Lemmikloomadega seotud juhtumite puhul on kohtud jaatanud looma ja omaniku vahelist emotsionaalset sidet, mistõttu on lemmiku surma pealtnägemine omanikule traumeeriv ning hingelist valu põhjustav. Vaid üks kohtukoosseis ei nõustunud sellise käsitlemisega 2013. aasta otsuses,¹⁸³ mil kostja koera ründe tagajärjel hageja koera kooma langemine ning hiljem koera surm ei olnud kohtu hinnangul piisavaks. Kohus leidis, et vaid sellist traumeerivat kogemust omaniku jaoks ei saa lugeda põhjendatuks ja tõendada mittevaralise kahju hüvitamise nõuet.

¹⁸⁰ TrtRnKo 04.04.2011, 2-09-5145.

¹⁸¹ VMKo 09.09.2015, 1-14-10049.

¹⁸² Viru Maakohtu 30. detsember 2008. a. otsus tsiviilasjas nr 2-01-145.

¹⁸³ HMKo 13.12.2013, 2-13-28837.

Kuigi lemmikloomade kahjustamise või surmaga seotud kohtulahendeid on üldkokkuvõttes vähe (kuigi magistritöö jaoks tehtud analüüsis olid lemmikloomadega seotud juhtumid asja hävimise mõttes peamised), võib väita, et kohtu hinnang jätta mittevahalise kahju hüvitamise nõue koera surma põhjustamise korral rahuldamata, on pigem haruldane juhus.

Nelja mittevahalise kahju hüvitamise nõude puhul, mille aluseks oli lemmiklooma surm ning mille korral kohtud nõude rahuldasiid, olid kahjuhüvitiste suurused 150 eurot,¹⁸⁴ 191,7 eurot,¹⁸⁵ 300 eurot,¹⁸⁶ ja 450 eurot.¹⁸⁷ Juhtumi puhul, mil hageja kasuks mõisteti välja kõige suurem kahjuhüvitis ehk 450 eurot, pidi hageja vastu võtma otsuse teostada loomale eutanaasia, mistõttu leidis kohus, et sellise otsuse tegemine põhjustab hageja jaoks veel lisakannatusi, mistõttu hinnati kahjuhüvitise suurus kõrgemaks. Siiski saab väita, et hüvitised mittevahalise kahju hüvitamiseks, tingituna lemmiklooma surmast, on ühtlase suurusega. Lisaks on nõude rahuldamine sellisel puhul pigem reeglilik, kui erandlik.

Esemete hävimise või kaotsimineku korral olid mittevahalise kahju hüvitiste suurused 127, 82 eurot,¹⁸⁸ 191,7 eurot¹⁸⁹ ja 4000 eurot.¹⁹⁰ Kuigi maksimaalne summa ehk 4000 eurot on pealnäha oluliselt suurem kui teised kaks mittevahalise kahju hüvitist, tuleb siiski arvesse võtta seda, et 4000 euro suurune hüvitis hõlmas endas kannatanute kodus kõikide mälestusesemete hävitamist, mistõttu on hüvitis ühe eseme kohta ilmselt isegi väiksem, kui kahe teise kahjuhüvitise korral. Seega saab ka nende väheste hüvitiste suuruste pinnalt teha järelduse, et kahjuhüvitiste suurused asja hävimise korral on võrdlemisi ühesugused. Küll aga võib väita, et hüvitiste suurused võrreldes lemmiklooma surma põhjustamise eest on veidi väiksemad. Lisaks ei rahuldanud kohtud alati hagejate mittevahalise kahju hüvitamise hagiid, mille aluseks oli asja hävimine või kaotsimineku. Asjade puhul hinnati omaniku erilise huvi olemasolu kriitiliselt, mistõttu leidsid kohtud, et mitte alati ei ole võimalik õigustada isiku erilist huvi eseme vastu.¹⁹¹

Analüüsi aluseks olevate kohtulahendite pinnalt on võimalik märgata, et kannatanu mittevahaline kahju hüvitatakse rohkem lemmiklooma surma põhjustamise korral kui asja

---

¹⁸⁴ HMKo 10.02.2015, 2-14-56293.

¹⁸⁵ TrtRnKo 20.02.2009, 2-06-22209.

¹⁸⁶ HMKo 26.05.2015, 2-14-56301.

¹⁸⁷ HMKo 14.03.2016, 2-15-19104.

¹⁸⁸ TrtRnKo 04.04.2011, 2-09-5145.

¹⁸⁹ VMKo 18.11.2008, 1-07-12654.

¹⁹⁰ VMKo 09.09.2015, 1-14-10049.

¹⁹¹ Lisas 2 on välja toodud tabel kõikide analüüsitud kohtuotsustega. Tabelist nähtuvad ka lahendid, mil kohtud kahjuhüvitist välja ei mõistnud, leides, et isikul puudub asja suhtes eriline huvi.

hävitamise või kaotamise puhul. Töö autor leiab, et mittevahalise kahju hüvitiste suurused analüüsitud kohtulahendite puhul on üldiselt piisava suurusega. Lemmiklooma surmaga lõppenud juhtumite puhul oli valdavalt tegemist olukorraga, mil kostja koer ründas hageja looma. Kuigi lemmikloomaomanikud vastutavad oma looma tegude eest, ei olnud ründava looma omanikud siiski ise otseselt need, kes hagejate lemmikloomadele surma põhjustasid. Seetõttu leiab autor, et kohtute poolt määratud hüvitiste suurused olid proportsionaalsed.

KOKKUVÕTE

Mittevaraline kahju on oma olemuselt niivõrd raskesti määratletav, et sellest tulenevalt on raskendatud ka selle olemasolu hindamine ning kahju hüvitisena rahalise suuruse kindlaksmääramine.

Eesti õiguses reguleerib mittevaralise kahju hüvitamist võlaõigusseadus, mille kohaselt on lisaks isikukahjustest tulenevatele mittevaralise kahju hüvitamise juhtudele hüvitatavad ka lähedasele isikule kannatanu surmast, tervisekahjustuse või kehavigastuse tekitamisest põhjustatud mittevaraline kahju kui ka asja hävimisest või kaotsiminekest tingitud kahju. Lisaks on hüvitatav ka lepingulisetest suhetest tulenev mittevaraline kahju, lähtuvalt lepingu eesmärgist. Saksa õiguses reguleerib mittevaralise kahju hüvitamist Saksa tsiviilseadustik, mis võimaldab kannatanul nõuda mittevaralise kahju hüvitamist, kui kahju põhjustamisega on tekitatud isikule kehavigastus, kahjustatud isiku tervist või rikutud isiku vabaduse või seksuaalse enesemääramise õigust.

VÕS § 134 lg 3 võimaldab iseseisva mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitada ka surmasaanud või kannatanu isiku lähedastel, kui esinevad erandlikud asjaolud. Lähedase isiku nõudeõiguse esimeseks eelduseks on asjaolu, et kahju põhjustamise tagajärjena on põhjustatud esmase kannatanu surm või tekitatud talle raske kehavigastus või tervisekahjustus. Erandlikkus mittevaralise kahju hüvitamise aluse puhul tähendab seda, et hüvitise nõude rahuldamiseks peavad olema täidetud lisaks ka kaks erandlikku eeldust. Nendeks eeldusteks on kannatanu ja kahju hüvitamist nõudva isiku omavaheline lähedussuhe ning juhtumi asjaolude piisav erandlikkus, mis õigustaks kahju hüvitamise kolmandale isikule ehk lähedasele isikule.

Sarnaselt võlaõigusseaduse sättega hüvitada mittevaraline kahju lähedastele isikutele kannatanu kahjustamise korral, näeb sellise võimaluse ette ka PETL. Küll aga puudub BGB-s lähedasele isikule mittevaralise kahju hüvitamise võimalus. Saksa õigus näeb lähedasele isikule mittevaralise kahju hüvitamise ette vaid siis, kui esmasele kannatanule põhjustatud kahju tagajärgede tulemusel on lähedasel isikul endal tekkinud piisavalt tõsine tervisekahju ehk tekkinud on n-ö "šokikahju". Seega näeb Saksa õigus, erinevalt Eesti õigusest ning Euroopa deliktiõiguse printsiipidest ette lähedasele isikule tekkinud mittevaralise kahju hüvitamise võimaluse vaid sisuliselt siis, kui lähedase isiku enda tervis on kahjustada saanud, mitte aga otseselt tuletatuna sellest, et esmasele kannatanule põhjustati kahju. Võrreldes Saksa

õigusega on Eesti õiguses ette nähtud seega lisavõimalus mittevaralise kahju hüvitamiseks, mis töö autori seisukohast lähtuvalt on oluline aspekt, et tagada võimalus kasutada mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigust juhtudel, mil isikutele endale konkreetselt isikukahju ei ole põhjustatud, kuid mil lähedase isiku kannatustest tulenev kahju on siiski sedavõrd intensiivne, et oleks alusetu jätta nimetatud kahju hüvitamata.

Lähedase isiku mõistet kui ühte VÕS § 134 lg 3 alusel hüvitatava mittevaralise kahju eeldust ei ole konkreetselt seadustes piiritletud. Mõiste avamine ning lähedase isiku kindlaksmääramine on jäetud kohtute pädevusse. Kohtute ülesandeks on tuvastada lähedaste isikute ring, võttes arvesse kõiki asjassepuutuvaid fakte. Iga üksikjuhtumi puhul tuleb lähtuda nii isikute sugulusest, perekondlikest sidemetest, elukorraldustest ja muudest asjaoludest.

Eeldus, et lähedaste isikutena tuleb kindlasti käsitleda kannatanu lapsi, vanemaid ja abikaasat, on aja jooksul muutuvras tendentsis. Üha enam käsitletakse lähedastena ka isikuid, kes ei ole kannatanuga seotud n-õ juriidilises mõttes, vaid üksnes faktiliselt, nagu näiteks elukaaslasid ning ka vanavanemaid. Autor leiab, et kohtud peaksid lähedaste isikute ringi avardama ka edaspidi ehk tunnustama lähedaste isikutena ka teisi isiku lähedasemaid sugulasi ning elukaaslaste puhul lähtuma lisaks ka sellest, et inimeste kooseluvormid on tänapäeval erinevad, mistõttu ei tohiks elukaaslase sugu omada tähtsust osas, kas isikut on võimalik pidada lähedaseks isikuks või mitte. Ka Saksa õiguse kohaselt tuleb lähedase isiku kindlaksmääramisel lähtuda emotsionaalsest ning erilisest suhtest inimeste vahel. Seega ei ole oluline, kas isikute omavahelist perekondlikku staatust on võimalik tõendada juriidilise dokumendiga, vaid määravaks on isikute tegelik elukorraldus ning emotsionaalne lähedustunne.

Lähedastel isikutel on sisuliselt kolm võimalust mittevaralise kahju hüvitamiseks:

- 1) VÕS § 134 lg 3 alusel lähedasele isikule surma, tervisekahjustuse või raske kehavigastuse põhjustamise eest;
- 2) Surmasaanud isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõiguse (VÕS § 134 lg 2) pärimise või loovutamise korral (VÕS § 166 lg 1);
- 3) Lähedasele isikule on endale esmase kannatanu kahjustamise tagajärgedel tekkinud tervisekahjustus, mistõttu mittevaraline kahju on hüvitatav VÕS § 134 lg 2 alusel lähedase isiku enda iseseisva kahjuna.

Teine VÕS § 134 lg 3 obligatoorsetest eeldustest on erandlike asjaolude nõue. Ka erandlike asjaolude mõistet ei ole seadustest defineeritud, vaid ka see on jäetud kohtute selgitada. Erandlikeks asjaoluks saab pidada olukorda, mil kahju põhjustamise tagajärjed on lähedasele isikule mõjunud sedavõrd tõsiselt, et tal esineb afektiseisund, posttraumaatiline stresshäire või on tekkinud raske psüühiline seisund. Samuti loetakse erandlikeks asjaoludeks kahju põhjustamise sündmuse hetkel lähedase isiku ja kannatanu koosviibimist ning kahju tekkimise pealtnägemist. Riigikohus on 9. aprilli 2008. a otsuses nr 3-2-1-19-08 välja toonud kolm suuremat valdkonda, mil kahju põhjustamise asjaolusid võiks pidada erandlikeks:

- 1) ruumiline lähedus hukkunu või kannatanuga kahju tekitamise ajal või vahetult pärast seda;
- 2) hukkunu või kannatanu isiklikust ja vahetust nägemisest saadud hilisemad üleelamised;
- 3) hukkunule või kannatanule kahju tekitamine sooviga mõjutada sellega lähedast isikut.

Ülalnimetatud kitsalt piiritletud jutumid jätavad aga väga vähe ruumi lähedastele isikutele selleks, et mittevaralise kahju hüvitamine saaks olla võimalik, kuna võimalus, et kahju põhjustamise asjaolud langeksid kokku Riigikohtu poolt loetletud kriteeriumidega, on kaduvväike. Seetõttu ei ole töö autoril võimalik Riigikohtu järelustega täies ulatuses nõustuda. Sellise järeldusega nõustuvad eelduslikult ka madalamate astmete kohtud, kes mittevaralise kahju hüvitamise nõude tihti rahuldavad, olenemata sellest, kas juhtumi tehioolud langevad kriteeriumide loetelu hulka või mitte. Töö autor analüüsis töö koostamise käigus Eesti kohtute poolt perioodil 2012-2016 tehtud lahendeid, mille korral on lähedane isik esitanud mittevaralise kahju hüvitamise nõude, ning jõudis tulemuseni, et mitte alati ei pea madalamate astmete kohtud kinni Riigikohtu poolt lahendis 3-2-1-19-08 välja toodud kolmest suuremast valdkonnast, mil kahju põhjustamise asjaolusid võiks pidada erandlikeks. Madalamate astmete kohtud on erandlikuks pidanud ka muid kahju põhjustamise juhtumeid, mille asjaolud ei lange kokku Riigikohtu seisukohaga. Seega tuleks igat konkreetset juhtumit eraldi analüüsida ning jõuda järelduseni, kas kahju põhjustamise asjaolud on sedavõrd intensiivsed, et neid oleks võimalik pidada erandlikeks, mitte lähtuda vaid kolmest suuremast valdkonnast, mis on Riigikohtu poolt välja toodud. Autor on seisukohal, et neid kolme valdkonda ei tuleks vaadelda ammendavalt.

Teiseks erandlikuks aluseks, mil mittevaraline kahju võib olla hüvitatav, on asja hävimine või kaotsimine, kui asja omanikul esineb eriline huvi asja vastu, arvestamata asja kasulikkust.

Erinevalt võlaõigusseadusest ei näe BGB asja hävimisest või kaotsiminekest tuleneva mittevaralise kahju hüvitamist asja omanikule ette.

Erilise huvi olemasolu peab olema seotud isiku enda isiklike põhjustega. Asi peab tähendama isikule palju rohkemat, kui selline asi tavapäraselt inimestele tähendama peaks ehk asjal peab olema selle omaniku jaoks emotsionaalne väärtus, mis väljendub peamiselt mälestusväärtuses, mis seondub hävinenud või kaotsiläinud asjaga. Oluline on tähele panna, et kuna asjadele kohalduvat seadust rakendatakse ka loomade suhtes, on võimalik mittevaralise kahju hüvitamise nõue ka siis, kui kahju põhjustatakse loomale.

Analüüsitud kohtulahendite puhul pidasid kohtud enamikel juhtudel looma hukkimist omaniku suhtes eriliseks asjaoluks, mis võimaldab rahuldada mittevaralise kahju hüvitamise nõude. Kui võrrelda lähedaste isikute nõudeid inimese kahjustamise korral ja kohtute hinnangut erandlike asjaolude suhtes ning loomade hukkimisel kohaldatavaid arusaamu, on märgata, et kohtute hinnangul on peaaegu alati looma surm käsitletav asjaoluna, mida saab pidada omaniku eriliseks huviks looma vastu. Küll aga on liigse piiritlemise tõttu sisuliselt võimatu mahtuda erandlike asjaolude kriteeriumide hulka, mis peavad esinema, et hüvitatav oleks mittevaraline kahju lähedase isiku kahjustamise korral. Seetõttu on töö autor seisukohal, et VÕS § 134 lg 3 paneb lähedased isikud ebavõrdsesse olukorda võrreldes nt loomaomanikega, kes esitavad nõude VÕS § 134 lg 4 alusel, mistõttu jõuab autor uuesti järelduseni, et iga juhtumi puhul tuleks kohtutel analüüsida kõiki asjaolusid iseseisvalt ning hinnata asjaolude raskust ning nende erandlikkust. Konkreetsete ning väga kitsalt piiritletud olukorra kirjelduste järgi juhindudes on võimalik, et mittevaraline kahju jääb hüvitamata olukordades, kus see hüvitamata jääda ei tohiks ning viia kahjuhüvitamise eesmärgi kannatanute jaoks kaugemale.

VÕS § 134 lg 5 kohaselt arvestatakse mittevaralise kahju hüvitise määramisel rikkumise raskust ja ulatust ning kahju tekitaja käitumist ja suhtumist kahjustatud isikusse pärast rikkumist. Hüvitise suuruse kindlaksmääramisel on aga oluline koht kohtu diskretsiooniõigusel. Kohtu ülesandeks on võtta arvesse kõiki juhtumi asjaolusid, sealhulgas lähtuda nii ühiskonna üldisest heaolustasemest, majanduses toimunud muutustest kui ka kannatanu ning kahju põhjustaja enda majanduslikust olukorrast. Kahjuhüvitiste suurus üldisemalt ei tohi olla n-ö kivisse raiutud, vaid peavad muutuma koos ühiskonna jõukusega.

Nii VÕS-is, BGB-s kui ka PETL-is sisalduvate põhimõtete kohaselt tuleks ühesuguste juhtumite puhul hüvitiste määramisel arvestada ühesugusesse suurusjärku jäävate hüvitistega. Kui aga selline hüvitise suurus on kahju põhjustaja jaoks üleliia koormav ning tema majanduslikku olukorda oluliselt halvendav, on kohtu ülesanne hüvitist sel juhul proportsionaalselt vähendada. Autor ei arva, et kahju põhjustaja jaoks peaks olema kahju hüvitamine kerge ning meeldiv tegevus, kuid kahju hüvitamist ei ole võimalik võrdsustada või pidada karistamise meetodiks. Seetõttu ei tohiks vaid hüvitise maksmise kohustus põhjustada kahju tekitajale ning tema perekonnale majanduslikesse raskustesse sattumist.

Mittevaralise kahju hüvitamise alused on võlaõigusseaduses reastatud olulisuse järjekorras, mistõttu tuleks ka hüvitiste suuruste määramisel lähtuda sellest, et sätte esimestes lõigetes asetsevate aluste korral peaksid hüvitised olema suuremad kui alumiste lõigete puhul, kuna seadusesätte just ülemises osas asuvad kahju hüvitamise alused, mil kahju on hinnatav kõige suuremana ning inimese jaoks olulisemana. Kahjuhüvitise suurus peab vastama kahjustuse olemusele, mistõttu on selline liigendus igati mõisteta. Samuti tuleb kahju hüvitise suuruse kindlaksmääramisel lähtuda sellest, kas kahju on põhjustatud tahtlikult või ettevaatamatusest, mistõttu tuleks nende kahe süü vormi puhul näha ette erineva suurusega kahjuhüvitist.

Autor on seisukohal, et kohtutel on mitmeid lähtepunkte, mida võtta arvesse mittevaralise kahju hüvitise suuruse kindlaksmääramisel. Sellised lähtepunktid ei tulene mitte ainult seadusest, vaid ka kohtupraktikast. Selleks, et eelneval kohtupraktikal võiks olla suurem mõju järgnevatele lahenditele, peaksid kohtud kahjuhüvitiste suuruste kindlaksmääramist lahendites põhjalikumalt põhjendama. Töö autor leiab, et töö koostamisel analüüsitud kohtulahendite hulgas leidis vaid mõni, mille puhul oli võimalik selgesti mõista hüvitise suuruse kujunemise asjaolusid. Paljude lahendite puhul oli välja toodud vaid kahjuhüvitise suurus, kuid jäetud täielikult põhjendamata, miks on kohus leidnud, et just konkreetne summa on õiglane ning piisav kahju hüvitamiseks. Olukorras, mil mittevaralise kahju puhul ei ole kahjuhüvitiste suuruseid seadustes välja toodud, on kohtupraktikal suur osakaal, mistõttu tuleks iga juhtumi puhul välja tuua, mil moel kahjuhüvitise summa kujunenud on.

Töö koostamisel analüüsitud kohtulahendite hulgast mõistis kohus kahjuhüvitise lähedastele isikutele välja 9 korral. Nende lahendite puhul jäid kahjuhüvitiste suurused 1595 eurost kuni 20000 euroni. Liiklusõnnetuste korral jäid hüvitiste suutused 6000 euro ja 10000 euro vahele. Olgugi, et inimelu ei ole võimalik hüvitada mistahes suuruses summaga, on autor seisukohal, et liiklusõnnetuse tagajärjel lähedastele isikutele välja mõistetud kahjuhüvitiste suurused on

õigustatud. Kindlasti ei kompenseeri nimetatud summad lähedase isiku kaotusvalu, kuid loodetavasti aitavad mõneti kaasa kannatustega toimetulemisel. Küll aga ei ole autoril võimalik nõustuda kahjuhüvitiste suuruslega, mida on kohtud välja mõistnud lähedastele isikutele esmase kannatanu tapmise eest. Sellisel puhul jäid analüüsitud lahendites väljamõistetud kahjuhüvitiste suurused 1595 eurost kuni 3207 euroni. Autor leiab, et lähedase isiku tapmise pealtnägemine või isiku tapmine eesmärgiga põhjustada sellega kannatusi tema lähedasele isikule, on olukorrad, mil kahjuhüvitise suurus võiks olla suurem kui see oli töö koostamisel käsitlemist leidnud kohtulahendite puhul. Kahjuks puuduvad kohtulahendites piisavad põhjendused kahjuhüvitise suuruse kindlaksmääramise osas, mistõttu ei ole autoril võimalik täpsemalt kujundada oma seisukohta, kas hüvitiste suurused võiksid olla piisavad või mitte.

Mittevaralise kahju hüvitis VÕS § 134 lg 4 alusel mõisteti kohtute poolt välja seitsmes lahendis. Kahjuhüvitiste suurused jäid vahemikku 127,82 eurost 4000 euroni, kusjuures maksimaalse summa moodustab hüvitis mitmete asjade hävitamise eest. Nendest lahenditest nelja puhul oli kahjuhüvitamise juhtumiks hageja looma surma põhjustamine. Töö autor leiab, et kahjuhüvitise suurus lemmiklooma surma põhjustamises eest vahemikus 150 eurot kuni 450 eurot on piisav, kui kannatanu tingimata ei leia ning ei tõenda, et mittevaralise kahju suurus peaks olema suurem. Lemmikloomade surma põhjustamise juhtumite puhul jättis kohus vaid ühel korral mittevaralise kahju hüvitamise nõude rahuldamata ning kahjuhüvitise välja mõistmata. Seetõttu on autor jätkuvalt seisukohal, et mittevaralise kahju hüvitamise nõue rahuldatakse VÕS § 134 lg 4 alusel kohtute poolt kergekäelisemalt, kui VÕS § 134 lg 3 alusel. Mittevaralise kahju hüvitamise puhul ei tohiks asjad ning loomad olla eelistatud seisus võrreldes lähedaste inimestega, kuid lähtudes kohtute poolt tehtud otsustest, on võimalik sellisele järeldusele tulla.

Kokkuvõtvalt leiab töö autor, et kohtud käsitlevad lähedaste isikutena üha rohkemaid isikuid, kes ka reaalselt on kannatanu jaoks lähedased, mitte ei loeta lähedaste isikute hulka vaid juriidilises mõttes perekonnaliikmetena käsitletavaid isikuid. Küll aga lähtuvad kohtud mittevaralise kahju hüvitamisel liiga kitsastest kriteeriumidest, mis võimaldaksid mahtuda juhtumi asjaoludel erandlike asjaolude hulka. Sellel põhjusel jäävad lähedaste isikute mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tihti rahuldamata, vastupidiselt olukorrale, mil isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõude aluseks on lemmiklooma surma põhjustamine. Siiski tuleks jõuda järeldusele, kas lemmiklooma surma saab ikka pidada alati olulisemaks kui lähedase isiku kahjustamist.

SUMMARY

The compensation for the person close to the deceased or the aggrieved person for non-patrimonial damage arising from the death of a person or a serious bodily injury or health damage caused to the person and the compensation for non-patrimonial damage in the case of destruction or loss of a thing.

There are no longer any legal systems, which would remove non-economic loss from the sphere of legally relevant damage. Of course, the conditions and scope in different countries are not the same.

The non-pecuniary damage cannot be measured in money. Still, the non-pecuniary loss may be available in a very diverse range of situations. The most common situation when the non-pecuniary damage is to be compensated is for damage arising from the death of a person or a serious bodily injury or health damage caused to the person. However, some systems find that the non-pecuniary damage should be compensatable also for the person close to the deceased or the aggrieved person. In addition, in some legal systems the non-pecuniary damage is compensatable in the case of destruction or loss of a thing too.

The aim of the present Master's thesis is to find out which exceptional circumstances must exist to justify the payment of compensation for non-pecuniary damage for the persons close to the deceased or the aggrieved person or in the case of destruction or loss of a thing. As well as, which circumstances are taken into account for the purposes of determining the compensation for non-pecuniary damage. The author seeks for the answer, who are involved to the circle of persons entitled to the compensation of non-pecuniary damage and what are the specific prerequisites for such claim by a close person. The other situation when the payment of compensation for non-pecuniary damage could be possible and is the subject of this Master's thesis is the case of destruction or loss of a thing. The author tries to find out, what are the specific prerequisites in that case and what special interests for the owner of a thing must exist.

The author compares Estonian and German law in the aspect of compensating non-pecuniary damage in both countries. In Estonian law, the specifications for compensation for non-pecuniary damage are regulated in the Law of Obligations Act (LOA). The author has chosen the German law for comparison, because the German BGB has had a significant impact on the

Estonian Law of Obligations. Most of the LOA have been developed along the lines of the German BGB.

The Master's thesis is divided into three chapters. In the first chapter the author gives an overview of the nature of exceptional circumstances that are obliged to perform in the case of an obligation to compensate for damage arising from the death of a person or a serious bodily injury or health damage, when the claimant is a close person of a direct victim or for damage arising from the destruction or loss of a thing. The second chapter focuses on the terms that are relevant and are taken into account of determining the compensation for non-pecuniary damage. In the third chapter the author summarizes the results of the analysis based on the court decisions and finds out what are the amounts for the compensation for non-pecuniary damage, both in case of a claim of a close person and in case of destruction or loss of a thing.

Usually, compensation of non-pecuniary damage can be demanded by a person whose legal rights has been harmed, but in many legal systems it is possible that the person close to the deceased or the aggrieved person may also claim compensation. In the Law of Obligations Act specifications for compensation for non-pecuniary damage are regulated in § 134. According to the § 134 (3) in the case of an obligation to compensate for damage arising from the death of a person or a serious bodily injury or health damage caused to the person, the persons close to the deceased or the aggrieved person may also claim compensation for non-patrimonial damage if payment of such compensation is justified by exceptional circumstances. Similarly to the LOA, the Principles of European Tort Law (PETL) also stipulates, that in case of personal injury, non-pecuniary damage corresponds to the suffering of the victim and the impairment of his bodily or mental health. In assessing damages (including damages for persons having a close relationship to deceased or seriously injured victims) similar sums should be awarded (Art. 10:301. (3)).

So, according to the LOA and the PETL the non-pecuniary damage is compensatable for the persons close to the deceased or the aggrieved person. However, the German BGB does not allow for compensation in the event of causing the death or injury of a close person. German law allows for a claim for the close person of non-pecuniary damage only if the death of or injury to the direct victim has led to the health damage to the close person.

The author sought for the answer, who are involved to the circle of persons entitled to the compensation of non-pecuniary damage. There is no specific definition for the term 'close

person' stipulated in the LOA, PETL or BGB. Therefore, this is the courts responsibility to decide whether the person is close to the direct victim or not. The Civil Chamber of the Supreme Court find that each case should be assessed individually, based on the relations, family ties and living arrangements of the persons. The author finds that it is not right to only take into account formal criteria when deciding whether the person is close to the direct victim or not. Living arrangements nowadays are diverse and due to that it could be unjust to consider only spouses, parents and children as a close persons. More important than legal definition, is to make sure there is an emotionally close relationship between the direct victim and the claimant. Hence, the author is in a position that the courts should consider grandparents, registered and non-registered partners (regardless of gender of the partner) equally as a close persons next to the spouses, parents and children, when other circumstances justify the close relationship between the direct victim and the claimant.

There is also a second prerequisite for the compensation of a close person's non-pecuniary damage. The close person may claim compensation for non-pecuniary damage if payment of such compensation is justified by exceptional circumstances. These circumstances are also not defined in the LOA or PETL, hence the courts should assess, whether the circumstances are exceptional or not. The Supreme Court explained in its judgement in case no. 3-2-1-19-08 that there could be generally three situations, when the criterion of exceptional circumstances has been fulfilled:

- 1) Spatial closeness of the deceased or the aggrieved person and the close person at the time of the damage;
- 2) Witnessing the injury or the suffering of the deceased or the aggrieved person by the close person, when it has led to the subsequent suffering to the close person;
- 3) When the tortfeasor's purpose was to cause damage to the direct victim with the intention thus cause sufferings to the close person.

The author finds these criterions mentioned above too narrow and hence the claimant's claims have mostly been denied because of the absence of exceptional circumstances. The author thinks these criterions should be taken into account more widely since the situations when the person is damaged could be unconventionally serious but still not fit into these criterions mentioned above. Therefore, it seems to be unfair not to award non-pecuniary damages to the claimants due to the fact that the circumstances of the situations does not fit into the criterions.

The author analysed Estonian court judgements from 2012 to 2016. There were only 8 judgements when court awarded non-pecuniary damage to the claimant. In the assessment of such damages, all circumstances of the case, including the gravity, duration and consequences of the grievance, have to be taken into account. The amount of compensations stayed between 1595 euros and 20 000 euros. The life of a human being is priceless and it is impossible to fully compensate the damage arising from the death of a person or a serious bodily injury or health damage caused to the person. Still, the author finds the compensations awarded to the close persons relatively low.

As mentioned previously, some legal systems find that the non-pecuniary damage must be compensated in the case of destruction or loss of a thing. However, it seems to be more rare than compensating the non-pecuniary damage for the persons close to the deceased or the aggrieved person.

According to the LOA § 134 (4), in the case of destruction or loss of a thing, the aggrieved person has, taking into account exceptional circumstances, the right to claim a reasonable amount of money as compensation for non-patrimonial damage in addition to compensation for patrimonial damage regardless of the usefulness of the thing if the person had a special interest in the destroyed or lost thing primarily for personal reasons. Unlike the LOA, according to the BGB the non-pecuniary damage in the case of destruction or loss of a thing is not compensatable.

The meaning of a thing must be personal to the owner and emotionally important due to memories or to the fact of being family relic. Since animals are subject to the provisions applicable to things, the owner of an animal has a right to claim a compensation for non-pecuniary damage in the case the animal is deceased or lost as a result of damage caused by tortfeasor.

The author analysed 17 Estonian court judgements where the aggrieved person has claimed a compensation for non-pecuniary damage in the case of destruction or loss of a thing (LOA § 134 (4)) from 2005 to 2017. There were 6 judgements out of 17, where the damage was caused to an animal. As a result of the damage caused, animals died in all cases. Courts awarded non-pecuniary damage to the claimant in most cases (except in one judgement). The amounts of compensations were between 150 euros and 450 euros. The courts found that in case of a death of an animal, it can be considered that the owner has a special interest in an

animal due to emotional feelings. The author agrees with the sums of compensations awarded for non-pecuniary damage in the case of destruction or loss of a thing. Still, the author finds that claims for non-pecuniary damage in the case of destruction or loss of a thing are more likely to be awarded by the courts than the claims of close persons in the case of the death of a person or a serious bodily injury or health damage caused to the person. The criteria for the close person's claims are extremely narrow hence the claimant's claims have mostly been denied. The author does not agree that it should be easier to award compensation for non-pecuniary damage in the case of destruction or loss of a thing or an animal than it is to award compensation for non-pecuniary damage in the case of the death of a person or a serious bodily injury or health damage caused to the person.

To conclude, the author finds that the amount of compensation for non-pecuniary damage in the case of the claim of the person close to the deceased or the aggrieved person are relatively low and could be greater considering the seriousness of the damage caused by the tortfeasor. Likewise, the author considers the criteria when court finds the exceptional circumstances to be fulfilled, too narrow. At the same time the claims for compensation for non-pecuniary damage in the case of destruction or loss of a thing or an animal are more likely to be awarded by the courts, because the exceptional circumstances are more broad. The author finds that the things and animals could not be more important compared to the humans, therefore, it seems to be unfair that the claims for non-pecuniary damage in the case of destruction or loss of a thing or an animal are awarded more easily than close person's claims for non-pecuniary damage in the case of the death of a person or a serious bodily injury or health damage caused to the person. Thus, the criteria when the circumstances are considered as exceptional should be looked over and decided whether they should be so strict, as they are right now.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Von Bar, C. Non-contractual Liability Arising Out of Damage Caused to Another: Principles of European Law. Brüssel: Bruylant 2009.
2. Von Bar, C., Drobnig, U. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. München: Sellier 2004.
3. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law: Text and Commentary. Viin: Springer 2005.
4. Kingisepp, M. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002.
5. Koch, B. A., Koziol, H. Compensation for Personal Injury in a Comparative Perspective. Tort and Insurance Law Vol. 4. Austria: Springer Wien New York 2003.
6. Koziol, H., Steininger, B. C. European Tort Law 2006. Tort and Insurance Law Yearbook. Viin: Springer 2008.
7. Kull, I. Jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinna: Juura 2010.
8. Kull, I. jt (koost). Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura 2004.
9. Lahe, J. Süü deliktiõiguses. Doktoritöö, Tartu 2005.
10. Lahe, J., Kull, I. Compensation of non-pecuniary damage to person close to the deceased or to the aggrieved person. International Comparative Jurisprudence. 2016.
11. Lillsaar, M., Vutt, M. Mittevahalise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2008. aastal. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2009. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/905/MittevahalinekahjuTsiviilasjades_2008_Maarja_Lill_saar_Margit_Vutt.pdf (23.04.2017).
12. Madise, Ü. jt (koost). Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/> (23.04.2017).
13. Markesinis, B. jt. Compensation for Personal Injury in English, German and Italian Law: a comparative outline. Cambridge: Cambridge University Press 2005.
14. Markesinis, B. jt. The German Law of Contract: a comparative treatise. Oxford: Portland Hart Publishing 2006.
15. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
16. McGregor, H. Moraalse kahju liigid. – McGregor on Damages. The Common Law Library nr 9. – <http://www.riigikohus.ee/?id=533> (24.04.2017).

17. Neethling, J. (University of South Africa) - Toward a European ius commune in Tort Law: a practical experience. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/3662/neethling.kongres.CC.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (23.04.2017).
18. Pärnamägi, I. Saksa mõju Eesti õiguses. Õiguskeel 1/2014.
19. Racine, J.-B. jt. European Contract Law. Materials for a common frame of reference: terminology, guiding principles, model rules. Sellier. European Law Publishers, 2008.
20. Schlechtriem, P. Võlaõigus. Eriosa. 4. trükk. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS 2000.
21. Schlechtriem, P. Võlaõigus. Üldosa. 2. trükk. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS 1999.
22. Sootak, J. Isikuvastased süüteod. Tallinn: Juura 2014.
23. Tampuu, T. Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus. – Juridica 2003/2.
24. Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. Tallinn: Juura 2012.
25. Tampuu, T., Lahe, J. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Märkusi võlaõigusseaduse 7. peatüki kommentaaride kohta. – Juridica 2007/5.
26. Tartum, S. Objektiivsete kriteeriumite kasutamine kehavigastuse ning tervisekahjustuse korral mittevahalise kahju hüvitise suuruse hindamisel lepinguvälistes suhetes: magistritöö, juhendaja Age Värvi. Tartu Ülikool, 2016.
27. Varul, P. jt (koost). Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012.
28. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura, 2016.
29. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus III. 8. ja 10. osa (§-d 619-916 ja 1005-1067). Komm vlj. Tallinn: Juura, 2009.
30. Vutt, M. Kahju hüvitamise normide kohaldamine kriminaalasja lahendavas kohtus. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/vfs/781/KahjuHyvitamineKaristusõiguses.pdf> (23.04.2017).
31. Vutt, M. Lähedase isiku surma põhjustamisega tekitatud mittevahalise kahju hüvitamine. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/1321/MittevaralineKahjuSurmaPohjustamisel_Avaldamiseks.pdf (23.04.2017).
32. Vutt, M. Mittevahalise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal. Riigikohtu õigusteabe osakond 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/2203/Mittevaralise_kahju_h%FCvitamine_tsiviil-ja_kriminaalasjades_2016.pdf (24.04.2017).

33. Winiger, B., Koziol, H. jt. Digest of European Tort Law. Vol. 2: Essential cases on damages. Berliin: Walter de Gruyter 2011.
34. Õiguskantsleri vastus viieteistkümne Riigikogu liikme arupärimisele surma põhjustamisega lähedastele tekitatud kahju hüvitamise piirangust. Arvutivõrgus kättesaadav:
http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_vastus_riigikogu_liikmete_aruparimisele_surma_pohjustamisega_lahedastele_tekitatud_kahju_huvitamine_0.pdf (23.04.2017).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

35. Asjaõigusseadus. – RT I, 25.01.2017, 4.
36. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) – Saksa tsiviilseadustik. Inglise keeles arvutivõrgus kättesaadav: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf(23.04.2017).
37. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
38. Karistusseadustik. – RT I, 31.12.2016, 14.
39. Kooseluseadus. – RT I, 16.10.2014, 1.
40. Pärimisseadus. – RT I, 10.03.2016, 16.
41. Surma põhjuse tuvastamise seadus. – RT I, 26.02.2015, 14.
42. Šveitsi tsiviilseadustiku võlaõiguse osa – Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Fünfter Teil: Obligationenrecht) vom 30. März 1911 (Stand am 1. April 2017). Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19110009/index.html>
43. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 28.12.2016, 22.
44. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 12.03.2015, 106.
45. Võlaõigusseadus. – RT I, 31.12.2016, 7.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

46. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 27.10.2010. a otsus nr 3-1-1-57-10.
47. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17.12.2012. a otsus nr 3-1-1-116-12.
48. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.10.2001. a otsus nr 3-2-1-105-01.

49. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.05.2005. a otsus nr 3-2-1-38-05.
50. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 27.09.2005. a otsus nr 3-2-1-81-05.
51. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.04.2008. a otsus nr 3-2-1-19-08.
52. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.10.2008. a otsus nr 3-2-1-85-08.
53. Tallinna Ringkonnakohtu 08.02.2012. a otsus haldusajanduses nr 3-10-1441.
54. Tallinna Ringkonnakohtu 16.11.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-350.
55. Tallinna Ringkonnakohtu 08.12.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-5940.
56. Tallinna Ringkonnakohtu 08.09.2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-10975.
57. Tallinna Ringkonnakohtu 14.04.2005. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-129-05.
58. Tallinna Ringkonnakohtu 02.11.2010. a otsus tsiviilasjas nr 2-07-14968.
59. Tartu Ringkonnakohtu 21.04.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-19418.
60. Tartu Ringkonnakohtu 03.02.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-15276.
61. Tartu Ringkonnakohtu 29.02.2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-5273.
62. Tartu Ringkonnakohtu 31.03.2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-1618.
63. Tartu Ringkonnakohtu 30.01.2006. a otsus tsiviilasjas nr 2-04-978.
64. Tartu Ringkonnakohtu 07.04.2008. a otsus tsiviilasjas nr 2-05-24545.
65. Tartu Ringkonnakohtu 20.02.2009. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-22209.
66. Tartu Ringkonnakohtu 19.04.2010. a otsus tsiviilasjas nr 2-07-23928.
67. Tartu Ringkonnakohtu 04.04.2011. a otsus tsiviilasjas nr 2-09-5145.
68. Tartu Ringkonnakohtu 18.11.2013. a otsus tsiviilasjas nr 2-12-45078.
69. Harju Maakohtu 17.03.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-3573.
70. Harju Maakohtu 26.08.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-3731.
71. Harju Maakohtu 15.04.2008. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-37522.
72. Harju Maakohtu 27.03.2012. a otsus tsiviilasjas nr 2-11-28971.
73. Harju Maakohtu 13.12.2013. a otsus tsiviilasjas nr 2-13-28837.
74. Harju Maakohtu 10.02.2015. a otsus tsiviilasjas nr 2-14-56293
75. Harju Maakohtu 26.05.2015. a otsus tsiviilasjas nr 2-14-56301
76. Harju Maakohtu 14.03.2016. a otsus tsiviilasjas nr 2-15-19104.
77. Pärnu Maakohtu 10.12.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-4001.
78. Pärnu Maakohtu 21.12.2015. a otsus tsiviilasjas nr 2-15-15061.
79. Tartu Halduskohtu 22.11.2012. a otsus haldusajanduses nr 3-12-1790.
80. Tartu Halduskohtu 13.12.2012. a otsus haldusajanduses nr 3-10-1594.
81. Tartu Maakohtu 14.07.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-16566.
82. Tartu Maakohtu 06.09.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-8428.
83. Viru Maakohtu 18.11.2008. a otsus kriminaalasjas nr 1-07-12654.

84. Viru Maakohtu 09.09.2015. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-10049.
85. Viru Maakohtu 30.12.2008. a otsus tsiviilasjas nr 2-01-145.
86. Viru Maakohtu 15.04.2016. a otsus tsiviilasjas nr 2-15-12557.

MUUD ALLIKAD

87. Principles of European Tort Law. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/283/PETL.pdf> (23.04.2017).

LISAD

Lisa 1. Mittevaralise kahju hüvitamine VÕS § 134 lg 3 alusel.

Kohus	Lahendi nr	Otsuse tegemise kuupäev	Kommentaar	Hüvitise suurus
Harju Maakohus	2-11-28971	27.03.2012	Kostja mõrvas hageja ema. Erandlikuks asjaoluks võib olla kannatanule kahju tekitamise tahtluse olemasolu kahju tekitajal. Kostja kahju tekitajana mõrvas hageja ema tahtlikult omakasu motiivil.	1595 € (tagaseljaotsus)
Riigikohus	3-1-1-116-12	17.12.2012	Alaealise pantvangistamine. Lisaks alaealisele endale esitasid mittevaralise kahju hüvitamise nõude ka kannatanu ema ja isa. Kõigi kolme nõuded rahuldati osaliselt, kuidas siiski VÕS § 134 lg 2, mitte VÕS § 134 lg 3 järgi.	- Mittevaraline kahju lähedastele (emale ja isale) hüvitati VÕS § 134 lg 2 alusel vastavalt 1500 € ja 3500 €.
Tartu Maakohus	1-12-8428	06.09.2012	Kannatanut löödi trepikojas puupingiga pea piirkonda, mille tagajärjel ta kukkus ning suri. Kannatanu elukaaslane saabus trepikotta ehk sündmuskohale vahetult pärast lööki ja kukkumist ning nägi kannatanu vigastusi pealt, mille tagajärjel ta hiljem suri. Kohus pidas sellist olukorda erandlikuks asjaoluks.	3207 €
Pärnu Maakohus	1-12-4001	10.12.2012	Liiklusõnnetuse tagajärjel sai inimene surma. Kahjuhüvitamise nõude esitasid kaassõitjast surmasaanud isiku elukaaslane ning surmasaanu isa. Elukaaslasele mõisteti välja hüvitis nii tema enda tervisekahjustusest tulenevalt kui ka lähedase isiku kaotusest tulenevalt (arvutusi nõuete eraldamiseks välja toodud ei ole). Surmasaanu isa suhtes, kes sündmuskohal ei viibinud,	10 000 €; 15 000 € Hüvitised vastavalt surmasaanu elukaaslasele ning isale.

			leidis kohus, et esinevad erandlikud asjaolud ning kahjuhüvitis on õiglane.	
Tartu Halduskohus	3-10-1594	13.12.2012	Päästekorraldaja töötles kahte hädaabikõnet valesti, mille tõttu kiirabi kohalejõudmine viibis. Lisaks ei õpetatud kaebajale esmaseid elustamisvõtteid. Kaebaja abikaasa suri. Nii abikaasa kui ka poeg nägid isiku surma pealt (kaebajaks vaid abikaasa). Esines ruumiline lähedus surma ajal. Samuti tekitasid abikaasa surmaeelsed kannatused kaebajale hilisemaid üleelamisi, mis viisid psüühikahäireni.	20 000 €
Harju Maakohus	1-13-3731	26.08.2013	Süüdistatav tappis kirvega kaks inimest jõhkral moel. Ühe kannatanu õde esitas mittevahalise kahju hüvitamise nõude. Erandlikud asjaolud küll puudusid, kuid kuna süüdistatav ei vaielnud hagile vastu, oli nõus mittevahalise kahju hüvitamisega ning nõutud summaga, rahuldab kohus nõude.	3000 €
Tartu Ringkonnakohus	1-10-15276	28.11.2013	Süüdistatavad tungisid elumajja, löid kannatanule sõrgkangiga korduvalt pähe. Kannatanu suri. Kannatanu poeg leidis tapetud isa kodus mitu päeva hiljem. Kohus jaatas ruumilist seotust, kuna isa ja poeg elasid ühes majas ning poeg pidi oma kodus sedavõrd jõhkral moel tapetud isa leidma, hiljem kuriteo tagajärjed koristama.	2000 €
Tallinna Ringkonnakohus	1-14-5940	08.12.2014	Ühes autos viibinud abikaasad sattusid liiklusõnnetusse. Üks abikaasadest suri. Ühes autos viibimine, õnnetuse tajumine on erandlikuks asjaoluks	6000 €

Tallinna Ringkonnakohus	1-15- 10975	08.09.2016	Ühes autos viibinud ema ja tütar sattusid liiklusõnnetusse. Ema sai surma, tütar vigastada. Ema surma pealtnägemine on erandlik asjaolu.	10 000 €
----------------------------	----------------	------------	---	----------

Lisa 2. Mittevaralise kahju hüvitamine VÕS § 134 lg 4 alusel.

Kohus	Lahendi nr	Otsuse tegemise kuupäev	Kommentaar	Hüvitise suurus
Riigikohus	3-2-1-38-05	11.05.2005	Hageja korter ujutati ülemise korteri poolt üle. Kahju tekitamisega põhjustatud stress ja moraalsed üleelamised ei anna alust mittevaralise kahju rahaliseks hüvitamiseks.	0.-
Tartu Ringkonnakohus	2-04-978	30.01.2006	Hõbekuuse maharaiumine hagejate koduhoovist. Puudus eriline huvi – hagejad ei suutnud seda tõendada. Mittevaralise kahju hüvitamist saab nõuda üksnes asja hävimise või kaotsimineku puhul. Kuuse mahavõtmisega kahjustati hoopis kinnisasja.	0.-
Tartu Ringkonnakohus	2-05-24545	07.04.2008	Hagejal puudus kostja tegevuse tõttu võimalus saada oma asjad kostja korterist kätte. Asjad kadusid/hävitati. Kohus leidis, et hagejal puudub eriline huvi asjade vastu.	0.-
Viru Maakohus	1-07-12654	18.09.2008	Varastati vanavanaisa poolt pärandatud kaks kuldsõrmust. Sõrmustel ei ole vaid kulla väärtus, vaid on kannatanu jaoks isklikke põhjusi arvesse võttes erilise tähendusega.	3000 krooni ehk ~191,7 eurot.
Viru Maakohus	2-01-145	30.12.2008	Üle hageja maatüki kulgenud elektriliin katkes, langes maha ning põhjustas loomade hukkamise. Hageja ei suutnud tõendada mittevaralise kahju tekkimist talle. Hagejale jäid alles mõned teised loomad. Lisaks jäeti hagi rahuldamata aegumise tõttu.	0.-
Tartu Ringkonnakohus	2-06-22209	20.02.2009	Kostja koer tungis kallale hagejale ja tema kutsikale. Kutsikas suri. Hagejale tekkisid emotsionaalsed kannatused, psüühilised raskused. Lisaks hagejale endale tema vigastuste tagajärjel tekkinud mittevaralisele kahjule (16000 krooni ehk ~1022,59 eurot), tekkis tal ka lemmiklooma kaotusest mittevaraline kahju, mis hüvitati lisanduvalt eraldi.	3000 krooni ehk ~191,7 eurot.
Tallinna Ringkonnakohus	2-07-14968	02.11.2010	Korteriomandi ilmajäämine enampakkumise teel.	0.-

			Hagejal puudus eluruumi vastu eriline huvi. Negatiivsed emotsioonid ja solvumine ei saa olla mittevahalise kahju hüvitamise aluseks eriti juhul, kui eeldatavalt soovitakse pensionipõlve veeta just Tallinna kesklinnas elades ning samas piirkonnas on hagejal olemas veel ka teine korteriomand.	
Tartu Ringkonnakohus	2-09-5145	04.04.2011	Hageja viis oma arvuti remondiettevõttesse remonti, kus toimus vargus. Arvutis olnud informatsioon on asendamatu ning esinevad isiklikud põhjused, mis on aluseks kahju hüvitise väljamõistmiseks.	2000 krooni ehk ~127,82 eurot
Tallinna Ringkonnakohus	3-10-1441	08.02.2012	Kinnistu sundvõõrandamise käigus tehti kinnistule äralõige. Fakt, et kinnistust, millel asus hagejate kodu, tehti äralõige, ei tähenda veel erilise huvi olemasolu.	0.-
Tartu Halduskohus	3-12-1790	22.12.2012	Vanglas viibinud isiku kaebus teleri kahjustamisest tulenevalt. Teleri kinkis kinnipeetavale tema õde sünnipäevaks. Sünnipäevakingituseks asja saamine ei ole selliseks erandlikuks asjaoluks, mis teeks kaeba huvi selle teleri suhtes eriliseks. Teleri puhul on tegemist sisuliselt tarbeesemega.	0.-
Tartu Ringkonnakohus	2-12-45078	18.12.2013	Sõiduauto kahjustumine liiklusõnnetuses. Tegemist oli liisingusõidukiga, mistõttu ei olnud hageja sõiduki omanik ning tal puudus alus mittevahalise kahju hüvitamise nõudeks.	0.-
Harju Maakohus	2-13-28837	13.12.2013	Kostja koer haaras kinni ja raputas hageja väikest koera. Koer langes kooma ning suri hiljem. Kohus leidis, et hageja ei ole tõendanud mittevahalise kahju hüvitamise nõude aluseks olevaid asjaolusid.	0.-
Harju Maakohus	2-14-56293	10.02.2015	Kostja koer ründas hageja väikest koera. Koer suri. Kohus leidis, et koer lemmikloomana on käsitatav perekonnaliikmena.	150 eurot
Harju Maakohus	2-14-56301	26.05.2015	Kostja koer ründas hageja koera, kes suri.	300 eurot
Viru Maakohus	1-14-10049	09.09.2015	5 noorukit tungisid võõrasse majja ning peksid katki kõikvõimalikud	4000 eurot

			asjad majas. Kuriteo toimepanemise asjaolud koostoimes hageja hingeliste üleelamistega moodustavad erandlike asjaolude kogumi.	
Pärnu Maakohus	2-15-15061	21.12.2015	Kostja viskas kiviga hageja akna katki. Erilist asjaolu ei esine, kuna hagejal ei saa olla konkreetse aknaklaasi suhtes erilist isiklikku huvi.	0.-
Harju Maakohus	2-15-19104	14.03.2016	Kostja müüs hagejale haige kassipoja. Hageja tegeles kassipoja ravimisega ning hiljem pidi langetama otsuse eutanaasia kasuks. Kassipoja haigusest tingitud kannatused ning eutanaasia korraldamine põhjustasid hingelisi raskusi.	450 eurot

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liis Kägo
(sünnikuupäev: 25.01.1993)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Mittevaralise kahju hüvitamine lähedase surma põhjustamise, talle kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamise ning kannatanu asja hävimise või kaotsimineku korral”, mille juhendaja on dr. iur. Janno Lahe,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2017